บทที่ 4

สภาพโดยทั่วไปของเขตสัมพันธวงศ์

4.1 ประวัติศาสตร์

พื้นที่เขตสัมพันธวงศ์ มีประวัติความเป็นมาตั้งแต่เริ่มสร้างกรุงรัตนโกสินทร์ เป็นพื้นที่ต่อเนื่องกับเกาะรัตนโกสินทร์ตอนใต้ที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับเมืองหลวงเสมือนเป็นส่วนหนึ่งของพื้นที่เกาะรัตนโกสินทร์ การศึกษาประวัติความเป็นมาของเขตสัมพันธวงศ์จึงจำเป็นต้องศึกษากรุงรัตนโกสินทร์ว่ามีความเป็นมาอย่างไร ทั้งสภาพพื้นที่ชุมชนเมือง การเจริญเติบโตตามยุคและสมัย และความเกี่ยวพันอันเป็นที่มาของชุมชนเขตสัมพันธวงศ์จนถึงสถาพที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

พื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์รวมทั้งเขตกรุงเทพมหานครในปัจจุบันได้รับการสันนิษฐานจากการสำรวจวิจัยทางวิศวกรรมว่า เดิมเป็นพื้นที่อยู่ใต้น้ำ เพราะมีการค้นพบร่องรอยของฝั่งทะเลอ่าวไทยไกลไปจนถึงจังหวัดอุตรดิตถ์ ครั้นต่อมาฝั่งทะเลได้ถอยร่นลงมาทางใต้เกิดเป็นที่ลุ่มกว้างใหญ่ แม่น้ำเจ้าพระยาได้พัดพาดินตะกอนและโคลนตมซึ่งมีคุณค่าต่อการเพาะปลูกทางเกษตรกรรมมาทับถมจนกลายเป็นแผ่นดินที่อุดมสมบูรณ์ในบริเวณที่เรียกว่า "ที่ราบลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา" ซึ่งสภาพพื้นที่เป็นแอ่งกระทะจากอ่าวไทยในปัจจุบันสูงขึ้นไปทางเหนือประมาณ 300 กิโลเมตร โดยอายุดินชั้นนี้ประมาณไม่เกิน 1,000 ปี (1) ปรากฏการทางธรรมชาติยังไม่สิ้นสุดยังคงมีแนวโน้มต่อไปโดยลำดับ สภาพดินของพื้นที่กรุงเทพมหานคร จึงมีลักษณะชั้นดินตอนบนเป็นดินเหนียวประมาณ 20 เมตร ชั้นถัดลงไปเป็นดินปนทราย และกรวดเป็นชั้น ๆ ส่วนชั้นหินดานนั้นอยู่ลึกมาก (1)

พื้นที่อันเป็นที่ตั้งของกรุงรัตนโกสินทร์ เดิมเป็นหมู่บ้าน สวนผลไม้ ไร่นาของชาวจีนมาก่อน แม่น้ำเจ้าพระยาที่ไหลผ่านตามธรรมชาตินั้นไหลวกวนจากตอนเหนือเข้าคลองบางกอกน้อยทางฝั่งตะวันตก อ้อมเข้าคลองตลิ่งชัน และคลองบางระมาด และไหลออกคลองบางกอกใหญ่ ซึ่งสมัยนั้นยังไม่มีการขุดคลองลัดจากปากคลองบางกอกน้อย กับปากคลองบาง

---

(1) Chai Muktaphant, Piroje Teerawong and Wichien Tenqumnuay :Engineering Properties of Bangkok Subsoils (Chulalongkorn University 1966) P.6

กอกใหญ่ฝากลางพื้นที่เหมือนสภาพปัจจุบันพื้นที่ตั้งกรุงรัตนโกสินทร์เดิมคือตำบลบางกอก มีพื้นที่ทั้งฝั่งตะวันออกและตะวันตกรวมกันคือกรุงเทพฯ กับธนบุรีในปัจจุบัน

การตั้งถิ่นฐานของชุมชนสมัยเริ่มแรก ณ ตำบลบางกอก คงมีมานานแล้ว ตามหลักฐานทางประวัติศาสตร์ทราบแต่เพียงว่า สมัยสมเด็จพระเจ้าอู่ทองทรงสถาปนากรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานีเมื่อ พ.ศ. 1893 นั้น เมืองพระประแดงเป็นเมืองด่านสำคัญตอนใต้ที่รักษาพื้นที่บริเวณปากอ่าวไทย บางกอกซึ่งเป็นชุมชนริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยาที่อยู่ถัดเมืองพระประแดงขึ้นมาก็คงจะมีความเจริญเติบโตและความหนาแน่นของชุมชนเพิ่มขึ้นเป็นลำดับ พร้อมกับความเจริญรุ่งเรืองของอาณาจักรศรีอยุธยาชุมชนที่เติบโตในช่วงเวลาดังกล่าวนั้นสันนิฐานว่าคงเป็นชุมชนที่เกาะตัวกันอยู่ริมแม่น้ำลำคลองโดยใช้เส้นทางคมนาคมทางน้ำเสียส่วนใหญ่ เพราะสมัยนั้นยังไม่มีถนนหนทาง การคมนาคมติดต่อ จึงอาศัยธรรมชาติเอื้ออำนวยสะดวกต่อการดำเนินชีวิตประจำวัน ประชาชนจึงปลูกบ้านเรือนอยู่ริมแม่น้ำลำคลอง หรืออยู่ในเรือนแพ ประกอบอาชีพเพาะปลูกในท้องที่เรือกสวน ไร่นา จึงเห็นได้ว่าอิทธิพลของกรุงศรีอยุธยาได้แผ่คลุมมาถึงพื้นที่นี้ ดังปรากฏเป็นหลักฐานในวัดสำคัญ ๆ อันเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปสมัยอู่ทองขนาดใหญ่หลายแห่งริมแม่น้ำเจ้าพระยาตอนใต้โดยเฉพาะฝั่งตะวันตก(1)

ครั้นต่อมาพระมหากษัตริย์หลายพระองค์ได้โปรดให้ขุดคลองลัดหลายช่วงเพื่อลดระยะทางเดินเรือจากทะเลซึ่งเดิมต้องแล่นอ้อมคุ้งน้ำอันคดเคี้ยวมากมายตลอดลำแม่น้ำเจ้าพระยาเพื่อขึ้นไปติดต่อกับนครหลวง โดยเฉพาะในระหว่างปี พ.ศ. 2007 - 2089 ซึ่งตรงกับรัชสมัยของสมเด็จพระไชยราชาธิราช ได้มีการขุดคลองลัดบางกอก จากคลองบางกอกน้อยไปถึงคลองบางกอกใหญ่ดังกล่าว อันเป็นเหตุให้สายน้ำเปลี่ยนทางเดินจนคลองนี้ได้ขยายกว้างเป็นลำแม่น้ำใหญ่ ส่วนเส้นทางแม่น้ำเดิมแคบลงและตื้นเขินขึ้นจนเปลี่ยนสภาพเป็นคลองในเวลาต่อมา

ความเปลี่ยนแปลงในระยะต่อมาของพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์ได้แก่การได้รับสถาปนาเป็นเมืองหลวงสมัยกรุงธนบุรี ตั้งแต่ พ.ศ. 2310 เนื่องจากสถานการณ์บ้านเมืองอยู่ในภาวะคับขันหลังกรุงศรีอยุธยาแตกสลาย แนวทางการสร้างเมืองหลวงจึงเป็นไปโดยอาศัยหลักทางยุทธศาสตร์เป็นสำคัญ โดยที่ปรากฏเป็นป้อมและกำแพงก่ออิฐหนาตามแนวสอง

---

(1) นริศรานุวัติวงศ์ สมเด็จเจ้าฟ้ากรมพระยา, คำรงราชานุภาพ สมเด็จกรมพระยา: สาส์นสมเด็จ ภาคที่ 30 (หน้า 14 - 30) ภาคที่ 49 (หน้า 104)

ฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา มีกำแพงเมืองฝั่งละสามด้านประกบกันให้แม่น้ำไหลผ่ากลาง มีลักษณะเป็นเมืองอกแตก ซึ่งมีทางหนีอย่างดีภายนอกกำแพงเมืองออกไปทั้งสองฝั่งสู่สวนผลไม้และนาข้าวที่ปลูกเลี้ยงชาวเมือง

การใช้ที่ดินของชุมชนสมัยกรุงธนบุรีภายในกำแพงเมืองปรากฏหนาแน่นทางฝั่งตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยา เช่น พระราชวัง วังเจ้านาย ตลาด คุก นิวาสถานของพระญาติพระวงศ์ อู่เรือ ฯลฯ ส่วนทางด้านตะวันออกยังมีชุมชนเบาบางและเป็นชุมชนของชาวต่างด้าวคือ มอญ ญวน และจีนเสียเป็นส่วนใหญ่ พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นสวน ไร่ นา

ยุคเริ่มสร้างกรุง

ดังที่ได้กล่าวมาแล้วว่าสภาพการใช้ที่ดินทางฝั่งตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยาได้ว่างเปล่าหากแต่เป็นพื้นที่ส่วนหนึ่งของกรุงธนบุรีเท่านั้น และเนื่องจากพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกทรงคุ้นเคยกับพื้นที่ฝั่งนี้มาตั้งแต่สมัยดำรงตำแหน่งเจ้าพระยาจักรีในสมัยกรุงธนบุรี ด้วยทรงเป็นนายงานรับพระราชโองการสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีในการบูรณะปรับปรุงพื้นที่พระนครทั้งสองฟาก แล้วสร้างกำแพงเมืองและป้อมให้มั่นคงบริบูรณ์ดังกล่าวมาแล้ว (1) ดังนั้นการที่ทรงสถาปนากรุงรัตนโกสินทร์บนพื้นที่ปัจจุบัน จึงมิได้เป็นการย้ายพระนครมาบนที่ว่างเปล่า หากแต่เป็นพื้นที่ที่มีการใช้ที่ดินค่อนข้างเบาบางกว่าทางฝั่งตะวันตก ลักษณะทางกายภาพของที่ดินทางฝั่งตะวันออกก่อนปี พ.ศ. 2325 นั้น คงเป็นเรือกสวนริมแม่น้ำและที่เรียกว่าทะเลโคลนลึกเข้าไปในแผ่นดินกว้าง ชุมชนคงเกาะตัวริมแม่น้ำและลำคลองต่าง ๆ ซึ่งขุดแยกเข้าไปหล่อเลี้ยงนาข้าวส่วนนอกเขตกำแพงเมืองบริเวณวัดสะแก (วัดสระเกศในปัจจุบัน) ขุดคลองมหานาคทอดออกไปเป็นเส้นทางติดต่อกับชนบทด้านตะวันออกของพระนคร

คลองต่าง ๆ ข้างต้นล้วนมีชื่ออื่นที่รู้จักกันดี เช่น คลอง คูเมืองเดิมเรียกกันติดปากคนในปัจจุบันคลองหลอด คลองหลอดนั้นได้แบ่งชื่อเรียกว่าคลองโรงไหมทางด้านเหนือและคลองตลาดทางด้านใต้ (คำว่าปากคลองตลาดคือบริเวณปลายคลองคูเมืองเดิมด้านใต้นั่นเอง) คลองรอบกรุงด้านเหนือก็เรียกคลองบางลำภู ส่วนทางด้านใต้เรียกคลองโอ่งอ่าง ส่วนคลองเล็ก ๆ สองคลองที่เชื่อมคลองรอบกรุงกับคลองคูเมืองเดิมก็คือคลองหลอด

---

(1) ศิลปากร, กรม : พระราชพิธีพงศาวดารกรุงธนบุรี (คุรุสภา, 2512)

เพราะมีลักษณะแคบยาวและเหมือนหลอด ในปัจจุบันเรียกว่าคลองวัดเทพธิดา และคลองวัดราชนัดดา

โครงสร้างของเมืองในระยะนี้ พอจะแบ่งออกเป็น 2 ส่วนใหญ่ ๆ ดังนี้คือ ส่วนที่ขยายใหม่ซึ่งมีพื้นที่จากคลองชั้นแรก (คูเมืองเดิม) ออกไปถึงคลองชั้นที่ 2 (คลองรอบกรุง) พื้นที่ในส่วนแรกนี้ถูกแบ่งด้วยลำคลองออกเป็น 3 ผืนใหญ่ ๆ ซึ่งยังคงมีสภาพเปลี่ยวและรกร้างอยู่ เนื่องจากเคยเป็นพื้นที่ดินนอกกำแพงเมืองมาก่อน ส่วนที่สองคือพื้นที่ในเขตกำแพงเมืองเก่าระหว่างคูเมืองเดิมกับแม่น้ำเจ้าพระยา ซึ่งส่วนนี้เป็นหัวใจของกรุงรัตนโกสินทร์

สำหรับการใช้ที่ดินในเขตชั้นนอกระหว่างคลองคูเมืองเดิมกับคลองรอบกรุง ตามที่เคยกล่าวมาแล้วว่า เป็นที่ดินค่อนข้างเปลี่ยวและรกร้างถูกแบ่งด้วยคลองหลอดสองคลองขนาดใหญ่เกือบเท่า ๆ กัน ที่ดินเหล่านี้ข้าราชบริพารและข้าราชการชั้นผู้น้อยตลอดจนราษฎรได้จับจองเพื่อตั้งบ้านเรือน เมื่อเวลาผ่านไปความหนาแน่นก็ยิ่งทวีขึ้นเป็นลำดับเพราะมีการอพยพเข้ามาประกอบอาชีพในเมืองหลวง ผลไม้ภายใน สิ่งก่อสร้างที่สำคัญ ๆ ได้แก่ คูเมือง กำแพงเมือง ตามแนวคูเมืองเดิม (ที่เรียกว่าคลองหลอดในปัจจุบัน) วัดโพธิ์ วัดสลัก (วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม และวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษดิ์ในปัจจุบันตามลำดับ) ซึ่งตั้งอยู่ใกล้แม่น้ำเจ้าพระยา นอกจากนี้ก็มีบ้านเรือนของพระยาราชาเศรษฐีและชาวจีนตรงบริเวณ พระมหาราชวังในปัจจุบัน และบ้านเรือนบริเวณท่าเตียน ส่วนทางตอนใต้เป็นเพียงเรือกสวนไร่นาของราษฎร

เมื่อจะทรงเริ่มสร้างพระมหาราชวังได้โปรดให้ชุมชนเดิมซึ่งส่วนใหญ่เป็นชาวจีนย้ายไปอยู่ ณ ที่สวนระหว่างคลองวัดสามปลื้มกับคลองวัดสำเพ็ง (วัดจักรวรรดิ์ราชาวาสถึงวัดปทุมคงคาในปัจจุบัน) ซึ่งอยู่ริมแม่น้ำทางตอนใต้ของเกาะรัตนโกสินทร์ อันเป็นพื้นที่เขตสัมพันธวงศ์ในปัจจุบัน และให้ชาวญวนไปอยู่ ณ ตำบลบ้านหม้อและพาหุรัดนอกกำแพงเมืองเดิม (1)

พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกได้ทรงประกอบพิธียกเสาหลักเมืองหลังจากเสด็จเสวยราชสมบัติ เมื่อวันที่ 6 เมษายน 2325 ได้เพียง 15 วัน และอีก 15

---

(1) ทิพากรวงศ์, เจ้าพระยา : พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 1 (คุรุสภา 2503) หน้า 12

วันต่อมาก็โปรดให้เริ่มสร้าง**พระราชนิเวศน์มณเฑียรสถาน**จากนั้นจึงทรงประกอบพระราชพิธีปราบดาภิเษก การก่อสร้างพระนครได้เริ่มจริงจังในปี พ.ศ. 2326 โดยรื้อกำแพงเมืองฝั่งธนบุรีให้เหลือไว้แต่พระราชวังชั้นใน รื้อกำแพงเมืองฝั่งตะวันออกตามแนวคูเมืองเดิม รวมทั้งป้อมต่าง ๆ ลงสิ้น มีการย้ายสถานที่ราชการฝั่งธนบุรีมายังพระนครใหม่ รวมทั้งขุดคลองรอบกรุงขึ้นใหม่เชื่อมระหว่างคลองบางลำภู และคลองโอ่งอ่างเพื่อขยายอาณาเขตเมืองออกไป ตามแนวคลองรอบกรุงนี้ได้สร้างกำแพงรอบป้อมขึ้นใหม่ 14 ป้อม เพื่อป้องกันข้าศึกศัตรู สถานะการณ์บ้านเมืองในขณะนั้น ปราศจากภาวะสงคราม ในช่วง 5 ปีหลังสร้างกรุง ประชากรเริ่มขยายตัวอย่างรวดเร็ว

พื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์ในยุคแรก ภายในกำแพงเมือง 2,589 ไร่ เป็นพื้นที่เขตชั้นใน 1,125 ไร่ และเขตชั้นนอก 1,464 ไร่ ความยาวของกำแพงเมืองรอบพระนครประมาณ 7.2 กิโลเมตร ตามแนวกำแพงมีป้อม 14 ป้อม ประตูเมืองขนาดใหญ่ 16 ประตู และประตูขนาดเล็ก 47 ประตู จะสังเกตได้ว่าประตูเมืองต่าง ๆ ริมคลองรอบกรุงนั้นก็มีจุดผ่านของเส้นรัศมี ซึ่งเป็นแกนนำการขยายตัวของเมือง ส่วนนอกกำแพงเมืองสถานที่ทั่วไปเป็นท้องที่ทุ่งกว้างที่แฝงด้วยลำคลองใหญ่น้อยซึ่งไหลลดเลี้ยวออกไปสู่ชนบท เส้นทางน้ำที่**เป็นเส้นทางที่สำคัญ** ซึ่งราษฎรได้อาศัยลำคลองเหล่านี้เป็นทางส่งน้ำเข้าไปช่วยการเพาะปลูกในที่ดินลึก ๆ และใช้เป็นสื่อกลางหลักในการเดินทางติดต่อทำมาค้าขาย ด้วยเหตุนี้พอจะกล่าวสรุปได้ว่าชุมชนที่เกิดขึ้นในสมัยนั้นใช้วิธีการขุดคลองเป็นเส้นนำคล้ายกับที่ชุมชนในปัจจุบันที่เกิดขึ้นโดยการตัดถนนก่อน

ชุมชนต่าง ๆ ในระยะแรกสร้างกรุง สามารถแยกออกตามเชื้อชาติเพราะเป็นชาวต่างด้าวเสียเป็นส่วนใหญ่ ภายในเขตกำแพงเมืองได้แก่พวกเขมรริมคลองรอบกรุงเยื้องปากคลองตลาด พวกมอญแถบสะพานมอญ และพวกมะลายูแถบวัดชนะสงคราม และริมคลองมหานาคภายนอกเขตกำแพงเมืองได้แก่พวกญวนแถบบางโพและยานนาวา พวกจีนซึ่งถูกย้ายไปอยู่แถบริมแม่น้ำตั้งแต่ใต้กำแพงเมืองลงไป ถึงบริเวณเชียงกง หรือบริเวณพื้นที่เขตสัมพันธวงศ์ในปัจจุบัน

ความเปลี่ยนแปลงทางกายภาพในเวลา 40 ปีกว่า ต่อมาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยมีเพียงเล็กน้อย กล่าวคือในด้านการใช้ที่ดินนั้นมีการขยายเขตพระบรมมหาราชวังออกไปทางทิศใต้อีก 20 ไร่ครึ่ง จนเกือบจดกับเขตวัดพระเชตุพนในปี พ.ศ. 2361 เป็นการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินซึ่งเดิมเป็นที่ตั้งบ้านเรือนของเสนาบดี

เก่าสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก และได้โปรดให้ตัดถนนสายใหม่เพื่อคั่นเขตระหว่างพระบรมมหาราชวังและวัดพระเชตุพน ถนนสายนี้ชื่อถนนท้ายวัง ซึ่งมีความสำคัญในการบรรจบกับสายเดิมทำให้ขบวนแห่ สามารถเคลื่อนรอบกำแพงพระบรมมหาราชวังได้เช่นที่ปรากฏในปัจจุบัน

เมื่อเปลี่ยนรัชกาลใหม่ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดให้มีการก่อสร้างและบูรณะซ่อมแซมอาคารสำคัญ ๆ ในพระบรมมหาราชวัง และวัดพระศรีรัตนศาสดารามจำนวนมาก ภายนอกเขตกำแพงเมือง ตรงบริเวณปากคลองมหานาคกับคลองรอบกรุงได้โปรดให้สร้างพระเจดีย์ใหญ่ให้เหมือนพระเจดีย์วัดภูเขาทอง ซึ่งตั้งอยู่ริมคลองที่เชื่อมคลองมหานาค เช่นเดียวกับในสมัยกรุงศรีอยุธยา เจดีย์ภูเขาทองได้กลายเป็น Land Mark สำคัญอย่างหนึ่งของกรุงรัตนโกสินทร์ตราบเท่าทุกวันนี้

สังคมชุนนางในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวคล้ายกับสังคมชุนนางสมัยกรุงศรีอยุธยา กล่าวคือนิยมสร้างวัดประจำตระกูลกันมาก (1) การก่อสร้างอาคารอย่างถาวรก็จำกัดอยู่เพียงพระราชวังและวัดวาอารามเท่านั้น ถึงแม้พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวจะทรงพยายามชักนำให้มีการก่อสร้างอาคารประเภทอื่น ๆ ด้วยวัสดุถาวรเช่นอิฐให้มากขึ้น แต่ปรากฏว่าอาคารส่วนใหญ่โดยเฉพาะบ้านพักอาศัยยังคงใช้ไม้หรือกระทั่งไม้ไผ่เป็นวัสดุก่อสร้าง ก่อสร้างกันอยู่ด้วยความเคยชิน (2)

เมื่อกรุงรัตนโกสินทร์หรือกรุงเทพมหานคร มีอายุครบ 70 ปี ตอนสิ้นรัชกาลที่ 3 มิได้มีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของเมืองแต่อย่างใด แต่เป็นการแต่งเติมเสริมแต่งให้อาคารเดิมมีคุณค่าสูงขึ้น มีหลักฐานปรากฏในบันทึกของชาวต่างประเทศหลายรายที่เดินทางเข้ามาถึงรัตนโกสินทร์และเกิดความประทับใจในความงามของสถาปัตยกรรมที่ตั้งอยู่ท่ามกลางสภาพแวดล้อมที่บริสุทธิ อย่างไรก็ดีหากพิจารณากันในแง่มุมอื่นแล้วกรุงรัตนโกสินทร์ก็ยังคงมีลักษณะของเมืองในยุคมืดอยู่เต็มตัว นั่นคือการมีลักษณะกำแพงเมืองสองสามชั้นซึ่งคล้ายกับปราสาทในยุโรปสมัยพุทธศตวรรษที่ 17 กำแพงเมืองมีไว้เพื่อป้องกันศัตรูเป็นชั้นสุดท้าย การใช้ที่ดินภายในและนอกกำแพงเมือง แตกต่างกันราวฟ้ากับดิน ภายในกำแพงเมืองยังปราศจากระเบียบและเต็มไปด้วยตรอกซอยที่คดเคี้ยว ขณะที่ภายนอกกำแพงเมือง

---

(1) น. ณ ปากน้ำ : ศิลปในบางกอก (เมืองบรรณกิจ, 2504)

(2) Dr. Bradlay : Bangkok Calendar 1871, P. 50

เป็นชนบทเปิดโล่งเต็มไปด้วยความเขียวขจี การดำรงชีวิตของชาวบ้านกับขุนนางยังเป็นลักษณะข้าทาสบริวารกับเจ้านาย ซึ่งสร้างความเหลื่อมล้ำในสังคมเหมือนเช่นครั้งโบราณ ระบบสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐานยังไม่มี ยังคงอาศัยระบบจากธรรมชาติเป็นตัวสร้างดุลย์ให้สภาพแวดล้อมไม่ถึงขั้นเสื่อมโทรมเช่นสมัยปัจจุบัน

<u>ยุคหัวเลี้ยวหัวต่อไปสู่การพัฒนาเมือง</u>

เมื่อพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวขึ้นครองราช เริ่มตั้งแต่ปี 2394 พระองค์ได้ทรงเปลี่ยนนโยบายการปกครองประเทศ ได้ทรงยอมรับอิทธิพลของประเทศที่พัฒนาแล้ว โดยเฉพาะประเทศในยุโรปมากขึ้น ดังนั้นการติดต่อการค้าและการเมืองกับฝรั่งจึงขยายตัวมากกว่าเดิม ทรงนำเอาแนวความคิดแบบยุโรปหลายด้านมาใช้เปลี่ยนค่านิยมของเก่า ๆ ในอดีต ทำให้เมืองหลวงและประเทศเกิดความเปลี่ยนแปลงมากมายในรัชกาลของพระองค์

เนื่องจากพลเมืองของกรุงรัตนโกสินทร์ได้เพิ่มทวีขึ้นถึงราว 4 แสนคน อาณาเขตพระนครซึ่งได้กำหนดไว้ตั้งแต่แรก จึงเริ่มคับแคบลงเนื่องจากความหนาแน่นของประชากร และการใช้ที่ดิน พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงโปรดให้ขยายพื้นที่ พระนครออกไปถึงแนวคลองผดุงกรุงเกษม ซึ่งโปรดให้ขุดขึ้นขนานกับกำแพงเมืองเดิม ตามแนวคลองผดุงกรุงเกษมไม่มีกำแพงเมือง แต่มีป้อมรายเป็นระยะจำนวน 7 ป้อม พื้นที่ขยายใหม่ครั้งนั้นมีขนาดใหญ่กว่าพื้นที่เดิมอีกประมาณเท่าตัว กรุงรัตนโกสินทร์จึงมีเนื้อที่รวมประมาณ 4,000 ไร่ ทางฝั่งตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยาในปี พ.ศ. 2397

ชุมชนเดิมที่นับว่าเป็นชุมชนใหญ่ และสร้างความตื่นตัวให้แก่เมืองในพื้นที่ขยายออกไปใหม่คือ ชุมชนชาวจีนทางใต้ของแม่น้ำเจ้าพระยา ซึ่งถูกอพยพย้ายออกมาเมื่อครั้งสร้างกรุง อิทธิพลชาวจีนโดยเฉพาะในด้านการค้า ซึ่งแผ่คลุมบริเวณริมแม่น้ำเจ้าพระยานับตั้งแต่คลองรอบกรุงไปจนถึงคลองผดุงกรุงเกษม ส่วนชุมชนแห่งใหม่ที่เริ่มก่อตัวขึ้นระยะนี้ได้แก่บริเวณสถานกงศุลของชาติต่าง ๆ จากยุโรปซึ่งอยู่ริมแม่น้ำเจ้าพระยาต่อจากชุมชนชาวจีนลงไปทางใต้ หรือที่เป็นพื้นที่ของเขตบางรัก และยานนาวาในปัจจุบัน นับตั้งแต่เขตเมืองด้านนอกจากปากคลองผดุงกรุงเกษมเป็นต้นไป บ้านเรือนและอาคารประเภทอื่น ๆ ซึ่งชาวยุโรปนิยมสร้างจึงครองพื้นที่กระจายต่อจากริมแม่น้ำเจ้าพระยาลึกเข้าไปทางทิศตะวันออกของเกาะรัตนโกสินทร์

การที่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวพระราชทานที่ดินในบริเวณดังกล่าวให้เป็นที่ตั้งของบรรดากงสุลทั้งหลายนั้นเป็นผลให้เกิดการพัฒนาด้านการตั้งถิ่นฐานของชุมชนโดยการเริ่มเปลี่ยนแปลงจากชุมชนในแม่น้ำมาเป็นชุมชนบนบก กล่าวคือพระองค์ได้โปรดให้ตัดถนนสายสำคัญ ๆ คือ ถนนเจริญกรุง จากปลายกำแพงพระบรมมหาราชวังตอนใต้ ขนานไปกับแม่น้ำเจ้าพระยาตอนล่างผ่านชุมชนชาวจีน และชาวยุโรปไปจนถึงบริเวณบางคอแหลม (ถนนตก) และถนนตรง (ถนนพระราม 4) แยกจากถนนเจริญกรุง ผ่านทุ่งหัวลำพอง (หัวลำโพง) พุ่งไปทางทิศตะวันออกถึงคลองเตย[1] ถนนทั้งสองสายนี้ชาวนาสุวรรณและพวกพ่อค้าชาวต่างประเทศเป็นผู้เรียกร้องให้สร้างขึ้นเพื่อการคมนาคมทางบก ซึ่งส่วนใหญ่คือการขี่ม้า และใช้รถม้า นอกจากนี้ยังมีการตัดถนนสีลม เพื่อเชื่อมถนนสายทั้งสองเข้าไว้ด้วยกันอีกด้วย ถนนใหญ่อีกสายหนึ่งได้แก่ถนนเฟื่องนครที่ตัดในแนวฉากกับถนนเจริญกรุงในกำแพงเมืองเก่า และถนนบำรุงเมือง ได้โปรดให้มีการปรับปรุงให้ทันสมัย และพระราชทานชื่อให้ ได้โปรดให้สร้างตึกแถวสองฟากถนนสายต่าง ๆ โดยเฉพาะถนนเจริญกรุง ถนนบำรุงเมืองและถนนเฟื่องนคร เป็นห้องแถว 1 - 2 ชั้นเพื่อให้เช่าทำการค้าขาย ลักษณะเช่นนี้จึงทำให้เกิดชุมชนใหม่บนบกเป็นครั้งแรก นับตั้งแต่เริ่มสร้างกรุงมาเป็นเวลาไม่ต่ำกว่า 80 ปี ชุมชนริมแม่น้ำเจ้าพระยาที่เป็นเรือนแพเดิมนับเป็นพัน ๆ หลังเริ่มลดน้อยลงในตอนปลายรัชกาล บริเวณพื้นที่เขตสัมพันธวงศ์จึงเริ่มก่อตัวขยายความเจริญเรื่อยมานับแต่บัดนั้น

ในตอนปลายรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว กรุงเทพฯ เกือบจะแบ่งออกได้เป็น 3 ส่วนตามพื้นที่ระหว่างกำแพงเมืองกับพื้นที่เกษตรกรรมโดยรอบ ยุคใหม่ของกรุงเทพฯได้เริ่มขึ้นแล้ว สถาปัตยกรรมแบบยุโรปเข้ามามีบทบาทแสดงให้เห็นว่าพระองค์ทรงเห็นการณ์ไกลและทรงวางแนวแกนการเจริญเติบโตในสมัยต่อมาให้กับกรุงเทพมหานครในยุคหลังไว้ล่วงหน้า ถนนเจริญกรุงก็ดี ตลอดจนพระราชวังสวนสระปทุมก็ดีต่างก็กลายเป็นแกนหลักที่ขยายความเจริญรุ่งเรืองออกสู่นอกพระนคร

<u>ยุคเมืองสมัยใหม่</u>

ตั้งแต่สมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งตรงกับพระพุทธศตวรรษที่ 25 หรือยุคปฏิวัติอุตสาหกรรมของยุโรป คริสศตวรรษที่ 18 เป็นต้นมา กรุง

---

(1) ศิลปากร, กรม : ทำเนียบนาม ภาค 4 เรื่องถนนในจังหวัดพระนครและธนบุรี (บำรุงธรรม 2482)

รัตนโกสินทร์ได้รับการยกให้เป็นมณฑล ให้ชื่อว่ามณฑลกรุงเทพมหานคร ได้รับผลกระทบและอิทธิพลที่เกิดจากเทคโนโลยี่สมัยใหม่มากขึ้นตามลำดับ กรุงเทพมหานครเริ่มมีรถยนต์ รถไฟ พลังงานไฟฟ้า การไปรษณีย์โทรเลขทันประเทศยุโรป ถนนสายต่าง ๆ ใจกลางเมืองหลวงได้เริ่มก่อสร้างครั้งแรกในสมัยของพระองค์เกินกว่าร้อยละ 50 สาเหตุที่ต้องตัดถนนใหม่เพิ่มขึ้นเป็นประวัติการ เพราะการคมนาคมและการขนส่ง ได้เปลี่ยนแปลงจากทางน้ำมาเป็นทางบกมากขึ้น หลังจากนั้นกิจการสาธารณูปโภคต่าง ๆ ซึ่งจำเป็นสำหรับเมืองก็ได้ปรากฏให้เห็นโดยทั่วไป นอกจากถนนแล้ว การขุดคลองเชื่อมจุดที่ตั้งชุมชนต่าง ๆ ก็เกิดขึ้นเป็นจำนวนมาก ในยุคของพระองค์ได้มีการพัฒนาเมืองหลวงให้สวยงามและสะอาดทัดเทียมเมืองหลวงอื่น ๆ ในยุโรปที่ได้ทรงเห็นเมื่อคราวเสด็จประพาสในปี พ.ศ. 2440 ทำให้เกิดงานออกแบบชุมชน (Urban Desien) ขึ้นเป็นครั้งแรกในประเทศไทย นั่นคือการสร้างถนนราชดำเนินทั้งสายนอก สายกลาง และสายใน เพื่อเชื่อมติดต่อระหว่างพระราชวังสวนดุสิตกับพระบรมมหาราชวัง นับเป็นประสบการณ์ครั้งแรกที่ชาวไทยได้พบเห็นทางเข้ากว้างขวางเว้นที่ปลูกต้นไม้เป็นระยะให้ความร่มรื่นแก่คนเดินทาง มีทางให้รถวิ่งขนาดใหญ่แบบ (Boulevard) ที่สง่างามตัดตามแนวแกนหลักพุ่งตรงไป เพื่อเน้นจุดรวมสายตาที่ตระหว่านปลายแกน และมีสะพานสมัยใหม่ที่สร้างด้วยเหล็กหล่อเป็นลวดลายวิจิตรตามแบบฉบับของสถาปัตยกรรมยุโรป ฟื้นฟูวัฒนธรรมที่มีอิทธิพลต่องานก่อสร้างแทบทุกประเภทในสมัยนั้น นอกจากนี้คูคลองต่าง ๆ ก็ยังได้รับการทำนุบำรุงและการเอาใจใส่ดูแล โดยการปลูกต้นไม้ริมทางสัญจรทั้งทางน้ำและทางบกอย่างเป็นระเบียบสวยงาม ก่อให้เกิดความเขียวขจีร่มเย็นไปทั่วทั้งเมือง การสร้างอาคารร้านค้าให้ดูกลมกลืนไม่ลักลั่นกันมากได้ช่วยส่งเสริมความเป็นระเบียบเรียบร้อยให้ปรากฏแก่สายตาชาวเมืองและผู้คนที่ผ่านไปมาบริเวณใจกลางเมือง

จำนวนประชากรในบริเวณที่พัฒนาเป็นชุมชนเมืองแล้ว (Urbanized Area) ได้เพิ่มเป็นประมาณ 600,000 คน ในพื้นที่ 8,330 ไร่ เมื่อปี พ.ศ. 2443 (1) ตำบลที่มีบ้านเรือนมากที่สุดได้แก่ บริเวณใกล้แม่น้ำเจ้าพระยาตอนใต้ เช่นบ้านหม้อ บ้านญวน สำเพ็ง ตลาดน้อย สี่พระยา สีลมและสาธร และด้วยพระราโชบายเลิกทาส ทำให้การตั้ง

---

(1) ถัด พรหมมานพ : ภูมิศาสตร์มลกรุงเทพ (ธรรมพิทยาคาร 2474) หน้า 14-16

ถิ่นฐานในเขตชุมชนเมืองยิ่งหนาแน่นมากขึ้นกว่าแต่ก่อนเพราะทาสส่วนใหญ่เคยอาศัยอยู่กับเจ้านายในเมืองมาก่อนนั่นเอง

พอถึงสมัยรัชกาลที่ 6 การใช้ที่ดินประเภทต่าง ๆ ของกรุงเทพมหานครได้ขยายตัวไปโดยปราศจากการวางแผนกิจกรรมต่าง ๆ ได้รวมตัวกันเกิดขึ้นเป็นย่าน ๆ ที่สังเกตได้ชัดเจนคือย่านพักอาศัยแถบถนนสีลม ถนนสาธร ย่านการค้าคนจีนแถบเยาวราช ย่านการค้าคนไทยแถบบางลำภู และย่านธุรกิจพวกฝั่งแถวบางรักย่านอุตสาหกรรม เสียบริมแม่น้ำเจ้าพระยา ส่วนย่านเกษตรกรรมอยู่ตอนเหนือของเมือง พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงโปรดให้ตัดถนนและสร้างสะพานเพิ่มเติม รวมทั้งสร้างพระบรมมหาราชวังเพิ่มเติมอีกจำนวนหนึ่ง แต่ไม่มีการขยาย เขตเมืองออกไปอีก ทรงพระราชทานที่ดินบริเวณทุ่งศาลาแดง หรือสวนลุมพินีให้เป็นสถานพักผ่อนหย่อนใจแก่ประชาชนแห่งแรก นอกจากนี้ยังทรงขยายเขตพระราชฐานวังสวนดุสิตออกไปทางทุ่งสัมปอย และสร้างพระตำหนักจิตรลดารโหฐานขึ้นใช้เป็นที่ประทับของพระองค์เอง และของพระมหากษัตริย์ในรัชกาลต่อมา

การจัดระเบียบบริหารราชการแผ่นดินในสมัยรัชกาลที่ 5 ได้ส่งผลกระทบให้มีการแบ่งพื้นที่การปกครองในกรุงเทพมหานครออกเป็นอำเภอต่าง ๆ ชั้นในและชั้นนอก เป็นที่น่าสังเกตุว่าพื้นที่เขตชั้นในนั้นคือพื้นที่เพียงเท่าที่มีการขยายตัวออกไปตามถนนที่ตัดออกไปถึงในรัชสมัยรัชกาลที่ 5 และรัชกาลที่ 6 เท่านั้น

สภาพกรุงเทพมหานครเมื่อใกล้เปลี่ยนแปลงการปกครองคงไม่ต่างไปจากสภาพที่เห็นในปัจจุบันมากนัก โดยเฉพาะอย่างยิ่งบริเวณเขตเมืองชั้นใน จำนวนประชากรในเขตชุมชน 8 อำเภอชั้นในในปี พ.ศ. 2474 รวมกันไม่เกิน 500,000 คน ลักษณะชุมชนและการใช้ที่ดินในย่านต่าง ๆ พอสรุปได้ดังนี้ (1)

1. เขตเมืองชั้นในตอนเหนือ ซึ่งอำเภอดุสิต และอำเภอนางเลิ้งอยู่ 2 อำเภอ ประชากรประมาณ 65,000 คน การใช้ที่ดินมีความหนาแน่นต่ำ ประกอบด้วยวังเจ้านาย และบ้านเรือนดี ๆ จำนวนมาก มีถนนและการปลูกต้นไม้ริมถนนที่ร่มรื่นหลายสาย

2. เขตเมืองชั้นในตอนกลาง มีอำเภอพระนคร เพียงอำเภอเดียว ประชากรราว 80,000 คน เป็นย่านที่หนาแน่นด้วยศึกแถว บ้านขุนนางและข้าราชการวัดสำคัญ ๆ

---

(1) ถัด พรหมมานพ : ภูมิศาสตร์มลกรุงเทพ (ธรรมพิทยาคาร 2474) หน้า 14 - 16

กระทรวง ทบวงกรม และพระบรมราชวัง

3. เขตเมืองชั้นในตอนใต้ ซึ่งรวม 5 อำเภอที่มีกิจกรรมของเมืองมากมายไว้อย่างหนาแน่น ประชากรประมาณ 300,000 คน ประกอบด้วยอาคารร้านค้า ตึกแถว ท่าเรือ โกดัง ริมแม่น้ำเจ้าพระยาช่วงบน สถาบันต่าง ๆ เช่นมหาวิทยาลัย โรงพยาบาล สถานีวิทยุ สถานีรถไฟ และบ้านพักอาศัยทางทิศตะวันออก ธนาคารบริษัท สำนักงานสถานทูต และบ้านเรือนชาวยุโรป แม่น้ำเจ้าพระยา ช่วงถัดไปตอนใต้ริมแม่น้ำเจ้าพระยา คือ ท่าเรืออู่เรือ โรงเลื่อย โรงสี กับสวนผลไม้และที่นาซึ่งลึกเข้าไปในแผ่นดิน

4. เขตเมืองชั้นนอกทั้งหมด ซึ่งรวม 4 อำเภอ มีประชากรประมาณ 100,000 คน ส่วนใหญ่มีสภาพเป็นท้องนา และไร่ผัก ยกเว้นทางเหนือซึ่งเป็นที่ตั้งกรมทหาร ทั้งทหารบกและทหารอากาศ รวมทั้งสนามบินและโรงปูนซีเมนต์

จากการที่ได้ศึกษาความเปลี่ยนแปลงของกรุงเทพมหานครตั้งแต่เริ่มสร้างกรุงรัตนโกสินทร์ จนถึงช่วงเปลี่ยนแปลงการปกครอง จะเห็นได้ว่าชุมชนที่เป็นเขตสัมพันธวงศ์อยู่ในปัจจุบันเป็นชุมชนเก่าแก่ควบคู่มากับกรุงรัตนโกสินทร์ทุกยุคทุกสมัย นับเป็นย่านการค้าแห่งแรกของกรุงเทพมหานคร ที่ยังปรากฏชื่อในปัจจุบันได้แก่ยานสำเพ็ง ย่านเยาวราช ย่านตลาดน้อย และย่านเชียงกง เป็นต้น ชุมชนดังกล่าวตั้งแต่ก่อนช่วงเปลี่ยนแปลงการปกครอง มีประชากรหนาแน่นกว่าเขตเมืองตอนอื่น ๆ อิทธิพลของชาวจีนแผ่คลุมไปทั่วบริเวณทั้งริมแม่น้ำและบนบก เป็นย่านการค้าเป็นที่เรื่องลือของชาวกรุงเทพมหานครในสมัยนั้น เพราะประชาชนสามารถหาซื้อสินค้าได้แทบทุกอย่างตามที่ต้องการ พื้นที่เขตสัมพันธวงศ์จึงกลับกลายเป็นชุมชนหนาแน่นขึ้นอย่างรวดเร็วในเวลาต่อมา การปลูกสร้างอาคารสิ่งก่อสร้าง ถนนหนทาง ตลอดจนระบบสาธารณูปโภคต่าง ๆ เกิดขึ้นอย่างไม่มีการวางแผน จนกระทั่งถึงปัจจุบันสภาพของชุมชนเขตสัมพันธวงศ์ได้กลายเป็นพื้นที่ที่มีปัญหาทั้งด้านสภาพแวดล้อม เศรษฐกิจและสังคมไม่สามารถจะปรับปรุงแก้ไขได้ในช่วงเวลาสั้น ๆ จึงจำเป็นต้องมีการวางแผนปรับปรุง ร้อร้างเพื่อพัฒนาขึ้นใหม่ให้อยู่ในแนวทางที่เหมาะสมตามหลักวิชาการผังเมืองต่อไป

4.2 <u>ลักษณะทางกายภาพ</u>

เขตสัมพันธวงศ์เดิมเป็นอำเภอ เรียกว่าอำเภอสัมพันธวงศ์ ขึ้นกับจังหวัดพระนคร ถึง พ.ศ. 2514 ได้มีการจัดระเบียบบริหารราชการแผ่นดินใหม่ โดยมีประกาศคณะปฏิวัติฉบับที่ 24 ลงวันที่ 21 ธันวาคม 2514 ให้รวมจังหวัดพระนครและจังหวัดธนบุรีเข้า

เป็นจังหวัดเดียวกัน เรียกว่านครหลวงกรุงเทพธนบุรี ต่อมาในปี พ.ศ. 2515 ได้มีประกาศคณะปฏิวัติฉบับที่ 335 ลงวันที่ 13 ธันวาคม 2515 ให้เปลี่ยนนครหลวงกรุงเทพธนบุรี เป็นกรุงเทพมหานคร และให้แบ่งพื้นที่กรุงเทพมหานครออกเป็นเขต (อำเภอเดิม) และแขวง (ตำบลเดิม) แล้วต่อมาในปี พ.ศ. 2516 ได้มีพระราชกฤษฎีกาแบ่งกรุงเทพมหานครออกเป็น 24 เขตด้วยกัน อำเภอสัมพันธวงศ์ จึงกลายสภาพเป็นเขตสัมพันธวงศ์ของกรุงเทพมหานคร โดยมีพื้นที่อาณาเขตตามอำเภอสัมพันธวงศ์เดิม (1)

เขตสัมพันธวงศ์ เป็นเขตชั้นในของกรุงเทพมหานคร มีพื้นที่รวม 1.406 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 885 ไร่ เป็น 0.09 % ของพื้นที่กรุงเทพมหานคร (1,568.73 ตารางกิโลเมตร)

ตารางที่ 4.1 พื้นที่เขตสัมพันธวงศ์

แขวง	พื้นที่	
	ตารางกิโลเมตร	ไร่
แขวงจักรวรรดิ์	0.484	302.5000
แขวงสัมพันธวงศ์	0.483	301.8750
แขวงตลาดน้อย	0.449	280.6250

4.2.1 <u>ลักษณะภูมิประเทศ</u>

ลักษณะพื้นที่เขตสัมพันธวงศ์ เป็นที่ราบลุ่มดินดอน มีระดับต่อ สูงกว่าระดับน้ำทะเลเพียง 1.50 เมตร ดังนั้นบริเวณนี้จึงประสบปัญหาที่ร้ายแรงเกี่ยวกับการระบายน้ำในช่วงที่ฝนตกชุกที่สุดในฤดูฝน ทำให้เกิดน้ำท่วม เช่นเดียวกับหลาย ๆ เขต แต่อย่างไรก็ดี ก็ยังน้อยกว่าเขตรอบนอก เช่น พระโขนง บางกะปิ ห้วยขวาง เพราะเขตเหล่านี้มีระดับต่ำกว่า น้ำท่วมชั่วคราวจะเกิดขึ้นเนื่องจากการระบายน้ำลงสู่แม่น้ำเจ้าพระยาไม่ทัน และน้ำในแม่น้ำเจ้าพระยาจะมีระดับสูงในเดือนพฤศจิกายน และธันวาคม

---

(1) "อักขรานุกรมภูมิศาสตร์ไทยฉบับราชบัณฑิตยสถาน" เล่ม 3 ต - บ (กรุงเทพ : ราชบัณฑิตยสถาน, พิมพ์ครั้งที่ 2, 2520) หน้า 778 - 779

น้ำใต้ดินในเขตเมืองจะสูงกว่าระดับดินปีละครั้ง น้ำจะพัดพาเอาสิ่งถ่ายเท ของมนุษย์ไหลออกมาจากส้วมที่ขึ้นผิวดิน เขตที่มีบ้านเรือนตั้งอยู่แออัด พื้นดินจะเปียกชุ่มไปด้วยปฏิกูลของมนุษย์ นอกจากนั้นการระบายน้ำฝนในเขตเมืองไม่ได้ผลในอันที่จะระบายน้ำได้ทั้งหมด ดังนั้นน้ำที่กักขังอยู่บนพื้นดินที่ชุ่มโชก จึงเป็นแหล่งเพาะพันธุ์ยุงที่อุดมสมบูรณ์

โครงสร้างใต้พื้นที่ดินของเมืองอาจเปรียบได้กับแพขนาดใหญ่ที่ลอยตัวอยู่บนน้ำ ประกอบด้วยชั้นของดินเหนียว กรวด และทรายหลายชั้น ดินเหนียวชั้นบน ซึ่งหนุนโครงสร้างทางกายภาพของเมืองทั้งหมดไวต่อการสั่นสะเทือน ซึ่งเกิดขึ้นจากการบรรทุกของหนักที่มีการเคลื่อนไหวผิวถนน สิ่งก่อสร้างและโครงสร้างอื่น ๆ อาจแตกแยกได้ภายในระยะเวลาสั้นจากการสั่นสะเทือน ปัญหานี้มักถูกมองข้ามไป ดังนั้นจึงก่อให้เกิดความเสียหายที่สังเกตไม่ได้อีกมากมายให้แก่รัฐและทรัพย์สินเอกชน

เนื่องจากโครงสร้างของดินอ่อน และไม่สามารถทนต่อโครงสร้างน้ำหนักมาก ๆ ได้ บ้านเรือนสิ่งก่อสร้างต่าง ๆ จึงสร้างบนแผ่นดิน แผ่นหินเหล่านี้ ทำหน้าที่เป็นตัวหนุน กำลังหนุนเกิดจากการเสียดสีกระทบกันระหว่างดินเหนียวและแผ่นหิน เมื่อขุดลึกประมาณ 150 - 200 เมตร จะพบเขตน้ำใต้ดินซึ่งเหมาะแก่การบริโภค สำหรับครัวเรือนและอุตสาหกรรม แต่เนื่องจากความขาดแคลนน้ำในตัวเมือง จึงได้มีการสูบเอาน้ำใต้ดินเหล่านี้มาใช้ได้ดี การตั้งสมมุติฐานไว้ว่ากรุงเทพฯ อาจจะจมแม้ว่าโดยข้อเท็จจริงจะยังไม่มีการทดสอบข้อสมมุติฐานทางวิชาการก็ตามโดยใช้ทั้งกรุงเทพฯ อาจจะจมอยู่ในอ่าวไทยในเวลาไม่นาน

ลักษณะของการระบายน้ำในเขตเมือง แต่เดิมกรุงเทพมหานครปกคลุมไปด้วยแม่น้ำ ลำคลอง บึงมากมาย ซึ่งทำหน้าที่ระบายน้ำตามธรรมชาติ การเจริญเติบโตของเมืองทำให้แหล่งน้ำเหล่านี้ลดจำนวนลงและมีผลทำให้ความสามารถในการระบายน้ำลดลงด้วย ตัวอย่างเช่น การขยายถนน ซอย ทำให้มีการถม คู คลอง และแทนที่ด้วยท่อระบายน้ำที่มีขนาดเล็กกว่า เขตเมืองในขณะนี้มีระบบระบายน้ำที่เลวมาก ปัญหาการระบายน้ำมีที่ท่าว่าจะกลายเป็นปัญหาที่รุนแรงมากขึ้นตามลำดับ นอกเสียจากว่าจะได้มีการใช้มาตรการบางอย่าง มาตรการที่ง่ายอันหนึ่ง คือปรับปรุงความสามารถในการระบายน้ำของคูคลองที่มีอยู่ตลอดเขตเมือง สถานีใช้สูบหรือปั๊มควรติดตั้งตามจุดต่าง ๆ เพื่อเพิ่มน้ำในกรณีฉุกเฉินอย่างไรก็ตามสิ่งที่สำคัญที่สุดคือ ต้องนำระบบระบายน้ำที่ได้มีการวางแผนล่วงหน้ามาปฏิบัติ

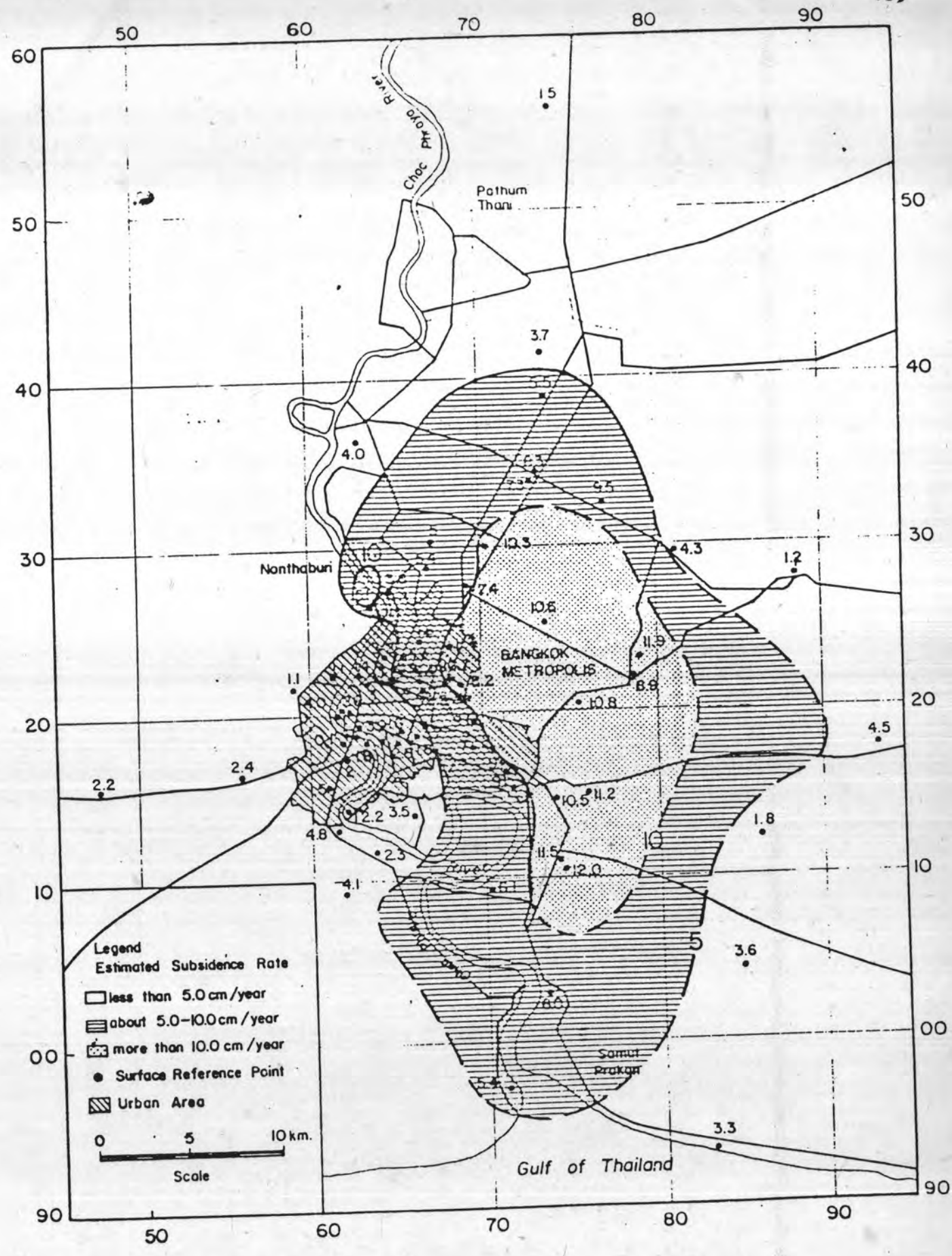

Subsidence rate in Bangkok (cm / year)

Source: Division of Geotechnical & Transportation Engineering
Asian Institute of Technology

แผนที่ ๔.๑

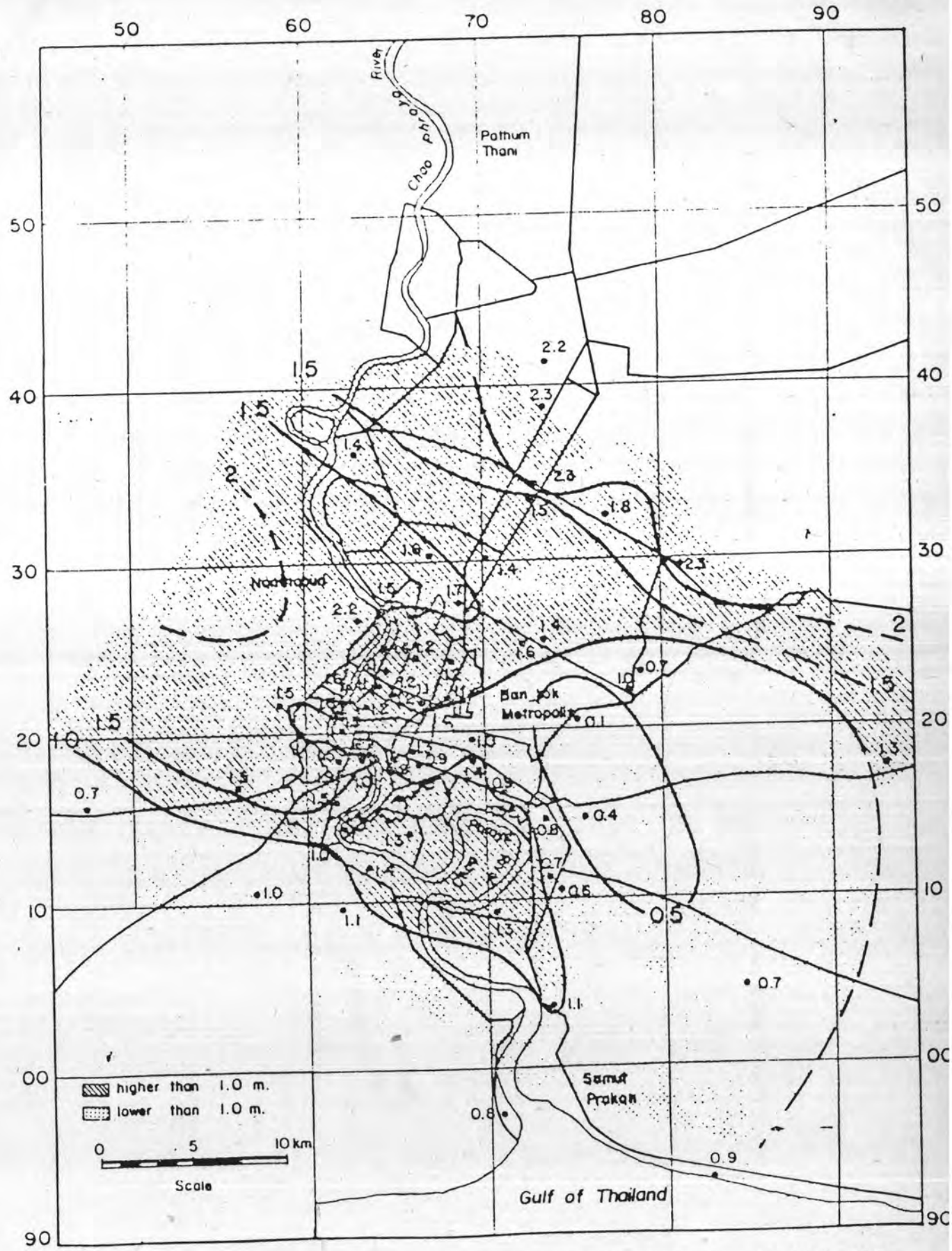

Ground Elevation in Bangkok Area as of Mid 1981

แผนที่ 6.1

Source: Division of Geotechnical & Transportation Engineering
Asian Institute of Technology

4.2.2 ลักษณะภูมิอากาศ

เนื่องจากเขตสัมพันธวงศ์ เป็นเขตที่มีพื้นที่เพียง 1.406 ตารางกิโลเมตร เป็นเขตหนึ่งที่มีลักษณะภูมิอากาศไม่แตกต่างกับเขตข้างเคียง ในที่นี้จึงขอกล่าวรวม ๆ ลักษณะภูมิอากาศของเขตเมืองของกรุงเทพมหานครดังนี้

กรุงเทพมหานครมีภูมิอากาศร้อน และชื้น การผันแปรอุณหภูมิในแต่ละปีมีเพียงเล็กน้อย แต่การผันแปรของปริมาณน้ำฝนตามฤดูกาลมีมากในเขตตัวเมือง มีความชื้นสูงอยู่เสมอถ้าใช้อุณหภูมิเป็นมาตรการตัดสินเพียงอย่างเดียวแล้ว เขตเมืองเป็นเขตที่ไม่น่าอยู่อาศัยและประกอบอาชีพ เดือนที่ร้อนที่สุดคือเดือนเมษายน มีอุณหภูมิสูงสุดคือ 30 องศาเซ็นเซียส อุณหภูมิในแต่ละวันจะสูงสุดตอนบาย 14.00 - 16.00 น. และจะต่ำสุดเวลาเช้า 4.00 - 6.00 น. เนื่องจากเขตเมืองมีการเติบโตอย่างรวดเร็ว ได้มีการบุกเบิกเรือกสวน ไร่ นา และสร้างสิ่งก่อสร้างคอนกรีตขึ้นมาแทนเป็นจำนวนมาก ภูมิอากาศในเมืองจึงเปลี่ยนไปจากเดิม ทำให้สภาพแวดล้อมไม่น่าอยู่ กล่าวคือทำให้อุณหภูมิสูงขึ้นในเวลาที่ดวงอาทิตย์ขึ้นสูงสุดของวัน อุณหภูมิของทางเท้า คอนกรีตอาจจะสูงเกิน 40 องศาเซ็นเซียส

ภูมิอากาศในเขตเมืองมีลักษณะอบอ้าว และความชื้นสูง โดยเฉลี่ยเกือบร้อยละ 80 ตลอดปี ความชื้นอาจขึ้นสูงถึงร้อยละ 90 ในเวลาใดเวลาหนึ่งของปีแม้เดือนกันยายนจะเป็นเดือนที่มีความชื้นสูงสุด ความชื้นสูงรวมกับอุณหภูมิสูงในตอนบ่าย ทำให้สภาพอากาศในเขตเมืองค่อนข้างไม่สบายอย่างมาก ในเดือนมกราคมเท่านั้นที่ความชื้นเฉลี่ยค่อนข้างต่ำในเขตตัวเมืองกว่าร้อยละ 50 ความชื้นค่อนข้างคงที่อันเนื่องจากอยู่ใกล้ทะเล

ปริมาณน้ำฝนโดยเฉลี่ยทั้งปีในเขตเมืองมีประมาณ 1,500 มิลิเมตร (60 นิ้ว) และฝนตกมากที่สุดในเดือนพฤษภาคม และตุลาคม ฝนเริ่มตกในเดือนพฤษภาคม และตกเรื่อยไปจนถึงเดือนกรกฎาคม เป็นฝนปกติซึ่งอาจตกได้ทุกเมื่อ ทั้งนี้เพราะดับความชื้นของเขตสูง ในเดือนสิงหาคม ลมพายุโซนร้อนจะเริ่มก่อตัวขึ้น และเคลื่อนไหวไปยังแผ่นดินใหญ่ของประเทศไทยตามรังสีของดวงอาทิตย์ ลมพายุโซนร้อนนี้ จะนำความชื้นมาให้และก่อให้เกิดฝนตกทั่วประเทศรวมทั้งเขตกรุงเทพมหานครด้วย เขตเมืองได้ประมาณน้ำฝนกว่าครึ่งหนึ่งของปี ภายใน 3 เดือน ระหว่างเดือนสิงหาคม กันยายน และตุลาคม โดยเฉลี่ยตกประมาณ 132 วันต่อปี และการกระจายปริมาณน้ำฝนแสดงให้เห็นการผันแปรตามฤดูกาล ระยะเวลาที่แห้งแล้งที่สุดระหว่างเดือนธันวาคม และเมษายน เมื่อทะเลอ่อนกำลังลง และลมบกมีกำลังมากขึ้น

ลักษณะกระแสลมส่วนใหญ่ เป็นลมใต้ ซึ่งพัดผ่านประเทศในเดือนกุมภาพันธ์ จนถึงเดือนมิถุนายน จากเดือนกรกฎาคม ถึงเดือนกันยายน กระแสลมเปลี่ยนแปลงเล็กน้อย ไปทางตะวันตกเฉียงใต้ สำหรับเดือนที่เหลืออีก 4 เดือน ทิศทางลมส่วนใหญ่จะไปทางเหนือ กระแสลมช่วยลดอากาศเป็นพิษในเขตเมือง เนื่องจากการลอยตัวของอากาศที่มีอุณหภูมิสูง นำเอาอากาศเสียไปด้วย และพัดกระจายไปตามกระแสลม ดังนั้นอากาศเสียในเขตเมืองจะถึงระดับอันตรายเป็นไปได้ยากมาก

สภาพภูมิอากาศอาจจะไม่ดีนักสำหรับการเติบโตของเมือง แต่อย่างไรก็ตาม เมืองก็ยังเติบโตต่อไป เพื่อค้นหาแนวทางปรับตัว และเอาชนะภูมิอากาศได้ แต่ว่าจะยังมีอุปสรรคอีกมากที่ต้องเอาชนะ

4.2.3 <u>การเข้าถึงชุมชน</u> ชุมชนเขตสัมพันธวงศ์ มีการคมนาคมติดต่อกับเขตพื้นที่ใกล้เคียงได้ 2 ทาง คือ

ก. <u>ทางน้ำ</u> เนื่องจากพื้นที่เขตสัมพันธวงศ์ด้านตะวันตกจดแม่น้ำเจ้าพระยา จากเหนือลงมาจดใต้ ความยาวประมาณ 2 กิโลเมตร แม่น้ำเจ้าพระยาจึงมีบทบาทสำคัญต่อพื้นที่แห่งนี้เป็นอย่างมากนับตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ถึงแม้ในระยะหลังลักษณะชุมชนเมืองของกรุงเทพมหานครจะได้เปลี่ยนแปลงไปจากชุมชนริมน้ำมาเป็นชุมชนบนบกก็ตาม เนื่องจากการคมนาคมทางบกก็ได้มีพัฒนาไปอย่างรวดเร็ว ระบบถนนหนทางได้มีการก่อสร้างเชื่อมโยงกันมากขึ้น แต่แม่น้ำเจ้าพระยากับพื้นที่แห่งนี้ยังมีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนลงไปเป็นทั้งเส้นทางขนถ่ายสินค้าและผู้โดยสารทางเรือที่ให้ความสะดวกและรวดเร็วไม่แพ้ทางบก ซึ่งยังผูกพันกับชีวิตประจำวันของประชากรในพื้นที่เป็นอย่างมาก

บริเวณริมน้ำพื้นที่เขตสัมพันธวงศ์ตอนเหนือมีท่าเรือขนถ่ายสินค้าที่สำคัญคือ ท่าน้ำจักรวรรดิ์ และท่าน้ำราชวงศ์ที่มีถนนเข้ารองรับได้อย่างสะดวก เพื่อขนถ่ายสินค้าจากเมืองหลวงไปยังพื้นที่ต่าง ๆ การใช้ที่ดินบริเวณริมน้ำส่วนใหญ่เป็นโกดังเก็บสินค้า มีทั้งเก็บผลผลิตทางเกษตร วัสดุก่อสร้าง และอื่น ๆ ทางตอนใต้สุดของเขตสัมพันธวงศ์เป็นที่ตั้งของกรมเจ้าท่า ซึ่งมีหน้าที่ควบคุมดูแลการจราจรทางน้ำ นอกจากนี้ยังมีท่าเรือด่วนรับผู้โดยสารขึ้นล่องตามแม่น้ำเจ้าพระยาเป็นระยะ ๆ จำนวน 3 ท่าที่ให้ความสะดวกสบาย วันหนึ่ง ๆ มีประชาชนมาใช้บริการนับเป็นจำนวนหลายพันคน ในขณะเดียวกันเป็นท่าเรือข้ามฝากขนส่งผู้โดยสารระหว่างเขตคลองสานกับเขตสัมพันธวงศ์ เป็นการย่นระยะทางและประหยัดเวลาการเดินทางได้เป็นอย่างดี

การขนส่งทางน้ำยังมีความจำเป็นต่อการขนถ่ายสินค้า การเคลื่อนไหวของประชากรเมืองหลวง และนักท่องเที่ยวเป็นอย่างมาก รัฐบาลมักจะมองข้ามปัญหานี้ไป หันไปพัฒนาการคมนาคมทางบก อันได้แก่ ถนนหนทางเสียอย่างเดียว มิได้มองเป็นวงกว้างเป็นระบบใหญ่ ๆ จึงไม่สามารถแก้ปัญหาการจราจรได้ดีเท่าที่ควร หากได้นำเอาการคมนาคมทางน้ำ โดยเฉพาะอย่างยิ่งแม่น้ำเจ้าพระยาเข้ามาแก้ปัญหาการเคลื่อนไหวของประชากรให้สัมพันธ์กันจะเป็นการแบ่งเบาปัญหานี้ลงได้มาก ทำให้ประชากรกระจายไปในพื้นที่ต่าง ๆ ได้อย่างสม่ำเสมอรวดเร็วยิ่งขึ้น รายละเอียดจะได้กล่าวในบทต่อไป

ในอดีตนอกจากแม่น้ำเจ้าพระยาแล้ว ในพื้นที่เขตสัมพันธวงศ์ยังมีคลองที่สำคัญทางประวัติศาสตร์คือคลองโอ่งอ่างและคลองผดุงกรุงเกษม ทั้งสองคลองนี้เคยใช้เพื่อการคมนาคมและขนส่งสินค้า การซื้อการขายของประชากร ส่วนใหญ่จะเป็นผลผลิตทางเกษตรหรือของใช้ประจำวันมีเรือแพจอดขายกันหนาแน่น ปัจจุบันคลองเหล่านี้เปลี่ยนหน้าที่ไปเป็นเพียงคลองเพื่อการระบายน้ำเพียงอย่างเดียว น้ำในคลองกลายเป็นสีดำ สกปรกเต็มไปด้วยสิ่งปฏิกูลจากอาคารบ้านเรือนที่หนาแน่น 2 ฝั่งคลอง ระบายลงมาในคลองเหล่านี้ความสำคัญของคลองจึงลดลงไปอีกทั้งทำให้เกิดสภาพแวดล้อมที่เลวลงด้วย

ข. <u>ทางบก</u> พื้นที่เขตสัมพันธวงศ์ ตอนบนติดต่อกับเขตพระนคร มีถนนสายหลักที่เชื่อมติดต่อคือถนนเจริญกรุง และถนนเยาวราช ถนนทั้งสองสายนี้มีความสำคัญต่อชุมชนนี้ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งถนนเจริญกรุง เป็นเส้นทางคมนาคมทางบกสายแรกของพื้นที่นี้ เป็นตัวที่ทำให้ชุมชนเกิดความเจริญเติบโตและเปลี่ยนแปลงจากชุมชนริมน้ำมาเป็นชุมชนบนบก ตามที่กล่าวมาแล้วในข้อประวัติศาสตร์ ปัจจุบันได้มีการวางระบบการจราจรวิ่งทางเดียว คือเข้าทางเขตพระนครข้ามคลองโอ่งอ่างตามแนวเขตไปออกถนนพระราม 4 ส่วนทางตอนใต้เข้าทางถนนเจริญกรุง เขตบางรักผ่านพื้นที่เขตสัมพันธวงศ์เชื่อมต่อถนนเยาวราชไปออกเขตพระนครที่คลองโอ่งอ่าง ปริมาณการจราจรเข้าออกของถนนทั้งสองสายนี้เฉลี่ยประมาณ 1,200 คันต่อชั่วโมง นอกจากนี้ยังมีถนนสายหลักที่สำคัญเชื่อมติดต่อกับเขตป้อมปราบฯ และยังมีถนนสายรองที่สำคัญเช่นถนนทรงวาด ถนนทรงสวัสดิ์ ถนนตรีมิตร เป็นต้น เชื่อมโยงกับถนนสายหลักดังกล่าวในเขตพื้นที่

4.2.4 <u>ลักษณะชุมชน</u>

ชุมชนในพื้นที่เขตสัมพันธวงศ์เป็นลักษณะของการผสมของพาณิชยกรรมและที่อยู่อาศัยเป็นส่วนใหญ่มีการรวมตัวกิจกรรมด้านการค้าเป็นย่าน ๆ เช่น ย่านส่งเสื้อผ้าอาภรณ์

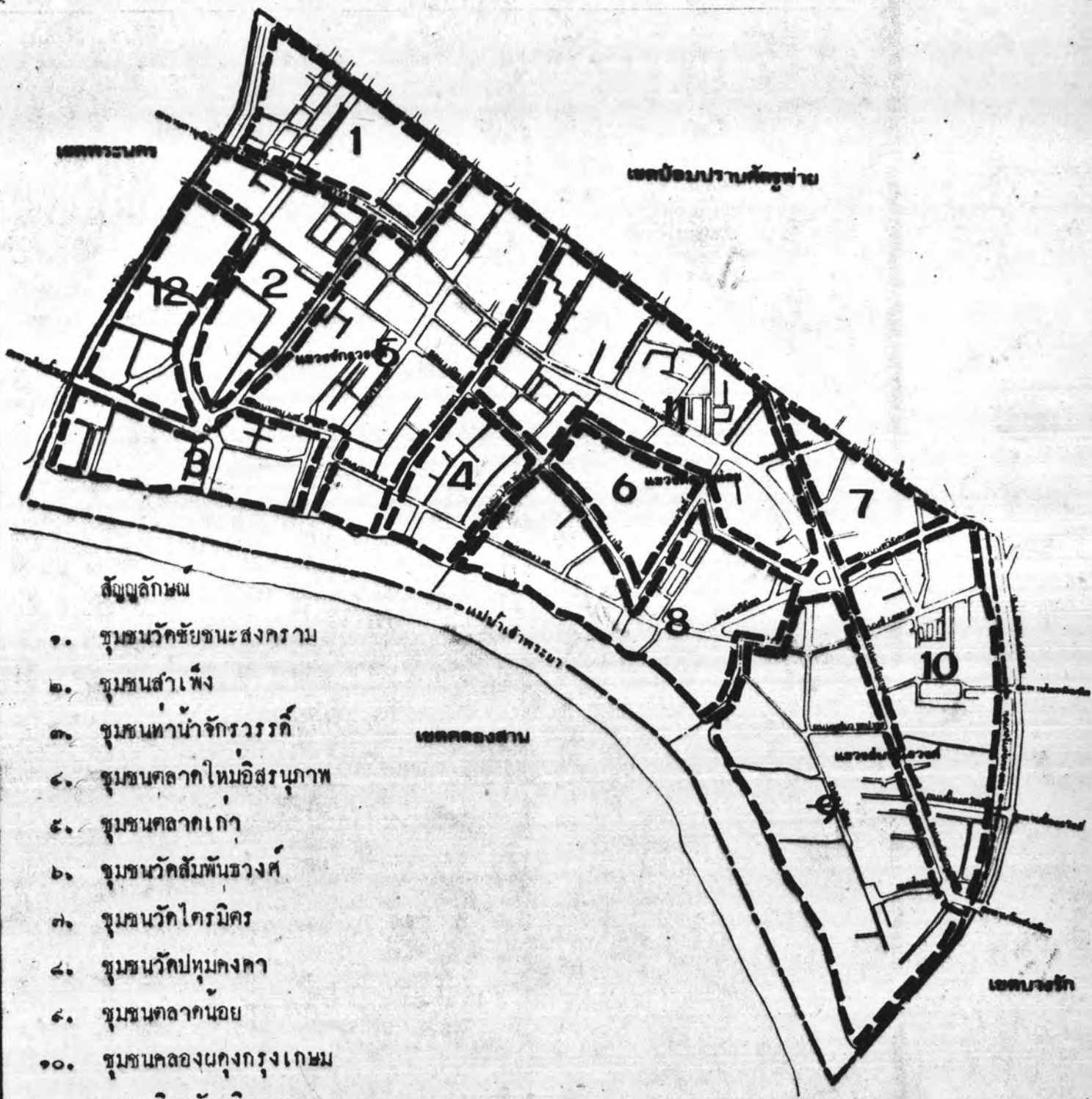

สัญญลักษณ์

๑. ชุมชนวัดชัยชนะสงคราม
๒. ชุมชนสำเพ็ง
๓. ชุมชนท่าน้ำจักรวรรดิ์
๔. ชุมชนตลาดใหม่อิสรนุภาพ
๕. ชุมชนตลาดเก่า
๖. ชุมชนวัดสัมพันธวงศ์
๗. ชุมชนวัดไตรมิตร
๘. ชุมชนวัดปทุมคงคา
๙. ชุมชนตลาดน้อย
๑๐. ชุมชนคลองผดุงกรุงเกษม
๑๑. ชุมชนมิตรชัยภูมิ
๑๒. ชุมชนบพิตรพิมุข

วิทยานิพนธ์ "การศึกษาการใช้ที่ดินเพื่อเป็นแนวทางในการวางแผนพัฒนาเขตสัมพันธวงศ์"

N

แสดงเขตการปกครอง
เขตสัมพันธวงศ์
เส้นแบ่งเขต
เส้นแบ่งแขวง

มาตราส่วน 100เมตร 0 1 2 3

แผนที่ ๔.๓

แผนที่แสดง

ลักษณะชุมชน

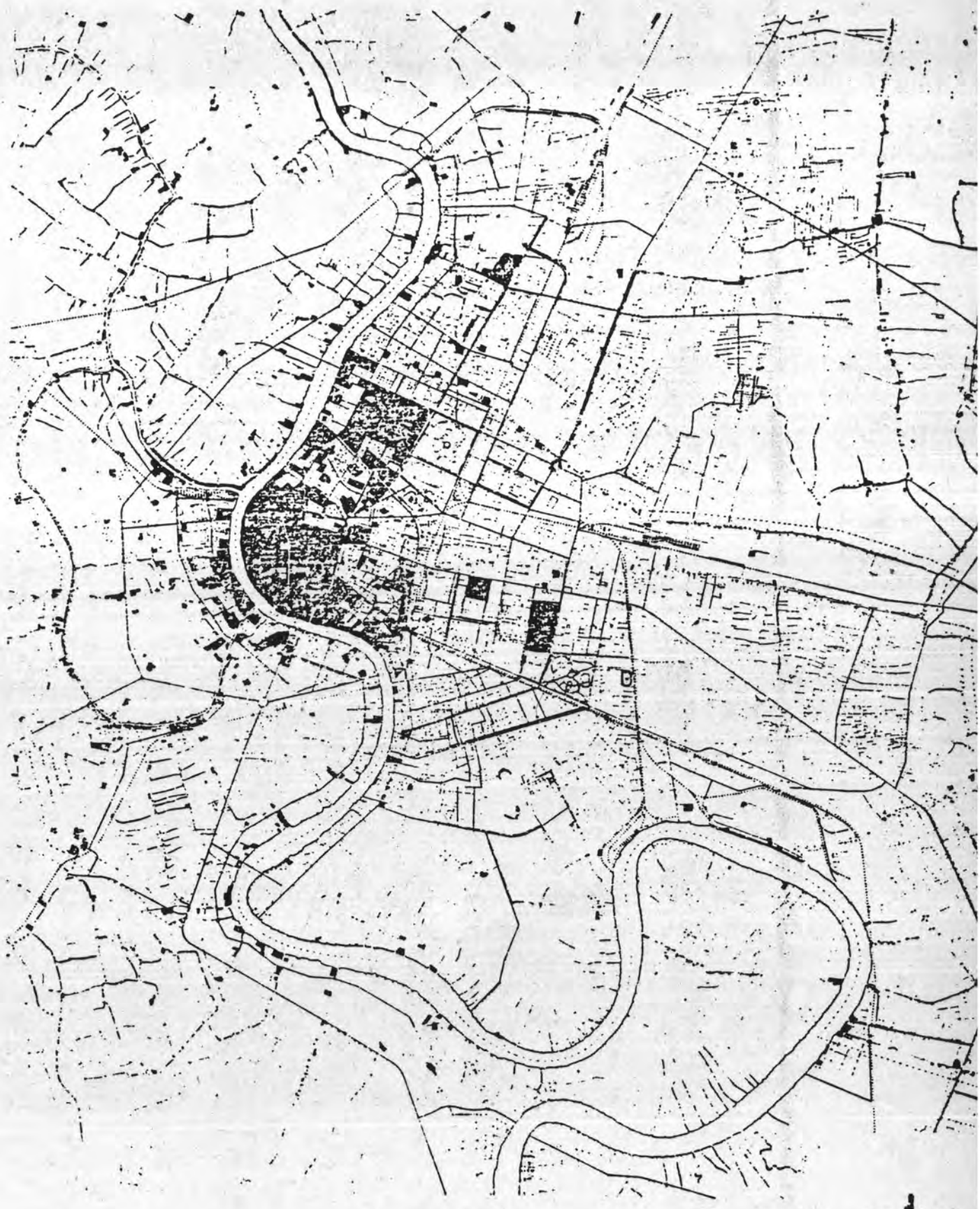

แผนที่ ๔.๔

กรุงเทพ ฯ ปี พ.ศ. ๒๔๘๓

พลเมืองประมาณ ๖๐๐,๐๐๐ คน เนื้อที่ประมาณ ๘,๓๓๐ ไร่

N

SCALE 1:92,0

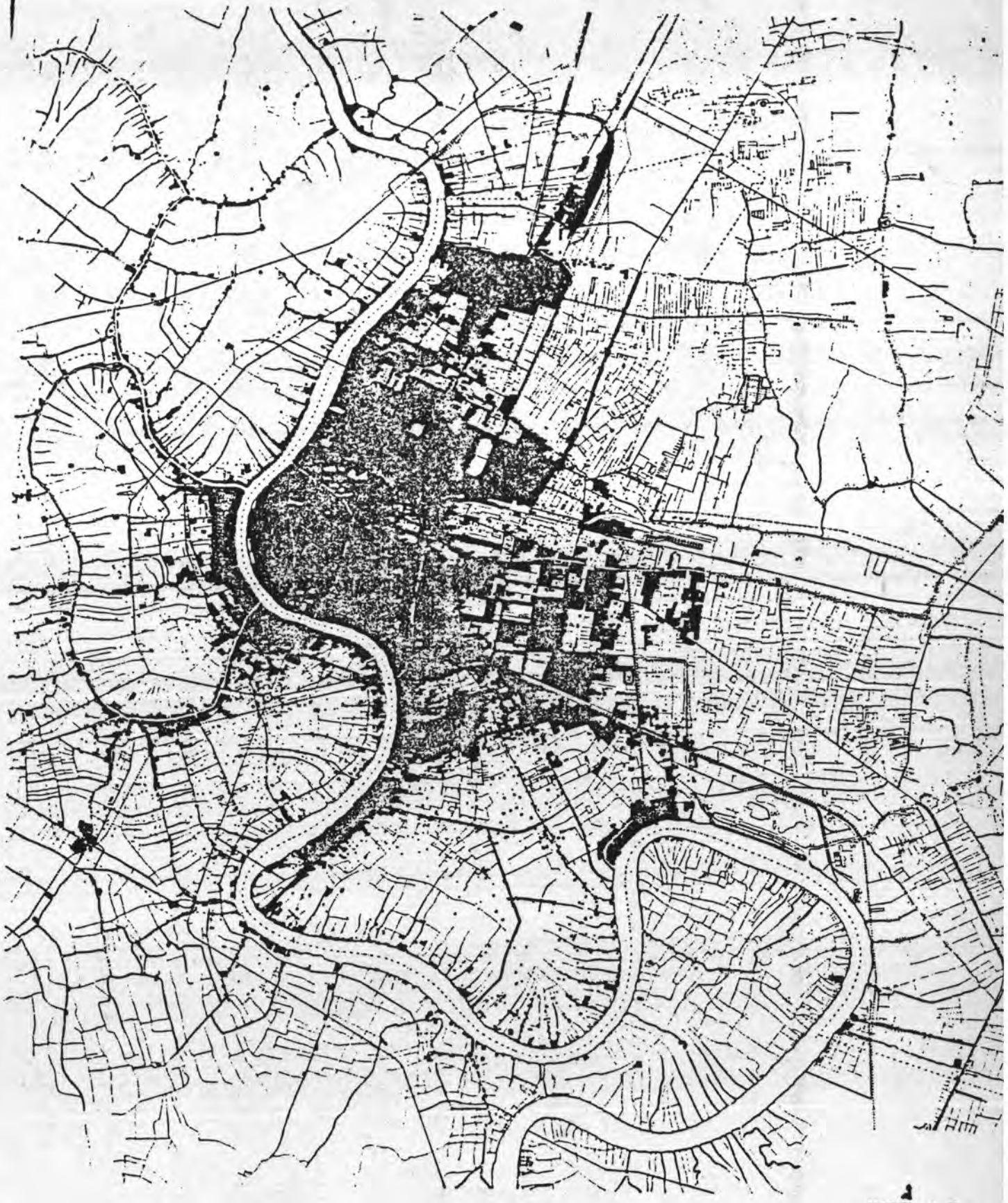

แผนที่ ๘.๕

กรุงเทพ ฯ ปี พ.ศ. ๒๔๗๙

พลเมืองประมาณ ๖๕๐,๐๐๐ คน เนื้อที่ประมาณ ๒๖,๙๗๐ ไร่

N

SCALE 1:92,000

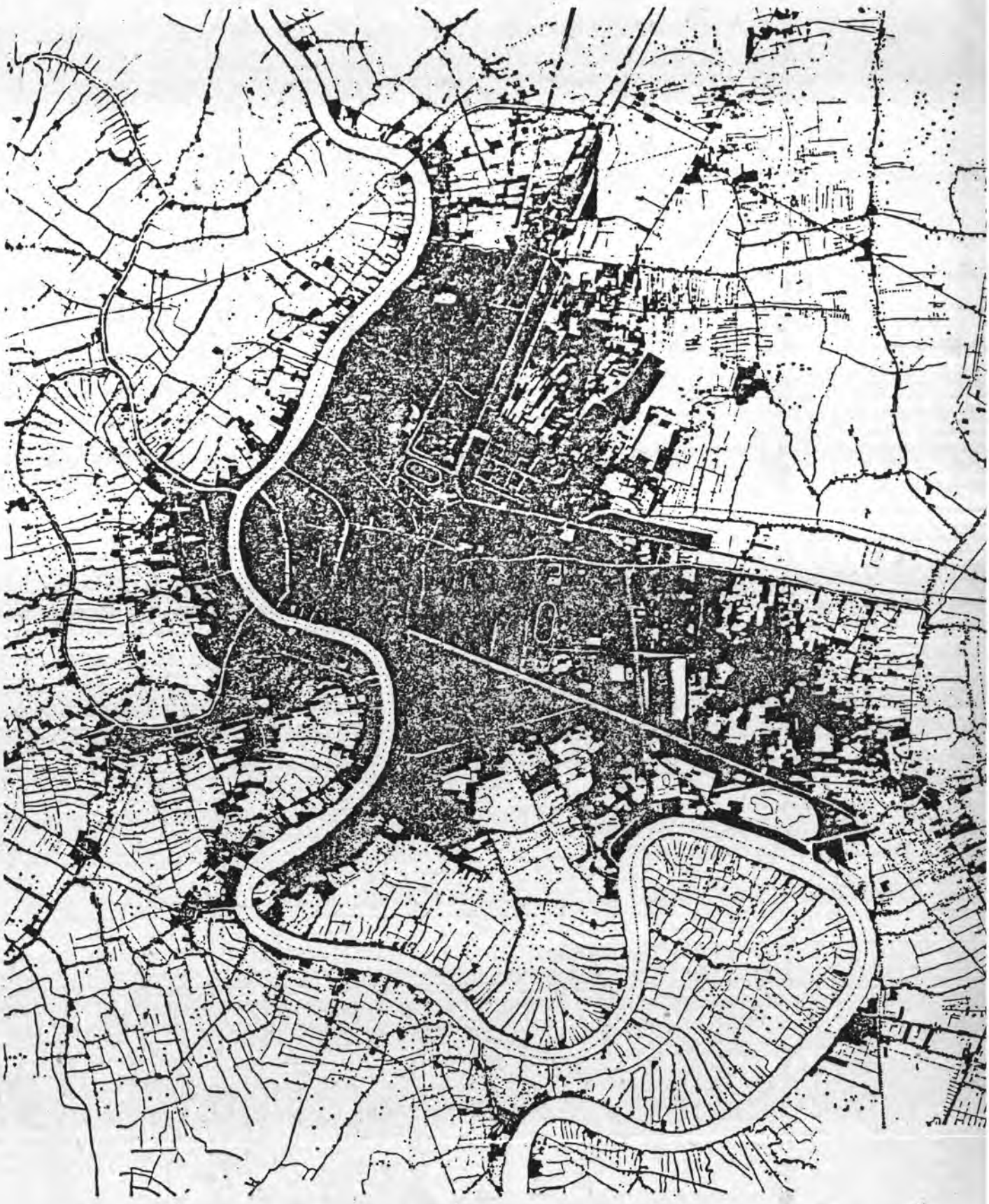

แผนที่ ๔.๖

กรุงเทพ ฯ ปี พ.ศ. ๒๕๐๑

พลเมืองประมาณ ๑,๖๒๒,๔๖๑ คน เนื้อที่ประมาณ ๖๐,๒๓๐ ไร่

N

SCALE 1:92,0

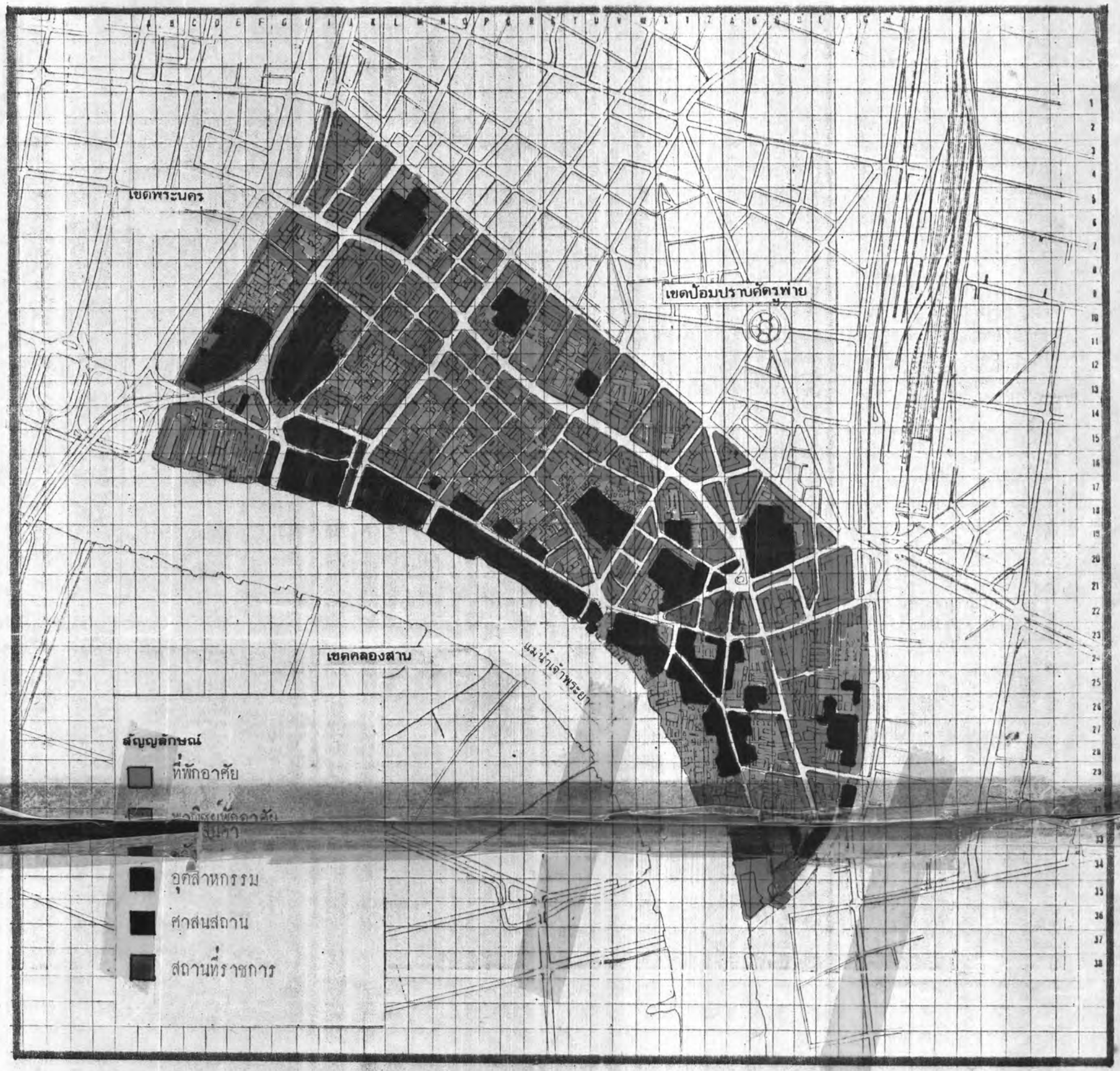

วิทยานิพนธ์ "การศึกษาการใช้ที่ดินเพื่อเป็นแนวทางในการวางแผนพัฒนาเขตสัมพันธวงศ์"

N

ข้อมูล: คัดลอกจากกองผังเมือง กทม. และสำรวจเพิ่มเติม

แผนที่แสดง

การใช้ที่ดินปี ๒๕๒๖

แผนที่ ๔.๓

มาตราส่วน 0 50 100 200 300 เมตร

ตลอดจนเครื่องเหล็ก ได้แก่การรวมตัวบริเวณถนนเจริญกรุงและถนนเยาวราช ถนนมหาจักร เป็นย่านการค้าเครื่องจักร บริเวณถนนปริพัทธเป็นย่านการค้าของเก่า บริเวณสำเพ็งและสะพานหันเป็นย่านการค้าผ้าและเสื้อผ้า การรวมตัวการค้าทองและธุรกิจการเงินบริเวณถนนเยาวราช ถนนตรีมิตร และถนนข้าวสาร เป็นย่านค้าเหล็ก และนอกจากนี้ในเขตนี้ยังเป็นที่ตั้งของกลุ่มธุรกิจการเงิน ธนาคาร และทรัสต์ต่าง ๆ มีจำนวนถึง 63 แห่ง กระจายอยู่ทั่วไป ย่อมแสดงให้เห็นว่าเขตสัมพันธวงศ์เป็นศูนย์กลางธุรกิจการค้ากลางเมือง

4.3 การใช้ที่ดิน

4.3.1 การใช้ที่ดินในอดีต

กรุงเทพฯ เป็นเมืองหลวงที่พัฒนามาจากชุมชนที่ตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา ลักษณะการใช้ที่ดินในระยะแรกเป็นลักษณะการใช้เพื่อเป็นที่อยู่อาศัยและพาณิชยกรรมปะปนกันไป ในระยะหลังการกระจายตัวประชากรลึกเข้าไปทางพื้นดินมากขึ้น แต่ก็ยังคงรักษาลักษณะเดิม คือเส้นทางคมนาคมทางน้ำอันเป็นปัจจัยสำคัญของชุมชน การขุดคลองเพื่อการสัญจรมีมากขึ้น

สำหรับเขตสัมพันธวงศ์เป็นชุมชนดั้งเดิมแต่เริ่มสร้างกรุงเทพฯ มีลักษณะตามที่กล่าวข้างต้น กล่าวคือชุมชนเกาะตัวอยู่บริเวณริมแม่น้ำเจ้าพระยา แต่การขยายตัวของชุมชนลึกขึ้นไปบนพื้นดิน เมื่อมีเส้นทางคมนาคมทางบกเกิดขึ้นในบริเวณนี้คือถนนเจริญกรุง และถนนเยาวราชอันเป็นเส้นทางคมนาคมสายหลักของพื้นที่นี้ ทำให้ลักษณะของชุมชนเปลี่ยนไปจากเดิม อาคารบ้านเรือนเริ่มเกาะตัวกันตามถนนดังกล่าวมากขึ้นตามลำดับ ซึ่งลักษณะนี้เป็นลักษณะของการเจริญเติบโตในลักษณะRibbon Development (LINEAR) (1)

การเจริญเติบโตของกรุงเทพฯ เป็นแบบยถากรรม (Haphazard Growth) มาเป็นเวลานาน เนื่องจากไม่มีข้อกำหนดการใช้ที่ดิน (Zoning) มาตั้งแต่อดีต ทำให้มีการใช้ที่ดินแบบผสมกันไป (Mixed Land Uses) และลักษณะของพื้นที่ของเขตสัมพันธวงศ์เป็นลักษณะของการใช้ที่ดินเพื่อการพาณิชยกรรมผสมกับการเป็นที่อยู่อาศัยตั้งแต่อดีต

สำเพ็ง เป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจการค้ามีกำเนิดมาพร้อม ๆ กับกรุงรัตนโกสินทร์ บริเวณที่ตั้งศูนย์การค้าสำเพ็งอยู่นอกเขตพระนคร นอกคูเมืองชั้นนอกและ

---

(1) Gallion and Eisner : The Urban Pattern.

นอกกำแพงพระนคร (บริเวณคูเมืองชั้นนอกสมัยนั้นมีกำแพงพระนครสร้างเลาะเลียบไปตามแนวคลองจากป้อมมหากาฬผ่านฟ้าไปจนสุดคลองโอ่งอ่างแล้ววกมาตามแม่น้ำเจ้าพระยา จนกระทั่งจดคลองบางลำภู) แต่เนื่องจากสำเพ็งเป็นย่านธุรกิจการค้าที่สำคัญ ดังนั้นผู้ที่อยู่ในเขตกำแพงเมือง ถ้าจะไปสำเพ็งก็ต้องเดินเลียบกำแพงพระนครแล้วข้ามคูเมืองชั้นนอกหรือคลองโอ่งอ่างโดยมีสะพานทำด้วยไม้แผ่นเดียวทอดไปสำเพ็ง สะพานนี้ทำให้หันได้สำหรับเรือผ่าน จึงเรียกว่า "สะพานหัน" มาจนถึงปัจจุบันนี้ แม้ว่าในปัจจุบันสะพานหันจะสร้างเป็นคอนกรีตเสริมเหล็กแล้วก็ตาม

สำเพ็งและพาหุรัดเป็นบริเวณที่ตั้งอยู่ใกล้เคียงกัน เพียงคั่นไว้ด้วยคูเมืองชั้นนอก(คลองโอ่งอ่าง) และสะพานหัน สำเพ็งซึ่งเป็นที่พระราชทานกลาย ๆ นั้น จัดว่าเป็นย่านชุมชนใหญ่มาตั้งแต่แรก และมิใช่จะรู้จักกันอย่างกว้างขวางเฉพาะในหมู่คนจีนเท่านั้นแม้กระทั่งคนไทยก็มีความคุ้นเคยกับสำเพ็งมาตั้งแต่ต้น เมื่อเป็นเช่นนี้การค้าขายของคนจีนในสำเพ็งก็ย่อมเจริญมากกว่าที่อื่นเป็นธรรมดา

สำเพ็งนอกจากจะเป็นที่รวมสินค้าต่าง ๆ ที่จำเป็นทั้งของใช้และของกิน เช่น ผักสด ผลไม้แห้ง ของดอง เป็ด ไก่ หมู ฯลฯ และสินค้าบางชนิดที่ไม่มีในที่อื่น ๆ โดยเฉพาะสินค้าที่มาจากเมืองจีน

ครั้นถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเริ่มโครงการพัฒนาประเทศในด้านต่าง ๆ เช่น โครงการพัฒนาเมืองหลวงเป็นโครงการเร่งด่วนในการที่จะแสดงออกแห่งความเจริญทางวัฒนธรรมและศิลปกรรมอันเก่าแก่และสูงส่งของชาติ เพื่อให้เป็นเมืองที่ทันสมัยทัดเทียมเมืองต่าง ๆ ในประเทศทางตะวันตก จึงเป็นยุคแห่งการสร้างบ้านเมืองให้มีความสวยงามสะอาด สะดวกสบายน่าอยู่อาศัย (City Beautiful Movement)

ในปี พ.ศ. 2434 รัชกาลที่ 5 ทรงมีพระราชดำริว่าบริเวณสำเพ็งคับแคบจอแจมาก เนื่องจากเป็นย่านการค้าและมีประชาชนอยู่หนาแน่น ประกอบสำเพ็งเกิดไฟไหม้ใหญ่อีกครั้ง จึงโปรดให้สร้างถนนเยาวราชแทรกลงในระหว่างถนนเจริญกรุงและถนนสำเพ็ง ถนนเยาวราชวางแผนยากที่สุด เพราะเดิมเป็นตรอก แนวถนนจึงดูคดเคี้ยวเป็นงูเลื้อย แต่ผู้สัญจรจะไม่รู้สึกถึงความคดเคี้ยวของถนนนี้เลย

เมื่อเกิดถนนเยาวราชขึ้นแล้ว ประชาชนจากสำเพ็งและที่ต่าง ๆ ก็เริ่มมาปลูกบ้านเรือนและร้านค้าเรียงรายต่อกันตามแนวยาวของถนนสองฟากเรียกว่า "ตึกแถว"

หรือห้องแถว มีศูนย์กลางธุรกิจการค้า (Central Bussiness District) ของเมือง คือบริเวณเยาวราชนี้เอง ความนิยมสร้างตึกแถวสองฟากถนนได้ขยายออกไปยังถนนสายต่าง ๆ รวมทั้งมีการใช้รถเป็นยานพาหนะกันมากขึ้น ทำให้เกิดศูนย์การค้าเพิ่มขึ้นหลายแห่ง ที่สำคัญได้แก่

1. บริเวณถนนเยาวราช Chinese Sector บริเวณนี้เป็นที่ประกอบธุรกิจการค้าของคนจีน ซึ่งส่วนใหญ่อพยพมาจากบริเวณใกล้เคียง และมีไม่น้อยที่อพยพมาจากสำเพ็ง มีการค้าขายสรรพสินค้านานาชนิด เช่น กระดาษ ทองคำ และร้านอาหารใหญ่ ๆ

2. บริเวณถนนบางรัก (European Sector) เป็นที่ตั้งห้างร้าน โกดังสินค้าของชาวยุโรป

3. บริเวณถนนบางลำภู (Thai Sector) จำหน่ายสินค้าพื้นเมือง นับเป็นศูนย์การค้าแบบไทย

แม้จะเกิดศูนย์การค้าแห่งใหม่เพิ่มขึ้น แต่สำเพ็งก็ยังเป็นศูนย์กลางทางธุรกิจและการเงินที่มีความสำคัญตลอดมา สินค้าจากต่างประเทศหลังจากชำระภาษีแล้ว จะนำมาขายในสำเพ็งเพื่อจำหน่ายต่อไปยังพ่อค้าขายส่ง และขายปลีกทั่วประเทศและในระยะนี้ สำเพ็งได้เริ่มปรับปรุงอาคารร้านค้าเป็นแบบตึกแถวเรียงรายไปสองฟากถนน เช่นเดียวกับศูนย์การค้าที่เกิดขึ้นใหม่ ขณะเดียวกันก็ได้ขยายกิจการออกไปสู่บริเวณใกล้เคียงอื่น ๆ อีก เช่น พาหุรัด บ้านหม้อ ปากคลองตลาดและวังบูรพาภิรมย์ เพื่อให้สามารถให้บริการอย่างเพียงพอกับจำนวนประชากรในเกาะรัตนโกสินทร์ที่เพิ่มขึ้นประมาณ 600,000 คน

คนจีนในย่านสำเพ็งนับว่าเป็นผู้โชคดีที่ได้รับพระมหากรุณาธิคุณจากพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดให้เข้าเฝ้าได้เสมอหน้ากับไพร่ฟ้าชาวไทย โดยมีกำหนดการพระราชทานกฐินหลวงผ่านสำเพ็งเป็นประจำ เพื่อไปยังวัดที่อยู่ในย่านนั้น ซึ่งมีอยู่ถึง 3 วัด คือ วัดจักรวรรดิ์ราชาวาส(วัดสามปลื้ม) วัดปทุมคงคา(วัดสามเพ็ง) และวัดสัมพันธวงศ์(วัดเกาะ) บ้านเมืองในสมัยก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 มีความสะอาด ตึกรามบ้านช่องไม่แออัดเหมือนปัจจุบัน หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ประชากรในกรุงเทพฯ สูงมากขึ้น แม้ว่าประชากรที่ตายเนื่องจากสงครามจะมีมากก็ตาม ทั้งนี้เพราะประชาชนในชนบทพากันหลั่งไหลเข้ามาในกรุงเทพฯ และมีชาวต่างประเทศเข้ามาประกอบอุตสาหกรรม การค้าและบริการต่าง ๆ เป็นจำนวนมาก ก่อให้เกิดการแก่งแย่งแข่งขันกัน ตึกรามบ้านช่องจึงเกิดขึ้นอย่างรวดเร็วอย่างไม่เป็นระเบียบ เนื่องจากไม่มีการควบคุม การใช้ที่ดิน

เป็นไปอย่างปนเป ส่วนใหญ่เป็นพาณิชยกรรมและพักอาศัย ในระยะต่อมาสภาพแวดล้อมเริ่มเสื่อมลงตามลำดับกล่าวคือ แหล่งเสื่อมโทรมเกิดขึ้นในบริเวณต่าง ๆ อาคารบ้านเรือนมิได้รับการดูแลรักษา ตรอกซอยถูกตัดอย่างไม่เป็นระบบและไม่ได้ขนาดมาตรฐาน ตามที่ปรากฏให้เห็นอยู่ในปัจจุบัน แต่อย่างไรก็ดีบริเวณเขตสัมพันธวงศ์ก็ยังคงเป็นย่านธุรกิจที่สำคัญของกรุงเทพมหานครตลอดมา

4.3.2 <u>การใช้ที่ดินในปัจจุบัน</u>

เขตสัมพันธวงศ์จัดเป็นชุมชนเมืองชั้นในของกรุงเทพมหานคร ซึ่งลักษณะการใช้ที่ดินเป็นแบบผสมมาตั้งแต่อดีต เนื่องมาจากการไม่มีกฎหมายจัดแบ่งย่านการใช้ที่ดิน ( ) แต่จากการรวมตัวของกิจกรรมก่อให้เกิดลักษณะของการจัดแบ่งย่านการใช้สอยที่ดินเป็นไปโดยอัตโนมัติ เช่น ย่านสำเพ็ง, ตลาดเก่า, เชียงกง เป็นต้น จะเห็นได้ว่าย่านการค้าต่าง ๆในเขตสัมพันธวงศ์ยังคงดำรงความสำคัญทางเศรษฐกิจตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

การใช้ที่ดิน พ.ศ. 2512 เพื่อพาณิชยกรรม รองลงมาได้แก่ พักอาศัย และยังประกอบด้วยสถาบันการศึกษา สถานที่ราชการ ศาสนสถาน อุตสาหกรรม ตามลำดับดังนี้

การใช้ที่ดินเพื่อพาณิชยกรรม	29.77 %
การใช้ที่ดินเพื่อพักอาศัย	28.48 %
การใช้ที่ดินเพื่อสถานที่ราชการ สถานศึกษา และศาสนสถาน	13.19 %
การใช้ที่ดินเพื่ออุตสาหกรรมและคลังสินค้า	2.52 %
การใช้ที่ดินเป็นถนนและคลอง	26.04 %

กิจกรรมหลักของการใช้ที่ดินเขตสัมพันธวงศ์ คือ การค้าส่งสินค้าอาภรณ์ตลอดจนเครื่องเหล็ก ได้แก่ การรวมตัวของกิจกรรมทางการค้าบริเวณถนนเจริญกรุง ถนนราชวงศ์ ถนนเยาวราช และถนนมหาจักร เป็นย่านการค้าเครื่องจักร บริเวณถนนจักรวรรดิ์ บริพัตรเป็นย่านการค้าของเก่าบริเวณสำเพ็งและสะพานหันเป็นย่านการค้าผ้าและเสื้อผ้า การค้าทองและธุรกิจการเงินบริเวณถนนเยาวราช ถนนตรีพัตรและถนนข้าวหลามเป็นย่านค้าเหล็ก และนอกจากนั้นในเขตนี้ยังเป็นที่ตั้งของกลุ่มธุรกิจการเงินการธนาคารและทรัสต์ต่าง ๆ ซึ่งมีจำนวนถึง 63 แห่ง กระจายอยู่ทั่วไป ยอมแสดงว่าเขตสัมพันธวงศ์เป็นศูนย์กลางธุรกิจการค้ากลางเมืองย่านธุรกิจการค้าที่สำคัญมีดังนี้

ตารางที่ 4.2 ตารางแสดง การใช้ที่ดินเขตสัมพันธวงศ์ ปี 2526

ประเภทการใช้ที่ดิน	พ.ศ. 2526				
	จำนวน	พื้นที่		ประชากร	
	หน่วย	ไร่	%	คน	ความหนาแน่น/คน/ไร่
พักอาศัย	4,716	156.38	17.67	15,562	199.51
พาณิชยกรรม	18,064	313.29	35.40	59,611	190.27
อุตสาหกรรม	624	51.50	5.82	2,059	139.90
คลังสินค้า					
โรงเรียน	12	38.22	3.41		
วัด	11	53.15	6.91		
สถาบันราชการ	4	17.07	1.93		
สวนสาธารณะ					
อาคารไม่ระบุการใช้					
ถนน		247.45	27.96		
คลอง		8.03	0.90		
รวม	23,431	885.00	100.00	75,038	84.79

ข้อมูล : กองผังเมือง สำนักงานปลัดกรุงเทพมหานคร

ย่านเวิ้งนครเขษม อยู่ที่ถนนเจริญกรุงใกล้เชิงสะพานคำรงสถิตและทะลุติดต่อกับถนนเยาวราชเดิมเคยเป็นแหล่งของโรงน้ำชาที่มีชาวจีนให้บริการ ในสมัยรัชกาลที่ 6 ได้มีการสร้างโรงละครเขษมขึ้นในเวิ้งนี้ จึงได้เรียกชื่อตามโรงละคร เป็นที่รวมร้านค้าของเก่าประเภทเครื่องประดับและวัตถุโบราณ รวมทั้งเฟอร์นิเจอร์ราคาแพงและหนังสืออ่านเล่น จนเป็นที่รู้จักกันโดยทั่วไป ปัจจุบันมีการค้าเครื่องดนตรีและเครื่องจักรกลเพิ่มขึ้นนับว่าเป็นย่านของธุรกิจที่หนาแน่นอีกแห่งหนึ่งในพื้นที่เขตนี้

ย่านเยาวราชหรือไชน่าทาวน์ คือ บริเวณสองฟากถนนเยาวราช ตั้งแต่ถนนมหาไชยผ่านถนนจักรวรรดิ์ เรียกสี่แยกวัดตึกผ่านถนนราชวงศ์ สี่แยกราชวงศ์ ตรงไปบรรจบถนนเจริญกรุงก่อนถึงวัดไตรมิตรวิทยารามเล็กน้อย ถนนเยาวราชเคยเป็นย่านสรรพสินค้าชั้นนำ ร้านค้าต่าง ๆ ล้วนเป็นร้านใหญ่และหรูหรามีผู้คนพลุกพล่านทั้งกลางวันและกลางคืน เพราะเป็นย่านธุรกิจการค้าต่าง ๆ และแหล่งสถาบันบันเทิงรื่นรมย์อันดับหนึ่งของกรุงเทพมหานครสมัยนั้น ตลอดจนเป็นย่านการซื้อขายทองแท่ง ทองรูปพรรณนานาชนิด รวมทั้งเป็นแหล่งของสินค้าอุปโภคและบริโภคของเมืองจีนเกือบทุกชนิด ปัจจุบันถนนเยาวราชก็ยังคงเป็นย่านแห่งธุรกิจดังกล่าว

ย่านเชียงกง อยู่ทางตอนใต้ของย่านสำเพ็งใกล้บริเวณท่าเทียบเรือสำเภาของพ่อค้าชาวจีนแต่ดั้งเดิม ตอนต้นจึงเป็นย่านขายเครื่องอุปกรณ์เดินเรือและเครื่องอะไหล่รถยนต์ตลอดจนเครื่องเหล็ก เครื่องจักรสำหรับงานอุตสาหกรรมแทน ผู้ที่ต้องการซื้อหาสินค้าในประเทศที่กล่าวแล้วจะสามารถเลือกซื้อสินค้าได้ตามความต้องการ เพราะมีอุปกรณ์จำหน่ายทุกชนิดทุกขนาดในย่านนี้ซึ่งมีทั้งของใหญ่และของเก่าใช้แล้ว

ย่านสำเพ็ง เป็นย่านการค้าดั้งเดิมของกรุงเทพมหานครติดต่อกับย่านพาหุรัดและสะพานหัน ตอนใต้ติดต่อกับย่านเชียงกงเป็นย่านการค้าผ้าและเสื้อผ้าสำเร็จรูป เครื่องเย็บปักถักร้อย เครื่องประดับ เครื่องใช้เบ็ดเตล็ด ฯลฯ โดยมีการจำหน่ายทั้งปลีกและส่ง

ย่านถนนราชวงศ์ บริเวณถนนราชวงศ์ ส่วนใหญ่เป็นที่ตั้งของสถาบันการเงิน เช่น ธนาคาร ทรัสต์ และบริษัทเงินทุนต่าง ๆ

ย่านถนนทรงวาด ทั้งสองฟากถนนเป็นที่ตั้งของโกดังสินค้าและร้านค้าส่งสินค้าจากผลิตผลทางเกษตรกรรมประเภทของแห้งที่มาจากทั้งในและนอกประเทศ เช่น พริกแห้ง หอม กระเทียม พุทราจีน หูฉลาม เป็นต้น ย่านถนนทรงวาดมีความสำคัญการค้าประเภทนี้มาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

ย่านสี่แยกวัดตึก บริเวณเจริญกรุงตัดกับถนนจักรวรรดิ์เป็นย่านการค้าปลีกและส่งสินค้าประเภทไฟฟ้าเครื่องมืออุปกรณ์การก่อสร้างต่าง ๆ เช่น เสื่อย ม้วน ลูกบิด กลอน ประตูทุกชนิด เป็นต้น

4.4 สาธารณูปโภคและสาธารณูปการ

สาธารณูปโภคที่เป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาพื้นที่ ได้แก่ ถนน ซอย ทางเท้า ท่อระบายน้ำ ระบบประปา ไฟฟ้า โทรศัพท์ และบริการขนส่งสาธารณะ ตลอดจนบริการสาธารณะอื่น ๆ ที่ให้กับชุมชนในด้านต่าง ๆ เช่น การรักษาความปลอดภัย ด้านการสาธารณสุข และการให้บริการอื่น ๆ ของรัฐ

4.4.1 ถนน, ซอย, ทางเท้า ถนนในเขตสัมพันธวงศ์อาจพิจารณาจัดลำดับได้เป็นถนนสายหลัก (Main road) และสายรอง (Local road) และซอย (Access) (แผนที่แผ่นที่ 4.9)

ถนนสายหลักในเขตสัมพันธวงศ์เดิมมี 2 สาย สายแรกคือ ถนนเจริญกรุงเริ่มสร้างตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 4 และสายที่ 2 คือ ถนนเยาวราช สร้างในสมัยรัชกาลที่ 5 ทั้งสองสายเป็นถนนที่มีความสำคัญในพื้นที่เขตสัมพันธวงศ์ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน นับเป็นตัวนำการเปลี่ยนแปลงชุมชนกรุงเทพฯ จากชุมชนริมแม่น้ำมาเป็นชุมชนทางบก และอีกสองสายคือ ถนนราชวงศ์ และถนนจักรวรรดิ์ ซึ่งสั้นกว่าสองสายแรก

ถนนเจริญกรุงเมื่อแรกสร้างจัดว่าเป็นถนนที่กว้างมาก โดยสร้างขึ้นตามมาตรฐานของประเทศตะวันตก และใช้เป็นเส้นทางเชื่อมต่อจากศูนย์กลางเมือง คือ พระบรมมหาราชวังไปยังพื้นที่ทางตะวันออกเฉียงใต้ ผ่านพื้นที่เขตพระนคร สัมพันธวงศ์ บางรัก และยานนาวา ขนานไปกับแม่น้ำเจ้าพระยา บริเวณสองฟากถนนมีความเจริญมาแต่เดิม จึงเต็มไปด้วยร้านค้าประเภทตึกแถวตลอดแนว ด้วยลักษณะนี้จึงเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้การจราจรไม่คล่องตัว ถนนเจริญกรุงมีผิวจราจรกว้างประมาณ 11.00 เมตร มีทางเท้าสองข้างกว้างประมาณ 2.30 - 3.10 เมตร

ถนนเยาวราชสร้างในระยะต่อมาสมัยรัชกาลที่ 5 อันเนื่องจากสมัยนั้นเกิดไฟไหม้บ่อยครั้ง เมื่อไฟไหม้แล้วพระพุทธเจ้าหลวงทรงทอดพระเนตรสภาพพื้นที่บริเวณดังกล่าว ทรงมีรับสั่งให้ตัดถนนในย่านสำเพ็งขึ้นหลายสาย ได้แก่ ถนนเยาวราช ถนนราชวงศ์ ถนนทรงวาด ถนนอนุวงศ์ ถนนพาดสาย และถนนทรงสวัสดิ์ เป็นต้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งถนนเยาวราช ซึ่งมีความกว้างและยาวกว่าสายอื่น แต่มีความคดเคี้ยวเหมือนงู ตัดผ่ากลาง

ระหว่างถนนเจริญกรุงกับถนนสามเพ็ง ตั้งแต่คลองโอ่งอ่างเรื่อยไปบรรจบถนนเจริญกรุงที่สามแยกบริเวณสองฟากถนนสายนี้เช่นเดียวกับถนนเจริญกรุง คือ มีอาคารร้านค้าประเภทตึกแถวตลอดแนว แต่มีอาคารขนาดใหญ่ที่มีความสูงมากกว่า 4 ชั้น เกิดขึ้นภายหลังมากมาย เช่น ภัตตาคาร โรงแรม โรงภาพยนต์ ที่จอดรถ และโรงน้ำชาเป็นต้น ปลูกสร้างอย่างไม่เป็นระเบียบ ขนาดของถนนมีความกว้างไม่เท่ากันตลอดสาย เฉลี่ยประมาณ 19.10 เมตร มีทางเท้าสองข้างกว้าง 2.50 เมตร

ถนนราชวงศ์เป็นถนนสายสั้น ๆ แต่มีมาตรฐานเดียวกับถนนเจริญกรุง และถนนเยาวราช คือผิวจราจรกว้างประมาณ 15.00 เมตร และทางเท้าสองข้างถนนกว้าง 2.30 - 2.50 เมตร สร้างขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 5 จากถนนเจริญกรุงถึงถนนเยาวราช ไปสุดท่าน้ำราชวงศ์ บริเวณสองฟากถนนเป็นอาคารร้านค้าลักษณะตึกแถวตลอดสาย ส่วนใหญ่มีความสูง 3 - 4 ชั้น

ถนนจักรวรรดิ์ เป็นสายสั้น ๆ อีกสายหนึ่งขนาบกับถนนราชวงศ์ที่มีมาตรฐานเดียวกัน ถนนสายนี้ตัดจากถนนเจริญกรุงผ่านถนนเยาวราชไปออกพื้นที่ริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา ปัจจุบันเป็นส่วนหนึ่งของระบบทางผ่านสายคาวคะนอง สะพานพุทธ - มักกะสัน ข้ามแม่น้ำเจ้าพระยาที่สะพานพระปกเกล้าฯ ความกว้างประมาณ 12.00 เมตร ทางเท้าสองข้างกว้างประมาณ 3.80 - 4.20 เมตร

นอกจากถนนสายหลักทั้ง 4 สายดังกล่าว ยังมีถนนพระราม 4 ซึ่งต่อเชื่อมกับถนนเจริญกรุงตอนล่างที่สามแยก ความกว้างประมาณ 11.10 เมตร บริเวณสถานีรถไฟหัวลำโพง ถนนพระราม 4 ได้มีการปรับปรุงขยายภายหลังในสมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัตน์ เป็นนายกรัฐมนตรี ได้มีการยกเลิกทางรถไฟสายขนาบคลอง และทำการถมคลองหัวลำโพง เพื่อขยายถนนสายนี้ได้กว้างถึง 15.00 เมตร แต่เป็นช่วงที่อยู่นอกเขตสัมพันธวงศ์ ถ้าดูตามแผนที่จะเห็นได้ว่าถนนเจริญกรุงกับถนนพระราม 4 เป็นถนนสายเดียวกันและเป็นเส้นแบ่งแนวเขตการปกครองระหว่างเขตสัมพันธวงศ์กับเขตป้อมปราบฯ

ถนนสายรองที่มีความสำคัญและทำให้เขตสัมพันธวงศ์มีความเจริญ มีอาคารร้านค้าเกิดขึ้นอย่างหนาแน่นจนทุกวันนี้ คือ ถนนทรงวาด ถนนอนุวงศ์ ถนนตรีมิตร ถนนทรงสวัสดิ์ ถนนลำพูนไชย ถนนข้าวหลาม ถนนนี้จงสวัสดิ์ และถนนโยธา เป็นต้น

ถนนทรงวาดสร้างขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 5 นับว่าเป็นถนนที่มีความสำคัญทางเศรษฐกิจของพื้นที่เขตสัมพันธวงศ์ เป็นย่านของการขนถ่ายสินค้าต่อเนื่องระหว่างทางเรือ

และทางบก เป็นที่รวมของโกดังและขนถ่ายสินค้าทั้งในและนอกประเทศ ถนนทรงวาดมีความกว้างเฟียงประมาณ 7.70 - 12.00 เมตร ความยาวประมาณ 1,440 เมตร จากคลองโอ่งอ่าง ถนนจักวรรดิ์ลงมาถึงถนนเจริญกรุงตอนล่าง ทางเท้ามีความกว้างไม่สม่ำเสมอ ตั้งแต่ 1.80 เมตร ถึง 6.20 เมตร ถนนสายนี้เป็นปัญหาในด้านการจราจรเป็นอย่างมาก เนื่องจากถนนแคบและไม่สามารถขยายเขตทางออกไปได้อีก สองฟากถนนเป็นอาคารร้านค้าหลายยุคหลายสมัยปะปนกันไม่เป็นระเบียบทั้งด้านลักษณะความสูง แนวอาคาร และการชำรุดทรุดโทรมของอาคาร

ถนนทรงสวัสดิ์เป็นถนนสายรองที่ตัดเชื่อมถนนเจริญกรุง ถนนเยาวราช และถนนทรงวาดให้ติดต่อกันลงสู่แม่น้ำเจ้าพระยา ถนนสายนี้มีความกว้างผิวจราจรประมาณ 8.00 เมตร รวมความยาวประมาณ 465 เมตร มีทางเท้าสองข้างกว้าง 1.30 - 2.40 เมตร ลักษณะการใช้ที่ดินสองฟากถนน เป็นพาณิชย์พักอาศัย และศาสนสถาน ส่วนใหญ่เป็นอาคาร 3 ชั้น

ถนนตรีมิตร เป็นอีกสายหนึ่งที่เชื่อมถนนพระราม 4 ที่สะพานเจริญสวัสดิ์ กับถนนทรงวาด ถนนนี้ผิวจราจรกว้างประมาณ 10.00 เมตร ความยาวประมาณ 520 เมตร มีทางเท้าสองข้างกว้างประมาณ 2.90 เมตร ลักษณะการใช้ที่ดินที่เป็นศาสนสถานซึ่งเป็นศาสนสถานซึ่งเป็นวัดไทยและการพาณิชย์ ซึ่งเป็นตึกแถว ความสูง 2 - 3 ชั้น

ถนนข้าวหลามเป็นถนนสายสั้น ๆ ชื่อถนนพระราม 4 กับถนนเจริญกรุงเป็นแนวต่อเนื่องกับถนนทรงวาด ความยาวเพียง 250 เมตร ความกว้างของถนนผิวจราจร 12.00 เมตร มีทางเท้าสองข้าง ความกว้างประมาณ 4.00 เมตร ลักษณะการใช้ที่ดินเป็นแบบผสมพาณิชย์และพักอาศัย เป็นลักษณะตึกแถวสูง 3 ชั้น 4 ชั้น และมากกว่า 4 ชั้น

นอกจากถนนสายรองตามที่กล่าวมาแล้วยังมีถนนสายสั้นอีกหลายสาย เช่น ถนนโยธา ถนนนี้จงสวัสดิ์ ถนนลำพูนไชย ถนนอนุวงศ์ ถนนมหาจักร์ ถนนมังกร เป็นต้น ซึ่งมีความยาวเพียง 100 - 200 เมตร ความกว้างประมาณ 7.00 - 12.00 เมตร และยังมีซอยอีกจำนวนมาก

ถนนซอยในพื้นที่เขตสัมพันธวงศ์ มีเป็นจำนวนมากรวมแล้ว 93 สาย[1] คิดเป็นพื้นที่ประมาณ 254,155 เมตร ส่วนใหญ่เป็นซอยสั้น ๆ แคบ ความกว้าง 3.00

---

(1) งานระบบคมนาคมขนส่งและสาธารณูปโภค กองผังเมือง สำนักงานปลัดกรุงเทพมหานคร

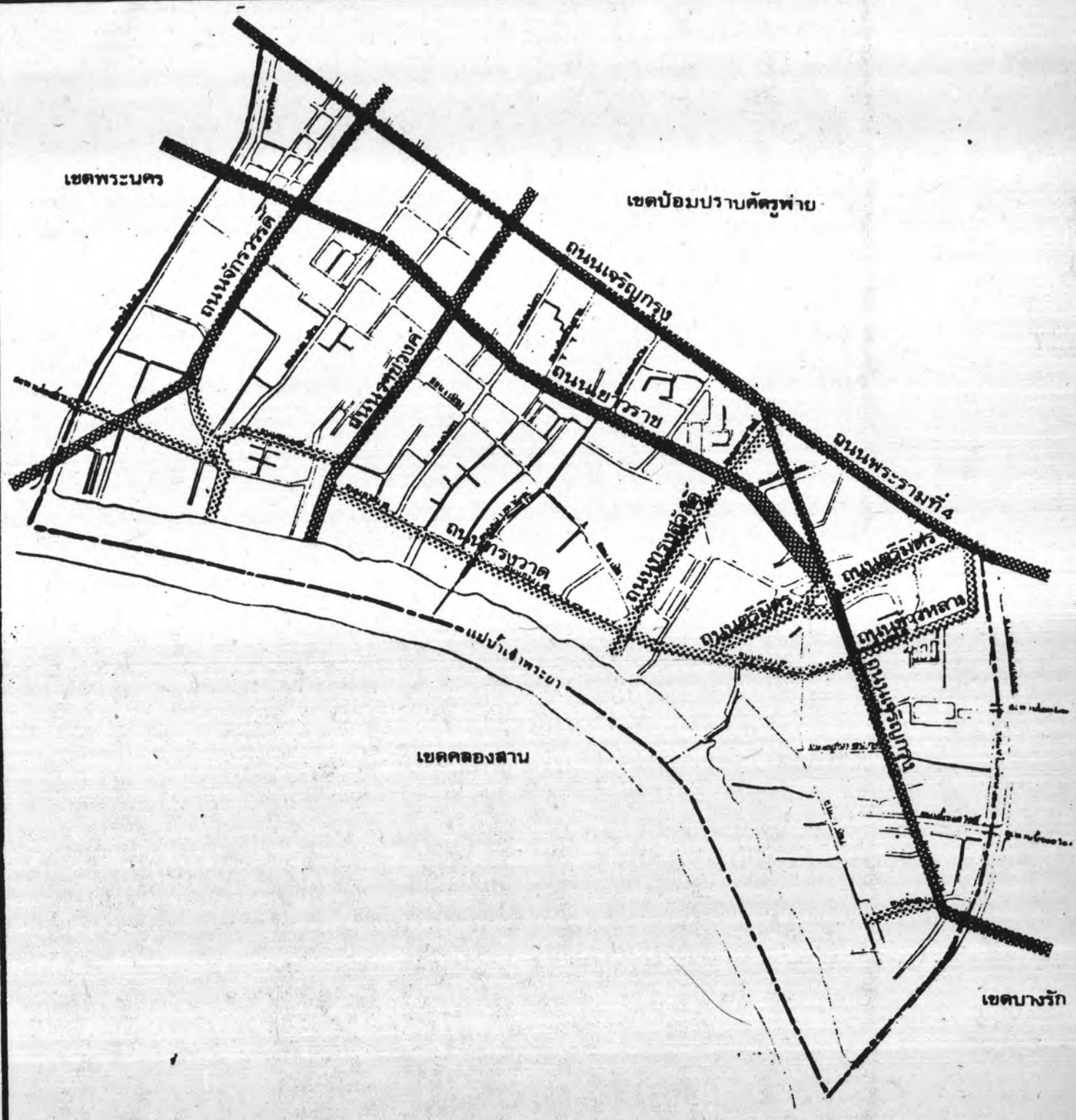

วิทยานิพนธ์ "การศึกษาการใช้ที่ดินเพื่อเป็นแนวทางในการวางแผนพัฒนาเขตสัมพันธวงศ์"

N

แสดงเขตการปกครอง
เขตสัมพันธวงศ์
เส้นแบ่งเขต
เส้นแบ่งแขวง

แผนที่แสดง ถนนสายสำคัญ

ถนนสายหลัก
ถนนสายรอง

แผนที่ 4.8

มาตราส่วน 0 1 2 3
100เมตร

ข้อมูล : กองผังเมือง.กทม. 2523

ตารางที่ 4.3 บัญชี ถนน ซอย เขตสัมพันธวงศ์ ข้อมูล: งานระบบคมนาคมขนส่งและสาธารณูปโภค กองผังเมือง กทม. 2524

ที่	ชื่อถนน	จาก	ถึง	ลักษณะผิว	ผิวจราจร		ทางเท้า		เขตทาง(ม)	พื้นที่	พื้นที่ถนน
					กว้าง(ม)	ยาว(ม)	ซ้าย	ขวา		ผิวจราจร	รวมทางเท้า
1.	ถนนเจริญกรุง	กองโอ่งอ่าง (สะพานดำรงสถิตย์)	ห้าแยกถนนพระราม ที่ 4	ค.ส.ล.	11.10	1,173	2.30	3.10	16.50	6,510	9,677
		ห้าแยกถนนพระราม ที่ 4	ถนนลำพูนไชย	ค.ส.ล.	12.00	125	2.60	2.40	17.00	1,500	2,125
		ถนนลำพูนไชย	สะพานทิพเสถียร	ค.ส.ล.	11.50	925	3.00	3.00	17.50	10,637.50	16,187.5
2.	ถนนพระรามที่4	ห้าแยกถนนเจริญกรุง	สะพานเจริญสวัสดิ์	ค.ส.ล.	11.10	450	2.30	3.10	16.50	2,497	3,712
3.	ถนนเยาวราช	กองโอ่งอ่าง (สะพานภาณุพันธ์)	วงเวียนโอเดียน	แอสฟัลต์	19.10	1,400	2.50	2.50	24.10	26,740	33,740
4.	ถนนทรงวาด 1	กองโอ่งอ่าง (สะพานโอสถานนท์)	ถนนจักรวรรดิ์	แอสฟัลต์	12.00	75	6.20	3.10	21.30	900	1,597.5
		ถนนจักรวรรดิ์	ถนนอนุวงศ์	แอสฟัลต์	12.00	180	4.00	2.50	18.50	2,160	3,330
5.	ถนนอนุวงศ์	ถนนจักรวรรดิ์	ถนนราชวงศ์	ค.ส.ล.	7.00	245	1.00	1.90	8.90	1,715	2,180.5

บัญชี ถนน ซอย เขตสัมพันธวงศ์ ข้อมูล: งานระบบคมนาคมขนส่งและสาธารณูปโภค

กองผังเมือง กทม. 2524

ที่	ชื่อถนน	จาก	ถึง	ลักษณะผิว	ผิวจราจร		ทางเท้า		เขตทาง(ม)	พื้นที่	พื้นที่ถนน
					กว้าง(ม)	ยาว(ม)	ซ้าย	ขวา		ผิวจราจร	รวมทางเท้า
6.	ถนนทรงวาด	ถนนราชวงศ์	ถนนทรงสวัสดิ์	ค.ส.ล.	7.70	590	1.80	2.00	11.50	4,543	67.85
		ถนนทรงสวัสดิ์	ถนนเจริญกรุง	ค.ส.ล.	11.90	415	5.70	4.00	21.60	4,938.5	8,964
7.	ถนนตรีมิตร	ถนนทรงวาด	วงเวียนโอเดียน	แอสฟัลต์	9.90	220	2.90	2.90	15.70	2,178	3,454
		วงเวียนโอเดียน	สะพานเจริญสวัสดิ์	แอสฟัลต์	10.00	270	2.90	2.90	15.80	2,700	4,266
8.	ถนนจักรวรรดิ์	ถนนทรงวาด 1	สามแยก สน. จักรวรรดิ์	แอสฟัลต์	12.00	155	4.20	3.80	20.00	1,860	3,100
		ถนนอนุวงศ์	สามแยก สน. จักรวรรดิ์	แอสฟัลต์	14.00	130	3.60	2.50	20.10	1,820	2,613
		สามแยก สน. จักรวรรดิ์	ถนนเยาวราช	แอสฟัลต์	16.00	360	2.50	2.20	20.70	5,760	7,452
		ถนนเยาวราช	ถนนเจริญกรุง	แอสฟัลต์	16.70	200	2.00	2.00	20.70	3,340	4,140
9.	ถนนราชวงศ์	ถนนเจริญกรุง	ถนนเยาวราช	แอสฟัลต์	15.80	185	2.40	2.30	20.50	2,923	3,792.5
		ถนนเยาวราช	แม่น้ำเจ้าพระยา	แอสฟัลต์	15.65	485	2.60	2.25	20.30	7,590.25	9,845.5

บัญชี ถนน ซอย เขตสัมพันธวงศ์ ข้อมูล: งานระบบคมนาคมขนส่งและสาธารณูปโภค กองผังเมือง กทม. 2524

ที่	ชื่อถนน	จาก	ถึง	ลักษณะผิว	ผิวจราจร		ทางเท้า		เขตทาง(ม)	พื้นที่	พื้นที่ถนน
					กว้าง(ม)	ยาว(ม)	ซ้าย	ขวา		ผิวจราจร	รวมทางเท้า
10.	ถนนทรงสวัสดิ์	ถนนเจริญกรุง	ถนนเยาวราช	แอสฟัลต์	8.00	140	2.40	2.30	12.70	1,120	1,778
		ถนนเยาวราช	ถนนทรงวาด	แอสฟัลต์	8.00	325	1.30	0.80	10.00	2,600	3,282.5
11.	ถนนลำพูนไชย	ถนนพระรามที่ 4	ถนนเยาวราช	แอสฟัลต์	12.00	170	2.60	2.40	17.00	1,200	1,700
12.	ถนนข้าวหลาม	ถนนเจริญกรุง	คลองผดุงกรุงเกษม	ค.ส.ล.	12.00	250	4.00	4.00	20.00	3,000	5,000
13.	ถนนนี้จงสวัสดิ์	ถนนเจริญกรุง	คลองผดุงกรุงเกษม	ค.ส.ล.	10.20	140	2.60	3.70	16.50	1,428	2,310
14.	ถนนโยธา	ถนนเจริญกรุง	ซอยวานิช 2	ค.ส.ล.	7.60	135	3.50	3.50	14.60	945	1,971
		รวมความยาวทั้งสิ้น			8,733 เมตร					110,605.25	143,003.00
		พื้นที่เขตสัมพันธวงศ์			1,416,000 ตารางเมตร					7.81 %	10.09 %

บัญชี ถนน ซอย เขตสัมพันธวงศ์ ข้อมูล: งานระบบคมนาคมขนส่งและสาธารณูปโภค กองผังเมือง กทม. 2524

ที่	ชื่อถนน	จาก	ถึง	ลักษณะผิว	ผิวจราจร		ทางเท้า		เขตทาง(ม)	พื้นที่	พื้นที่ถนน
					กว้าง(ม)	ยาว(ม)	ซ้าย	ขวา		ผิวจราจร	รวมทางเท้า
15.	ซอยวานิช 1	คลองโอ่งอ่าง	ถนนเยาวพาณิชย์	ค.ส.ล.	4.50	814	-	- ค.ส.ล.	4.50	3,663	3,663
16.	ซอยบพิตรพิมุข	ถนนจักรวรรดิ์	คลองโอ่งอ่าง	ค.ส.ล.	4.00	140	-	0.05	4.50	560	630
17.	ซอยหมายเลข17	ถนนจักรวรรดิ์	ซอยหมายเลข 18	ค.ส.ล.	4.00	80	-	- ค.ส.ล.	4.00	320	320
18.	ซอยหมายเลข 18	ถนนเยาวราช	ถนนมหาจักร	ค.ส.ล.	5.20	176	1.30 ค.ส.ล.	1.50 กระเบื้อง	8.00	915	1,408
19.	ซอยหมายเลข 19	ซอยหมายเลข 18	ซอยเสื่อนฤทธิ์	ค.ส.ล.	5.00	46	1.50 ค.ส.ล.	1.50	8.00	230	368
20.	ซอยหมายเลข 20	ซอยหมายเลข 19	ซอยหมายเลข 18	ค.ส.ล.	5.00	178	1.50 ค.ส.ล.	1.50 กระเบื้อง	8.00	890	1,424
21.	ซอยเสื่อนฤทธิ์	ถนนเยาวราช	ซอยหมายเลข 18	ค.ส.ล.	5.30	106	1.60 กระเบื้อง	1.60	8.50	562	901

บัญชี ถนน ซอย เขตสัมพันธวงศ์

ข้อมูล: งานระบบคมนาคมขนส่งและสาธารณูปโภค กองผังเมือง กทม. 2524

ที่	ชื่อถนน	จาก	ถึง	ลักษณะผิว	ผิวจราจร		ทางเท้า		เขตทาง(ม)	พื้นที่ผิวจราจร	พื้นที่ถนนรวมทางเท้า
					กว้าง(ม)	ยาว(ม)	ซ้าย	ขวา			
22.	ซอยหมายเลข 22	ซอยวานิช 1	ซ.หลังวัดจักรวรรดิ์	ค.ส.ล.	6.00	95	2.30 ค.ส.ล.	2.00	10.30	570	978
23.	ซ.หลังวัดจักรวรรดิ์	ถนนจักรวรรดิ์ (เยื้องซ.บพิตรพิมุข)	ถนนจักรวรรดิ์ (ใกล้ถนนอนุวงศ์)	ค.ส.ล.	6.60	267	1.00 ค.ส.ล.	1.00	8.60	1,762	2,296
24.	ซอยภิรมย์	ถนนทรงวาด 1	แม่น้ำเจ้าพระยา	แอสฟัลต์	5.70	126	1.00 ค.ส.ล.	1.00	7.70	7.18	970
25.	ซอยไกรธามาตย์	ถนนทรงวาด 1	สุดซอย	แอสฟัลต์	5.40	98	1.00 กระเบื้อง	1.00	7.40	529	725
26.	ซอยสะพานยาว	ถนนทรงวาด 1	สุดซอย	แอสฟัลต์	6.30	70	4.50 กระเบื้อง	3.00	13.80	441	966
27.	ตรอกไกร	ถนนทรงวาด 1	สุดซอย	แอสฟัลต์	7.80	98	1.00 ค.ส.ล.	1.00	9.80	764	960

บัญชี ถนน ซอย เขตสัมพันธวงศ์ ข้อมูล: งานระบบคมนาคมขนส่งและสาธารณูปโภค กองผังเมือง กทม. 2524

ที่	ชื่อถนน	จาก	ถึง	ลักษณะผิว	ผิวจราจร		ทางเท้า		เขตทาง(ม)	พื้นที่ผิวจราจร	พื้นที่ถนนรวมทางเท้า
					กว้าง(ม)	ยาว(ม)	ซ้าย	ขวา			
28.	ซอยหมายเลข28	ถนนทรงวาด 1	แม่น้ำเจ้าพระยา	แอสฟัลต์	5.00	98	1.00	1.00	7.00	490	686
							ค.ส.ล.				
29.	ซอยหมายเลข										
30.	ซอยหมายเลข30	ถนนอนุวงศ์	ถนนราชวงศ์	ค.ส.ล.	3.30	138	0.80	1.60	5.70	455	787
31.	ซอยหมายเลข31	ถนนอนุวงศ์	สุดซอย	ค.ส.ล.	4.00	99	-	-	4.00	396	396
							ค.ส.ล.				
32.	ถนนมหาจักร	ถนนเยาวราช	ถนนอนุวงศ์	ค.ส.ล.	4.00	428	1.00	-	5.00	1,712	2,140
							ค.ส.ล.				
33.	ซอยเพาะพานิชย์	ถนนเสริมสินค้า	ถนนราชวงศ์	ค.ส.ล.	6.00	84	2.50	2.50	11.00	504	924
							ค.ส.ล.				
34.	ถนนเสริมสินค้า	ถนนเยาวราช	ซอยวานิช 1	ค.ส.ล.	5.50	154	2.25	2.25	10.00	847	1,540
							ค.ส.ล.				

บัญชี ถนน ซอย เขตสัมพันธวงศ์ ข้อมูล: งานระบบคมนาคมขนส่งและสาธารณูปโภค กองผังเมือง กทม. 2524

ที่	ชื่อถนน	จาก	ถึง	ลักษณะผิว	ผิวจราจร		ทางเท้า		เขตทาง(ม)	พื้นที่ผิวจราจร	พื้นที่ถนนรวมทางเท้า
					กว้าง(ม)	ยาว(ม)	ซ้าย	ขวา			
35.	ซอยผลิตผล	ถนนราชวงศ์	ตรอกอิศรานุภาพ	ค.ส.ล.	5.00	229	2.00	2.00	9.00	1,145	2,061
36.	ซอยอาเนี้ยเก็ง	ซอยวานิช 1	ถนนทรงวาด	ค.ส.ล.	4.50	235	0.05	3.20	8.20	1,058	1,927
37.	ซอยไมตรีวานิช	ถนนราชวงศ์	ซอยอาเนี้ยเก็ง	ค.ส.ล.	4.00	75	-	-	4.00	300	300
38.	ถนนมังกร	ถนนเยาวราช	ถนนทรงวาด	ค.ส.ล.	7.00	366	1.50	2.00	10.50	2,562	3,843
39.	ซอยเปาประสิทธิ์	ถนนทรงวาด	สุดซอย	แอสฟัลต์	5.00	98	-	-	5.00	490	490
40.	ถนนมังกร	ถนนทรงวาด	แม่น้ำเจ้าพระยา	ค.ส.ล. แอสฟัลต์	4.00	112	0.50	0.50	5.00	448	560
41.	ซอยท่าน้ำศาลเจ้า	ถนนทรงวาด	แม่น้ำเจ้าพระยา	ค.ส.ล. แอสฟัลต์	10.00	112	1.50	-	11.50	1,120	1,288
				ค.ส.ล.							

บัญชี ถนน ซอย เขตสัมพันธวงศ์ ข้อมูล: งานระบบคมนาคมขนส่งและสาธารณูปโภค กองผังเมือง กทม. 2524

ที่	ชื่อถนน	จาก	ถึง	ลักษณะผิว	ผิวจราจร		ทางเท้า		เขตทาง(ม)	พื้นที่ผิวจราจร	พื้นที่ถนนรวมทางเท้า
					กว้าง(ม)	ยาว(ม)	ซ้าย	ขวา			
42.	ถนนเยาวพาณิชย์	ถนนเยาวราช	ถนนทรงวาด	ค.ส.ล.	6.70	351	2.30 ค.ส.ล.	2.30 ค.ส.ล.	11.30	2,351	3,966
43.	ถนนบริพัตร	ถนนเจริญกรุง	ถนนเยาวราช	ค.ส.ล.	10.00	244	1.70 ค.ส.ล.	1.90 ค.ส.ล.	13.60	2,440	3,318
44.	ซอยนครเกษม1	ถนนเจริญกรุง	ถนนเยาวราช	ค.ส.ล.	7.00	226	2.00 ค.ส.ล.	2.00 ค.ส.ล.	11.80	1,582	2,486
45.	ซอยนครเกษม2	ถนนเจริญกรุง	ถนนเยาวราช	ค.ส.ล.	5.80	256	1.50 ค.ส.ล.	1.50 ค.ส.ล.	8.80	1,485	2,253
46.	ซอยนครเกษม3	ถนนบริพัตร	ถนนจักรวรรดิ์	ค.ส.ล.	4.00	112	1.00 ค.ส.ล.	1.00 ค.ส.ล.	6.60	448	672
47.	ซอยนครเกษม4	ถนนบริพัตร	ถนนจักรวรรดิ์	ค.ส.ล.	3.50	130	1.20 ค.ส.ล.	1.20 ค.ส.ล.	5.90	455	767

บัญชี ถนน ซอย เขตสัมพันธวงศ์ ข้อมูล: งานระบบคมนาคมขนส่งและสาธารณูปโภค กองผังเมือง กทม. 2524

ที่	ชื่อถนน	จาก	ถึง	ลักษณะผิว	ผิวจราจร		ทางเท้า		เขตทาง(ม)	พื้นที่	พื้นที่ถนน
					กว้าง(ม)	ยาว(ม)	ซ้าย	ขวา		ผิวจราจร	รวมทางเท้า
48.	ซอยนครเกษม 5	ถนนบริพัตร	ซอยนครเกษม 8	ค.ส.ล.	5.00	115	3.20 กระเบื้อง	2.20	10.40	575	1,196
49.	ถนนมหาจักร	ถนนเจริญกรุง	ถนนเยาวราช	ค.ส.ล.	6.60	172	1.00 กระเบื้อง	2.80	10.40	1,135	1,789
50.	ซอยบำรุงรัฐ	ถนนเจริญกรุง	ถนนเยาวราช	ค.ส.ล.	5.50	175	3.00 ค.ส.ล.	1.50	10.00	962	1,750
51.	ซอยวิวัฒน์เวียง	ถนนมหาจักร	ถนนราชวงศ์	ค.ส.ล.	6.50	175	2.00 ค.ส.ล.	2.00	10.50	1,442	1,837
52.	ถนนมังกร	ถนนเจริญกรุง	ถนนเยาวราช	ค.ส.ล.	7.00	206	1.50 กระเบื้อง	2.00	10.50	1,442	2,163
53.	ถนนแปลงนาม	ถนนเจริญกรุง	ถนนเยาวราช	ค.ส.ล.	7.00	174	1.50 กระเบื้อง	1.50	10.00	1,218	1,740

บัญชี ถนน ซอย เขตสัมพันธวงศ์

ข้อมูล: งานระบบคมนาคมขนส่งและสาธารณูปโภค
กองผังเมือง กทม. 2524

ที่	ชื่อถนน	จาก	ถึง	ลักษณะผิว	ผิวจราจร		ทางเท้า		เขตทาง(ม)	พื้นที่	พื้นที่ถนน
					กว้าง(ม)	ยาว(ม)	ซ้าย	ขวา		ผิวจราจร	รวมทางเท้า
54	ถนนผดุงด้าว	ถนนเจริญกรุง	ถนนพาดสาย	ค.ส.ล.	7.50	204	1.00	1.00	9.50	1,530	1,938
55	ซอยหมายเลข55	ถนนผดุงด้าว	ถนนเยาวราช	ค.ส.ล.	4.00	240	-	-	4.00	960	960
							กระเบื้อง				
56	ถนนพาดสาย	ถนนเยาวพาณิชย์	ถนนทรงสวัสดิ์	ค.ส.ล.	7.40	257	1.60	1.70	10.70	1,902	2,750
							ค.ส.ล.				
57	ซอยวานิช 1	ถนนเยาวพาณิชย์	ถนนทรงสวัสดิ์	ค.ส.ล.	6.00	288	1.50	1.50	9.00	1,728	2,592
							ค.ส.ล.				
58	ถนนผดุงด้าว	ถนนทรงวาด	ถนนทรงสวัสดิ์	ค.ส.ล.	4.00	175	1.20	..	5.20	700	910
59	ซอยหมายเลข59	ถนนทรงวาด 1	แม่น้ำเจ้าพระยา	แอสฟัลต์	7.00	98	-	-	7.00	686	686
							ค.ส.ล.				
60	ถนนท่าสวัสดิ์	ถนนทรงวาด	แม่น้ำเจ้าพระยา	แอสฟัลต์	8.00	50	1,20	0.80	10.00	400	500
							ค.ส.ล.				

บัญชี ถนน ซอย เขตสัมพันธวงศ์ ข้อมูล: งานระบบคมนาคมขนส่งและสาธารณูปโภค

กองผังเมือง กทม. 2524

ที่	ชื่อถนน	จาก	ถึง	ลักษณะผิว	ผิวจราจร		ทางเท้า		ขตทาง(ม)	พื้นที่	พื้นที่ถนน
					กว้าง(ม)	ยาว(ม)	ซ้าย	ขวา		ผิวจราจร	รวมทางเท้า
61.	ซอยหมายเลข61	ถนนทรงสวัสดิ์	ซอยคลองถมปทุมคงคา	ค.ส.ล.	8.50	112	3.00 ค.ส.ล.	1.00 ค.ส.ล.	12.50	952	1,400
62.	ซอยคลองถมปทุมคงคา	ซอยปทุมคงคา	ถนนทรงวาด	ค.ส.ล.	8.00	204	3.00 ค.ส.ล.	2.50 ค.ส.ล.	13.50	1,632	2,754
63.	ซอยหมายเลข63	ซอยหมายเลข 65	ซอยหมายเลข 61	ค.ส.ล.	8.50	112	3.00 ค.ส.ล	1.00 ค.ส.ล	12.50	952	1,400
64.	ซอยหมายเลข64	ถนนทรงสวัสดิ์	ซอยคลองถมปทุมคงคา	ค.ส.ล.	6.50	86	1.00 ค.ส.ล.	1.00 ค.ส.ล.	8.50	559	731
65.	ซอยหมายเลข65	ถนนทรงสวัสดิ์	ซอยคลองถมปทุมคงคา	ค.ส.ล.	10.00	83	1.00 กระเบื้อง	1.00 กระเบื้อง	12.00	830	996
66.	ซอยปทุมคงคา	ถนนทรงสวัสดิ์	วงเวียนโอเดี้ยน	ค.ส.ล.	7.00	281	2.50 ค.ส.ล.	2.50 กระเบื้อง	12.00	1,967	3,372

บัญชี ถนน ซอย เขตสัมพันธวงศ์

ข้อมูล: งานระบบคมนาคมขนส่งและสาธารณูปโภค
กองผังเมือง กทม. 2524

	ชื่อถนน	จาก	ถึง	ลักษณะผิว	ผิวจราจร		ทางเท้า		เขตทาง(ม)	พื้นที่ผิวจราจร	พื้นที่ถนนรวมทางเท้า
					กว้าง(ม)	ยาว(ม)	ซ้าย	ขวา			
67.	ตรอกภาณุรังษี	ถนนทรงวาด	แม่น้ำเจ้าพระยา	ค.ส.ล.	6.50	195	0.50 กระเบื้อง	3.00	10.00	1,267	1,950
68.	ถนนหลังนิวโอเดี้ยน	ถนนตรีมิตร	ถนนทรงวาด	ค.ส.ล.	8.00	71	1.50 ค.ส.ล.	3.00	12.50	568	887
69.	ซอยหลังโรงเรียนตรีมิตร	ซอยปทุมคงคา	ถนนตรีมิตร	ค.ส.ล.	6.00	66	1.80 ค.ส.ล.	1.00	8.80	396	581
70.	ซอยหลังโรงเรียนกรุงเทพพณิชยการ	ถนนเยาวราช	ซอยปทุมคงคา	ค.ส.ล.	10.50	74	1.50 ค.ส.ล.	1.40	13.40	777	992
71.	ซอยหมายเลข71	วงเวียนนิวโอเดี้ยน	ถนนทรงวาด	แอสฟัลต์	7.50	110	2.00 กระเบื้อง	2.50	12.00	825	1,320
72.	ถนนกสันตัน	ถนนพระรามที่ 4	ถนนเจริญกรุง	ค.ส.ล.	7.50	134	1.00 ค.ส.ล.	1.00	9.50	1,005	1,273

บัญชี ถนน ซอย เขตสัมพันธวงศ์ ข้อมูล: งานระบบคมนาคมขนส่งและสาธารณูปโภค กองผังเมือง กทม. 2524

ที่	ชื่อถนน	จาก	ถึง	ลักษณะผิว	ผิวจราจร		ทางเท้า		เขตทาง(ม)	พื้นที่ผิวจราจร	พื้นที่ถนนรวมทางเท้า
					กว้าง(ม)	ยาว(ม)	ซ้าย	ขวา			
73.	ซอยหมายเลข73	ถนนเจริญกรุง	ตรอกสุกร 2	ค.ส.ล.	5.70	84	1.60	1.60	8.90	479	748
							กระเบื้อง				
74.	ตรอกสุกร 2	ถนนพระรามที่ 4	ถนนข้าวหลาม	ค.ส.ล.	6.20	143	2.30	2.20	10.70	887	1,530
							กระเบื้อง				
75.	ตรอกสุกร 2	ถนนพระรามที่ 4	ถนนข้าวหลาม	ค.ส.ล.	7.00	125	-	1.00	8.00	875	1,000
							กระเบื้อง	ค.ส.ล.			
76.	ซอยโปลิศสภา	ถนนพระรามที่ 4	ถนนข้าวหลาม	ค.ส.ล.	8.50	228	3.30	1.50	13.30	1,938	3,072
77.	ซอยหมายเลข77	ถนนข้าวหลาม	สุดซอย	ค.ส.ล.	5.00	110	-	-	5.00	550	550
							ค.ส.ล.				
78.	ซอยหมายเลข78	ถนนข้าวหลาม	ซอยทิพยลาภ	ค.ส.ล.	3.50	108	0.50	0.50	4.50	378	486
							กระเบื้อง				
79.	ซอยทิพยลาภ	ถนนเจริญกรุง	คลองผดุงกรุงเกษม	ค.ส.ล.	4.50	245	1.00	1.00	6.50	1,102	1,592

หอสมุดกลาง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บัญชี ถนน ซอย เขตสัมพันธวงศ์

ข้อมูล: งานระบบคมนาคมขนส่งและสาธารณูปโภค
กองผังเมือง กทม. 2524

ที่	ชื่อถนน	จาก	ถึง	ลักษณะผิว	ผิวจราจร กว้าง(ม)	ผิวจราจร ยาว(ม)	ทางเท้า ซ้าย	ทางเท้า ขวา	เขตทาง(ม)	พื้นที่ ผิวจราจร	พื้นที่ถนน รวมทางเท้า
80.	ซอยหมายเลข 80	ซอยทิพยสาภ (ใกล้ซอย 78)	ซอยทิพยสาภ (ใกล้คลองผดุง)	ค.ส.ล.	7.00	137	1.00	1.00	9.00	959	1,233
81.	ตรอกโชฎึก	ถนนเจริญกรุง	คลองผดุงกรุงเกษม	ค.ส.ล.	4.30	218	-	- กระเบื้อง	4.30	937	937
82.	ซอยอุทัยราช-บำรุง	ซอยวานิช 2	ถนนเจริญกรุง	ค.ส.ล.	6.00	158	2.20	2.00 กระเบื้อง	10.20	948	1,612
83.	ซอยเจริญพานิช	ถนนทรงวาด	ซอยอุทัยราชบำรุง	ค.ส.ล.	7.00	144	2.20	2.60 ค.ส.ล.	11.80	1,008	1,699
84.	ซอยวานิช 2	ตรอกภาณุรังษี	ถนนโยธา	ค.ส.ล.	3.00	622	1.50	1.50 ค.ส.ล.	6.00	1,866	3,732
85.	ซอยหมายเลข 85	ถนนเจริญกรุง	สุดซอย	ค.ส.ล.	3.50	70	1.00	1.00	5.50	245	385
86.	ซอยหมายเลข 86	ถนนเจริญกรุง	ซอยวานิช 2	ค.ส.ล.	5.50	140	-	-	5.50	770	770

บัญชี ถนน ซอย เขตสัมพันธวงศ์

ข้อมูล: งานระบบคมนาคมขนส่งและสาธารณูปโภค
กองผังเมือง กทม. 2524

ที่	ชื่อถนน	จาก	ถึง	ลักษณะผิว	ผิวจราจร กว้าง(ม)	ผิวจราจร ยาว(ม)	ทางเท้า ซ้าย	ทางเท้า ขวา	เขตทาง(ม)	พื้นที่ ผิวจราจร	พื้นที่ถนน รวมทางเท้า
87.	ซอยตลาดน้อย	ถนนเจริญกรุง	ซอยวานิช 2	ค.ส.ล.	4.70	136	-	-	4.70	639	639
88.	ซอยหมายเลข88	ถนนเจริญกรุง	ซอยวานิช 2	ค.ส.ล.	5.50	90	-	-	5.50	495	495
89.	ซอยหมายเลข89	ถนนเจริญกรุง	ซอยโรงน้ำแข็ง 2	ค.ส.ล.	6.00	80	-	-	6.00	480	480
90.	ซอยโรงน้ำแข็ง2	ถนนเจริญกรุง	ซอยหมายเลข 89	ค.ส.ล.	6.00	130	-	0.50	6.50	780	845
91.	ซอยโรงน้ำแข็ง1	ถนนเจริญกรุง	สุดซอย	ค.ส.ล.	4.50	175	1.00	0.50	6.00	781	1,050
92.	ซอยหมายเลข92	ถนนโยธา	ซอยโรงน้ำแข็ง 1	ค.ส.ล.	8.70	70	1.50	1.30	11.50	609	805
93.	ถนนโยธา 1	ถนนโยธา	ซอยโรงน้ำแข็ง 1	ค.ส.ล.	10.00	112	2.00	2.00	14.00	1,120	1,568
			รวมความยาว			23,093		รวม		217,289	252,910
			พื้นที่เขตสัมพันธวงศ์		1,416,000		ตารางเมตร	คิดเป็นเปอร์เซ็นต์		15.45 %	17.86 %

ตารางที่ 4.4 แสดงรายละเอียดท่อระบายน้ำของถนน ตรอก ซอย

เขตสัมพันธวงศ์ ข้อมูล กองควบคุมระบบระบายน้ำ สำนักระบายน้ำ กทม.

สำรวจปี 2527

ลำดับที่	ชื่อ ถนน ตรอก ซอย	จาก	ถึง	รายละเอียดท่อระบายน้ำ								หมายเหตุ
				ขวา		ซ้าย		กลาง		ทอลอด		
				ขนาด	ยาว	ขนาด	ยาว	ขนาด	ยาว	ขนาด	ยาว	
1.	ถนนเจริญกรุง	ซอยโรงน้ำแข็ง	ถนนพระราม 4	ยู 0.40	889					ยู0.40	10	ท่อลอดตอนถนนโยธา
		คลองผดุงกรุงเกษม	ถนนโยธา			ยู 0.50	46					
		ถนนโยธา	วงเวียนโอเดียน			ยู 0.40	568					
		วงเวียนโอเดียน	ถนนลำพูนไชย			ยู 0.40	130					
		ถนนลำพูนไชย	ถนนทรงสวัสดิ์			ยู 0.50	108					
		ถนนทรงสวัสดิ์	ถนนราชวงศ์			ยู 0.40	571					อยู่ในพื้นที่เขตป้อมปราบฯฝั่งขวา
		ถนนราชวงศ์	ถนนจักรวรรดิ์			ϕ1.00	330					จากทรงสวัสดิ์ถึงคลองโอ่งอ่าง
		ถนนจักรวรรดิ์	คลองโอ่งอ่าง			ϕ1.20	234					
2.	ถนนโยธา	ถนนเจริญกรุง	ซอยวานิช 2	ϕ0.40	140	ϕ0.40	133					
3.	ถนนโยธา 1	ถนนโยธา	ซอยโรงน้ำแข็ง	ϕ0.40	82	ϕ0.40	82					
4.	ถนนนี้จงสวัสดิ์	ถนนเจริญกรุง	คลองผดุงกรุงเกษม	ϕ0.40	110	ϕ0.40	116					

ตารางแสดงรายละเอียดท่อระบายน้ำของถนน ตรอง ซอย

เขตสัมพันธวงศ์

ข้อมูล กองควบคุมระบบระบายน้ำ สำนักระบายน้ำ

กทม. สำรวจ ปี 2527

ลำดับที่	ชื่อ ถนน ตรอก ซอย	จาก	ถึง	รายละเอียดท่อระบายน้ำ								หมายเหตุ
				ขวา		ซ้าย		กลาง		ท่อลอด		
				ขนาด	ยาว	ขนาด	ยาว	ขนาด	ยาว	ขนาด	ยาว	
5	ถนนข้าวหลาม	หน้าอาคารเลขที่ 1928	คลองผดุงกรุงเกษม	ϕ0.60	205	ϕ0.00	233					
6	ถนนตรีมิตร	ถนนเจริญกรุง	คลองผดุงกรุงเกษม	ยู 0.40	240	ยู 0.40	211			ยู 0.40	8	ท่อลอดตอนถนนเจริญกรุง
		ถนนทรงวาด	วงเวียนโอเดียน	ϕ0.60	178	ϕ0.80	192			ยู 0.40	8	ท่อลอดตอนถนนพระราม 4
7	ถนนกลันตัน	ถนนพระราม 4	ถนนเจริญกรุง	ϕ0.30	119	ϕ0.30	119			ϕ0.30	8	ท่อลอดตอนถนนพระราม 4
8	ถนนลำพูนไชย	ถนนพระราม 4	ถนนเยาวราช	ยู0.40	129	ยู0.40	124					
9	ถนนพระราม 4	ถนนตรีมิตร	ถนนเจริญกรุง			ϕ0.80	379			ϕ0.80	10	ท่อลอดตอนถนนตรีมิตร
10	ถนนทรงเสริม	แม่น้ำเจ้าพระยา	ถนนทรงวาด	ϕ1.00	49	ϕ0.60	49					

ลำดับที่	ชื่อ ถนน ตรอก ซอย	จาก	ถึง	รายละเอียดท่อระบายน้ำ								หมายเหตุ
				ขวา		ซ้าย		กลาง		ท่อลอด		
				ขนาด	ยาว	ขนาด	ยาว	ขนาด	ยาว	ขนาด	ยาว	
11	ถนนทรงสวัสดิ์	ถนนส่งเสริม	ถนนเยาวราช	ϕ1.00	348					ยู0.60	8	ท่อลอดตอนทางเข้าวัดสัมพันธวงศ์
		ถนนทรงวาด	ถนนเยาวราช			ยู0.40	316			ยู0.60	8	ท่อลอดตอนซอยปุ่มคงคา
		ถนนเยาวราช	ถนนเจริญกรุง	ϕ0.60	109	ϕ0.60	116					
12	ถนนผดุงด้าว	ถนนเจริญกรุง	ถนนเยาวราช	ϕ0.60	115	ϕ0.60	115					
		ถนนเยาวราช	ถนนพาดสาย	ϕ0.40	65	ϕ0.40	65					
13	ถนนแปลงนาม	ถนนเยาวราช	ถนนเจริญกรุง	ยู0.40	155	ยู0.40	160					
14	ถนนเยาวพานิช	ถนนเยาวราช	ซอยวานิช 1	ϕ0.60	173	ϕ0.60	173					
		ซอยวานิช 1	ถนนทรงวาด	ϕ0.60	169							
15	ถนนพาดสาย	ถนนเยาวพานิช	ถนนทรงสวัสดิ์	ϕ0.60	250	ϕ0.60	250					

ตารางแสดงรายละเอียดท่อระบายน้ำของถนน ตรอก ซอย

เขตสัมพันธวงศ์

ข้อมูล กองควบคุมระบบระบายน้ำ สำนักระบายน้ำ

กทม. สำรวจปี 2527

ลำดับที่	ชื่อ ถนน ตรอก ซอย	จาก	ถึง	รายละเอียดท่อระบายน้ำ								หมายเหตุ
				ขวา		ซ้าย		กลาง		ทออ้อด		
				ขนาด	ยาว	ขนาด	ยาว	ขนาด	ยาว	ขนาด	ยาว	
16.	ถนนบังกร	ถนนเจริญกรุง	ถนนเยาวราช	ϕ0.60	191	ϕ0.60	191					
		ถนนเยาวราช	ซอยวานิช 1	ϕ0.60	114	ϕ0.60	114					
		ซอยวานิช 1	ถนนทรงวาด	ϕ0.60	216							
		ถนนทรงวาด	แม่น้ำเจ้าพระยา					ϕ1.50	66			
17.	ถนนราชวงศ์	แม่น้ำเจ้าพระยา	ถนนเยาวราช	ยู0.40	466	ยู0.40	482					
		ถนนเยาวราช	ถนนเจริญกรุง	ยู0.40	174	ยู0.40	178					
18.	ถนนเพาะพานิช	ถนนราชวงศ์	ถนนเสริมสินค้า	ϕ0.40	84	ϕ0.40	84					
		ถนนเสริมสินค้า	อาคารเลขที่ 19	ϕ0.30	28	ϕ0.30	28					
19.	ถนนเสริมสินค้า	อาคารเลขที่ 19	ถนนเยาวราช	ϕ0.40	49							
		อาคารเลขที่ 126	ถนนเพาะพานิช			ยู0.30	14					
		ถนนเพาะพานิช	ถนนเยาวราช			ยู0.40	70					

ตารางแสดงรายละเอียดท่อระบายน้ำของถนน ตรอก ซอย

เขตสัมพันธวงศ์

ข้อมูล กองควบคุมระบบระบายน้ำ สำนักระบายน้ำ

กทม. สำรวจ 2527

ลำดับที่	ชื่อ ถนน ตรอก ซอย	จาก	ถึง	รายละเอียดท่อระบายน้ำ								หมายเหตุ
				ขวา		ซ้าย		กลาง		ท่อลอด		
				ขนาด	ยาว	ขนาด	ยาว	ขนาด	ยาว	ขนาด	ยาว	
20	ถนนมหาจักร	ถนนเจริญกรุง	ถนนเยาวราช	ø0.40	158	ø0.40	158					
		ถนนเยาวราช	อาคารเลขที่ 506	ø0.60	122							
		ซอยวานิช 1	ถนนจักรวรรดิ์	ø0.60	318							
		ถนนเยาวราช	อาคารเลขที่ 196			ยู0.60	96					
		ซอยวานิช 1	ถนนอนุวงศ์			ø0.60	255			ø0.60	6	ท่อลอดตอนถนนอนุวงศ์
21	ถนนจักรวรรดิ์	ถนนเจริญกรุง	ถนนเยาวราช	ø0.80	205	ø0.80	188			ø0.80	13	ท่อลอดตอนถนนเยาวราช
		ถนนเยาวราช	อาคารเลขที่77/38	ø1.00	418							
		อาคารเลขที่77/38	คลองโอ่งอ่าง	ø1.20	147							มีการปรับปรุงท่อระบายน้ำใหญ่
		ถนนเยาวราช	อาคารเลขที่ 29			ยู0.40	331					
		อาคารเลขที่ 29	ถนนอนุวงศ์			ø0.80	130					
22	ถนนบริพัตร	ถนนเยาวราช	ถนนเจริญกรุง	ø0.60	227	ø0.30	229					

ตารางแสดงรายละเอียดท่อระบายน้ำของถนน ตรอก ซอย

เขตสัมพันธวงศ์

ข้อมูล กองควบคุมระบบระบายน้ำ สำนักระบายน้ำ

กทม. สำรวจ ปี 2527

ลำดับที่	ชื่อ ถนน ตรอก ซอย	จาก	ถึง	รายละเอียดท่อระบายน้ำ								หมายเหตุ
				ขวา		ซ้าย		กลาง		ท่อลอด		
				ขนาด	ยาว	ขนาด	ยาว	ขนาด	ยาว	ขนาด	ยาว	
23	ถนนทรงวาด 2	ซอยสะพานยาว	ซอยภิรมย์			ϕ0.60	155					
		ซอยภิรมย์	อาคารเลขที่ 235/3			ϕ0.80	46					
		อาคารเลขที่ 235/3	คลองโอ่งอ่าง			ϕ1.00	58					
		อาคารเลขที่ 469	อาคารเลขที่ 361	ϕ0.60	180							
		อาคารเลขที่ 361	อาคารเลขที่ 326	ϕ0.40	107							
		อาคารเลขที่ 326	อาคารเลขที่ 346	ϕ0.60	4							
24	ถนนอนุวงศ์	ถนนมหาจักร	ถนนราชวงศ์	ยู0.40	189	ยู0.40	189					
25	ถนนทรงวาด	ถนนเจริญกรุง	ซอยเจริญพานิช	ϕ0.60	70	ϕ0.60	72					
		ซอยเจริญพานิช	ซอยคลองถมปทุม									
			คงคา	ϕ0.80	274	ϕ0.40	276					
		ซอยคลองถมปทุม										

ตารางแสดงรายละเอียดท่อระบายน้ำของถนน ตรอก ซอย

เขตสัมพันธวงศ์

ข้อมูล กองควบคุมระบบระบายน้ำ สำนักระบายน้ำ กทม.

สำรวจปี 2527

ลำดับที่	ชื่อ ถนน ตรอก ซอย	จาก	ถึง	รายละเอียดท่อระบายน้ำ								หมายเหตุ
				ขวา		ซ้าย		กลาง		ท่อลอด		
				ขนาด	ยาว	ขนาด	ยาว	ขนาด	ยาว	ขนาด	ยาว	
		ถนนส่งเสริม	ถนนราชวงศ์			ϕ0.60	590					
		ถนนทรงสวัสดิ์	อาคารเลขที่ 995	ϕ0.80	138							
		อาคารเลขที่ 995	ถนนมังกร	ϕ1.00	306							
		ถนนมังกร	ถนนราชวงศ์	ϕ0.80	150							
26	ถนนเยาวราช	ถนนตรีมิตร	ถนนทรงสวัสดิ์	ϕ0.80	300							
		ถนนทรงสวัสดิ์	คลองโอ่งอ่าง	ยู0.40	945							
		ถนนตรีมิตร	หน้าสหธนาคาร			ϕ0.80	100					
		หน้าสหธนาคาร	ถนนมังกร			ϕ1.20	665					
		ถนนมังกร	คลองโอ่งอ่าง			ϕ1.50	620					

ตารางที่ 4.5 จุดอ่อนน้ำท่วม สภาพแวดล้อมที่ใช้ระบายน้ำ และแนวทางแก้ไข

เขตสัมพันธวงศ์

ข้อมูล : กองควบคุมระบบระบายน้ำ สำนักการระบายน้ำ กทม.

ลำดับ	ถนน / เขตสัมพันธวงศ์	บริเวณ - ช่วง	สภาพน้ำท่วมเมื่อปริมาณฝน			เวลาที่ใช้ระบายน้ำเมื่อปริมาณฝน (ชั่วโมง)						แนวทางแก้ไขและข้อเสนอแนะ
						35 มม.		60มม.		90มม.		
			35มม.	60มม.	90มม.	ที่แล้วมา	ปี2527	ที่แล้วมา	ปี 2527	ที่แล้วมา	ปี 2527	
1	**ถนนเยาวราช**	จากถนนทรงสวัสดิ์ถึงถนนราชวงศ์	ปานกลาง	หนัก	หนักมาก	3 - 6	1/2	6 -10	1/2-1	8-12	1 - 2	น้ำระบายไม่ทันด้วยท่อฯมีขนาดเล็กควรปรับปรุงให้ขนาดใหญ่ขึ้น
2	ถนนเจริญกรุง	จากถนนแปลงนามถึงสามแยก	ปานกลาง	หนัก	หนักมาก	2-5	1/2	5 - 8	1/2	7-10	1/2-1	น้ำระบายไม่ทันด้วยท่อฯมีขนาดเล็กควรปรับปรุงให้ขนาดใหญ่ขึ้น

สภาพน้ำท่วม เล็กน้อย หมายถึง ท่วมห่างจากทางเท้า 0.00-1.00ม. สูง 0.00-0.10 ม.

ปานกลาง " " 1.00-2.00ม. สูง 0.10-0.15 ม.

หนัก " " 2.00-3.00ม. สูง 0.15-0.20 ม.

หนักมาก " ท่วมมิดผิวจราจร

เวลาที่ใช้ระบายน้ำ ไม่อาจกำหนดตายตัวได้เนื่องจากมีสิ่งเกี่ยวข้องหลายประการ เช่นความพร้อมของเครื่องสูบน้ำความเข้มข้นของฝนที่ตกระดับน้ำในคูคลอง แม่น้ำ และระดับน้ำในท่อฯ ก่อนฝนตก เป็นต้น

ลำดับ	ถนน	บริเวณ - ช่วง	สภาพน้ำท่วมเมื่อปริมาณฝน			เวลาใช้ระบายน้ำเมื่อปริมาณฝน (ชั่วโมง)						แนวทางแก้ไขและข้อเสนอแนะ
						35 มม.		60 มม.		90 มม.		
			35มม.	60มม.	90มม.	ที่แล้วมา	ปี2527	ที่แล้วมา	ปี2527	ที่แล้วมา	ปี 2527	
3	ถนนทรงวาด	จากถนนเจริญกรุงถึงซอยจึงเจริญพานิช	ปานกลาง	หนัก	หนักมาก	1 - 3	1/4	3- 5	1/3	5 - 7	1/2-1	น้ำระบายไม่ทัน
4	ถนนทรงสวัสดิ์	จากวัดสัมพันธวงศ์ถึงถนนเยาวราช	เล็กน้อย	ปานกลาง	หนัก	1 - 3	1/4	3 - 5	1/3	4 - 6	1/2-1	น้ำระบายไม่ทัน
5	บริเวณรอบสน. จักรวรรดิ์		เล็กน้อย	ปานกลาง	หนัก	1 - 3	1/4	3 - 5	1/3	4 - 6	1/2-1	น้ำระบายไม่ทัน
6	ถนนอนุวงศ์	จากถนนมหาจักรถึงถนนราชวงศ์	ปานกลาง	หนัก	หนักมาก	2 - 4	1/3	4 - 6	1/2	6 - 8	1/2-1	ท่อมีขนาดเล็กและน้ำระบายลงถนนราชวงศ์ได้ทางเดียวควรปรับปรุงให้ขนาดใหญ่ขึ้นและให้มีทิศทางลงถนนมหาจักรด้วย

ตารางที่ 4.6 แสดงปริมาณการจราจร ของเขตสัมพันธวงศ์

ที่	ชื่อถนน	จาก	ถึง	ปริมาณรถยนต์ คัน/วัน	ปริมาณรถยนต์ เวลา16.30-17.30 คัน/ช.ม.
1.	ถนนเจริญกรุง	คลองโอ่งอ่าง	ถนนจักรวรรดิ์	26,496	1,472
		ถนนจักรวรรดิ์	ถนนราชวงศ์	27,918	1,551
		ถนนราชวงศ์	ถนนพระรามที่4	29,610	1,645
		ถนนพระรามที่ 4	ถนนตรีมิตร	17,496	972
		ถนนตรีมิตร	ถนนข้าวหลาม	15,354	853
		ถนนคลองผดุงกรุงเกษม	ถนนทรงวาด	22,878	1,271
2.	ถนนพระรามที่ 4	ถนนเจริญกรุง	คลองผดุงกรุงเกษม	29,448	1,636
3.	ถนนเยาวราช	คลองโอ่งอ่าง	ถนนจักรวรรดิ์	35,568	1,976
		ถนนจักรวรรดิ์	ถนนราชวงศ์	44,208	2,456
		ถนนราชวงศ์	ถนนทรงสวัสดิ์	40,122	2,229
		ถนนทรงสวัสดิ์	วงเวียนโอเดียน	38,790	2,155

ที่	ชื่อถนน	จาก	ถึง	ปริมาณรถยนต์ คัน/วัน	ปริมาณรถยนต์ เวลา16.30-17.30 คัน/ช.ม.
4.	ถนนจักรวรรดิ์	ถนนเจริญกรุง	ถนนเยาวราช	33,012	1,834
		ถนนเยาวราช	ถนนทรงวาด 1	39,294	2,183
5.	ถนนราชวงศ์	ถนนเจริญกรุง	ถนนเยาวราช	22,986	1,277
		ถนนเยาวราช	ถนนทรงวาด 1	20,052	1,114
6.	ถนนทรงสวัสดิ์	ถนนเจริญกรุง	ถนนเยาวราช	13,896	772
		ถนนเยาวราช	ถนนทรงวาด	11,412	634
7.	ถนนทรงวาด	ถนนราชวงศ์	ถนนทรงสวัสดิ์	13,392	744
		ถนนทรงสวัสดิ์	ถนนเจริญกรุง	13,122	729
8.	ถนนตรีมิตร	ถนนทรงวาด	ถนนเจริญกรุง	31,914	562, 1,211
		ถนนเจริญกรุง	ถนนพระรามที่ 4	11,214	623
9.	ถนนข้าวหลาม	ถนนเจริญกรุง	ถนนพระรามที่ 4	21,204	1,178

ที่มา : งานระบบคมนาคมขนส่งและสาธารณูปโภค กองผังเมือง

ถึง 5.00 เมตร มีทางเท้าแคบ ๆ บางสายไม่มีทางเท้าเลย บางซอยเป็นซอยคดเคี้ยว เนื่องจากไม่มีการวางแผนและออกแบบไว้ล่วงหน้า ลักษณะของถนนซอยจึงเป็นไปในลักษณะตามที่เอื้ออำนวย การสัญจรของยวดยานและคนเดินเท้าจำเป็นต้องใช้ร่วมกัน สร้างความสับสนต่อระบบการจราจรเป็นอันตรายต่อชีวิตและทรัพย์ของผู้ใช้ถนนเป็นการยากที่จะทำการปรับปรุงแก้ไข เพราะความแออัดของอาคารร้านค้าที่เป็นศูนย์กลางมาเป็นเวลานาน ที่ดินจึงมีราคาแพง พื้นที่ทุกตารางเมตรได้นำมาทำประโยชน์ทางเศรษฐกิจอย่างคุ้มค่าในแต่ละตัวบุคคล ขาดการร่วมมือร่วมใจในการสร้างสรรเพื่อส่วนรวม ตรอก ซอยที่เกิดขึ้นจึงเป็นไปอย่างไม่มีแผน สร้างปัญหาให้กับสาธารณูปโภคอื่น ๆ ที่ติดตามมา คือ ไฟฟ้า ประปา โทรศัพท์ และบริการสาธารณอื่น ๆ เช่น การเก็บขนขยะ การรักษาความปลอดภัยและการป้องกันอัคคีภัย เป็นต้น ทำให้ไม่สามารถเข้าไปควบคุมดูแลและบริการได้ทั่วถึง โดยเฉพาะอย่างยิ่งทำให้พื้นที่ด้อยคุณภาพทางทัศนียภาพอันเนื่องมาจากสาเหตุดังกล่าว

4.4.2 <u>การระบายน้ำ</u> เขตสัมพันธวงศ์มีพื้นที่ติดแม่น้ำเจ้าพระยาตลอดแนวด้านตะวันตกและคลองอีกสองด้าน คือ ด้านเหนือจดคลองโอ่งอ่าง ด้านใต้จดคลองผดุงกรุงเกษม จึงช่วยในการระบายน้ำในพื้นที่ได้เป็นอย่างดี แต่เนื่องจากสภาพของพื้นที่เป็นที่ราบลุ่ม ปัจจุบันระดับดินสูงเฉลี่ยประมาณ 0.80 - 1.00 เมตร เหนือระดับน้ำทะเลปานกลาง ทำให้เหตุการณ์ที่เคยเกิดขึ้นตามธรรมชาติมีผลกระทบโดยตรงกับพื้นที่นี้อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ดังนั้นปัญหาที่เกิดจากภาวะน้ำท่วมจะโดยสาเหตุน้ำฝน,น้ำเหนือ,น้ำทะเลหนุน หรือแผ่นดินทรุดก็ดี ย่อมนำความเสียหายให้แก่ส่วนรวมได้เป็นอย่างมากและจากประสพการณ์ที่เกิดภาวะน้ำท่วมในเขตกรุงเทพมหานครบ่อยครั้งในช่วง 10 ปีที่ผ่านมา ทำให้หน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องจะเป็นกรุงเทพมหานครก็ดี หรือกรมชลประทานก็ดี ตลอดจนรัฐบาลได้ตระหนักเป็นอย่างยิ่งที่หามาตรการเข้าแก้ไขปัญหา จะเป็นระยะสั้นหรือระยะยาวก็ดี เพื่อบรรเทาความเดือดร้อนของประชาชน

ระบบการระบายน้ำได้มีการวางท่อระบายน้ำริมถนน ตรอก ซอย ขนาดตั้งแต่ ϕ1.50 เมตร ลงไปจนถึงขนาด ϕ0.40 เมตร แต่ยังไม่ทั่วถึง ในพื้นที่ที่มีอาคารหนาแน่นตามตรอกซอยที่คับแคบ ถนนสายหลัก เช่น ถนนเจริญกรุง, ถนนเยาวราช, ถนนจักรวรรดิ์, ถนนราชวงศ์, ถนนพระราม 4 และถนนทรงวาด ท่อระบายน้ำขนาดใหญ่ ϕ0.80 - 1.50 ม. ข้างเดียว และท่อขนาด ϕ0.40 - 0.60 เมตร สองฟาก

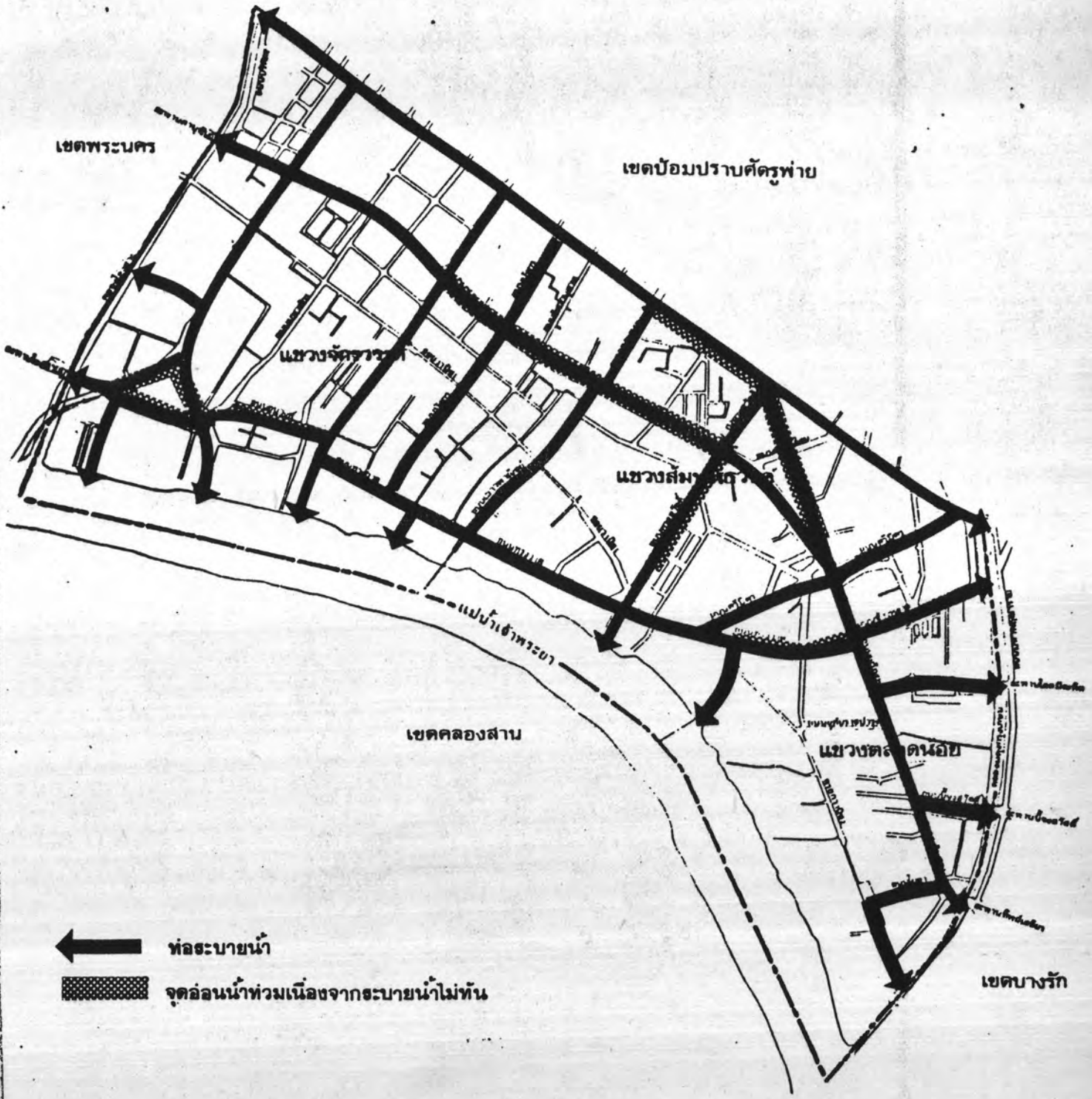

วิทยานิพนธ์ "การศึกษาการใช้ที่ดินเพื่อเป็นแนวทางในการวางแผนพัฒนาเขตสัมพันธวงศ์"

N

แสดงเขตการปกครอง
เขตสัมพันธวงศ์
เส้นแบ่งเขต
เส้นแบ่งแขวง

แผนที่ ๔๘

มาตราส่วน 0 1 2 3
100 เมตร

แผนที่แสดง ระบบการระบายน้ำ

ข้อมูล สำนักการระบายน้ำ กทม.

ถนนระบายน้ำไปลงคลองโอ่งอ่าง ด้านทิศเหนือ ลงแม่น้ำเจ้าพระยาด้านทิศตะวันตก และลงคลองผดุงกรุงเกษมด้านทิศใต้ แต่เนื่องจากขนาดของท่อบางแห่งมีขนาดเล็กเกินไปที่จะรับปริมาณน้ำที่มาจากอาคารบ้านเรือนและน้ำฝน จึงเกิดน้ำท่วมถนนตามจุดต่างๆ เป็นประจำทุกปี จากสถิติในอดีตถึงปี 2526 จะเห็นได้ว่าเมื่อปริมาณน้ำฝน 60 - 90 ม.ม. น้ำจะท่วมมิดผิวจราจรถนนสายสำคัญบางตอน คือถนนเยาวราชบริเวณจากถนนทรงสวัสดิ์ถึงถนนราชวงศ์ ถนนเจริญกรุง จากถนนแปลงนามถึงสามแยกถนนอนุวงศ์ จากถนนมหาจักรถึงถนนราชวงศ์ ถนนทรงวาดจากถนนเจริญกรุงถึงซอยเจริญพาณิชย์ และถนนทรงสวัสดิ์ จากวัดสัมพันธวงศ์ ถึงถนนเยาวราช เป็นต้น ซึ่งน้ำจะท่วมเป็นเวลานานหลายชั่วโมง เช่น ถนนเยาวราช จะท่วมขังถึง 3-6 ชั่วโมง ในปี 2527 ได้มีการวางแผนป้องกันและแก้ไขด้วยการตั้งเครื่องสูบน้ำตามจุดต่าง ๆ ทำให้การระบายน้ำเป็นไปโดยรวดเร็วขึ้น ทำให้น้ำขังตามบริเวณดังกล่าวเพียงครึ่งชั่วโมงเป็นอย่างมาก แต่อย่างไรก็ตามควรได้มีการปรับปรุงแก้ไขระบบการระบายน้ำให้มีประสิทธิภาพด้วยการเพิ่มขนาดของท่อ ระดับของท่อจะต้องเรียงลาดรับกันเป็นโครงข่าย และในพื้นที่ที่ยังขาดท่อระบายน้ำตามตรอกซอยต่าง ๆ ควรได้มีจัดสร้างให้ทั่วถึง

4.4.3 <u>การกำจัดขยะมูลฝอย</u> การกำจัดขยะมูลฝอยเป็นบริการสาธารณะที่สร้างปัญหาให้กับกรุงเทพมหานครเรื่อยมา อันเนื่องมาจากปริมาณขยะที่มาจากอาคารบ้านเรือนมีมากขึ้นเรื่อย ๆ การเก็บขนไม่ทันกับปริมาณขยะต่อวัน ทำให้ขยะค้างตามถนน ตรอกซอยต่าง ๆ เป็นจำนวนมาก ส่งกลิ่นเหม็นและไม่เป็นที่น่าดูต่อผู้ได้พบเห็น กรุงเทพมหานครมีหน่วยงานที่รับผิดชอบเกี่ยวกับการกำจัดขยะ 2 สายงานคือ

<u>งานรักษาความสะอาด</u> เขตกรุงเทพมหานคร มีสำนักรักษาความสะอาดทำหน้าที่ในการเก็บขนขยะจากอาคารบ้านเรือนไปสู่จุดที่ทิ้ง เพื่อทำลาย

<u>กองโรงงานกำจัดขยะมูลฝอย</u> สำนักรักษาความสะอาด มีหน้าที่ในการนำขยะจากจุดที่ทิ้งมาทำลายตามกรรมวิธี ปัจจุบันมี 4 แห่งคือ ที่ซอยอ่อนนุช 2 โรงงาน ถนนรามอินทรา และพุทธมณฑลสาย 3 เขตหนองแขม

เขตสัมพันธวงศ์มีประชากรอยู่หนาแน่นในพื้นที่เพียง 1 ตารางกิโลเมตรเศษ ขยะจึงมีปริมาณสูงจากการสำรวจเมื่อเดือนสิงหาคม 2527 มีปริมาณถึง 1,954[1]

---

(1) การประปานครหลวง, รายงานประจำปี 2523, (กรุงเทพ:การประปานครหลวง, 2524) หน้า 68

ตัน หรือเฉลี่ยวันละ 65 ตัน จำนวนรถเก็บขยะมูลฝองของเขตสัมพันธวงศ์มีจำนวน 16 คัน มีหลายขนาดดังนี้

ขนาด 6 ลูกบาศก์เมตร จำนวน 2 คัน
ขนาด 10 ลูกบาศก์เมตร จำนวน 4 คัน
ขนาด 16 ลูกบาศก์เมตร จำนวน 9 คัน
ขนาด 20 ลูกบาศก์เมตร จำนวน 1 คัน

ขยะถูกขนไปทิ้งที่บริเวณบางแคเพื่อเข้าโรงงานกำจัดขยะมูลฝอย หนองแขม เป็นระยะทางประมาณ 15 กิโลเมตร และบริเวณโรงกำจัดขยะมูลฝอยออนนุช ระยะทางประมาณ 20 กิโลเมตร ซึ่งมีสมรรถนะในการทำลายได้ 320 ตัน/วัน และเผาได้ 100 ตัน/วัน

ในการปฏิบัติงานเก็บขยะมูลฝอยของเขตสัมพันธวงศ์ กรุงเทพมหานคร ได้ทำการจ้างคนงานเก็บขนจำนวน 78 คน คิดเป็นค่าจ้าง 176,437.80 บาท/เดือน ปัญหาขยะค้างตามถนน ตรอก ซอยต่าง ๆ นี้อันเนื่องมาจากสาเหตุหลายประการเช่น ปริมาณรถเก็บขนไม่เพียงพอกับความต้องการ พนักงานเก็บขนมีการเลือกขยะเพื่อนำไปขายได้ ทำให้เสียเวลาการเดินทางเป็นต้น อย่างไรก็ดีกรุงเทพมหานครได้พยายามแก้ไขปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้ด้วยการจ้างเอกชนดำเนินการ

4.4.4 <u>ระบบประปา</u> การประปานครหลวงทำการผลิตน้ำประปาจากแหล่งผลิตหลายแห่งคือ โรงกรองน้ำสามเสน โรงกรองน้ำธนบุรี โรงกรองน้ำบางเขน และจากบ่อบาดาล น้ำประปาที่ผ่านกรรมวิธีผลิตตามหลักวิชาจากโรงกรองน้ำ และบ่อบาดาลจะถูกสูบและจ่ายเข้าสู่ระบบท่อประธานซึ่งมีขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางตั้งแต่ 1,500 มิลลิเมตร ลงมาจนถึงขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง 400 มิลลิเมตร จากท่อประธานดังกล่าวน้ำประปาจะถูกส่งไปตามท่อจ่ายน้ำที่วางอยู่ทั่วไปในเขตพื้นที่จ่ายน้ำของการประปานครหลวง เส้นท่อจ่ายน้ำจะมีขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางตั้งแต่ขนาด 300 มิลลิเมตร ลงมาจนถึงขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง 100 มิลลิเมตร จากท่อน้ำจะมีท่อขนาดเล็ก เรียกว่าท่อบริการ และท่อต่อเข้าบ้าน ซึ่งจะนำน้ำประปาเข้าไปสู่ผู้ใช้น้ำแต่ละรายตามอาคารบ้านเรือนต่าง ๆ

การประปานครหลวงได้ทำการปรับปรุงกิจการประปาระยะแรกเริ่มตั้งแต่ปี 2517 และในปัจจุบันมีขีดความสามารถผลิตน้ำประปาสูงสุดเฉลี่ยวันละ 2 ล้านลูกบาศก์เมตร ซึ่งนับว่าเป็นการเพียงพอกับความต้องการของประชาชนในระยะนี้ แต่ภายในปี

2528 น้ำประปาจะเริ่มขาดแคลนอีก (1) เนื่องจากบ่อบาดาลที่จะช่วยจ่ายน้ำในขณะนี้จะมีปริมาณลดลง

เขตสัมพันธวงศ์ใช้น้ำประปาผ่านทางโรงสูบจ่ายน้ำลุมพินี เดินท่อประธานขนาด 1,000 มิลลิเมตร จากถนนพระราม 4 เข้าถนนเจริญกรุงขนาดท่อ 900-400 มิลลิเมตรตามลำดับ และต่อไปยังถนนเยาวราช ถนนทรงวาด ถนนทรงสวัสดิ์ และถนนตรีมิตร ขนาดท่อ 300 - 400 มิลลิเมตร ขนาดของท่อจะลดลงเป็น 200, 100 และเล็กกว่า 100 มิลลิเมตร เข้าถนนตรอก ซอย ในเขตพื้นที่แล้วจ่ายเข้าท่อบริการ

4.4.5 <u>ระบบไฟฟ้า</u> ไฟฟ้าเป็นสาธารณูปโภคที่สำคัญต่อชุมชนที่ให้พลังงานแสงสว่างและความร้อนต่อชุมชน การให้บริการไฟฟ้าในเขตกรุงเทพมหานครที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน การไฟฟ้านครหลวงรับซื้อพลังงานไฟฟ้าจากการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทยที่สถานีต้นทางต่าง ๆ รวม 8 แห่ง ซึ่งส่วนใหญ่อยู่รอบ ๆ เขตกรุงเทพมหานคร พลังงานไฟฟ้ารับซื้อจากการไฟฟ้าฝ่ายผลิตนี้ยังไม่อยู่ในสภาพที่จะจำหน่ายให้กับประชาชนในอาคารบ้านเรือนต่าง ๆ ได้โดยตรงเพราะมีแรงดันสูงมาก มีแรงดันตั้งแต่ 69,000 ถึง 115,000 โวลท์ จากจุดสถานีรับซื้อไฟฟ้าของการไฟฟ้านครหลวงนี้ การไฟฟ้าฯจะต้องทำการปักเสาพาดสายไปยังสถานีย่อย ๆ ซึ่งกระจายอยู่ทั่วเขตจำหน่ายรวม 44 แห่ง ในพื้นที่กรุงเทพมหานคร สถานีย่อยเหล่านี้จะมีหม้อแปลงไฟฟ้าลดแรงดันให้เหลือ 12,000 และ 24,000 โวลท์ จ่ายเข้าสายป้อนไปตามถนนและคลองต่าง ๆ จนถึงบริเวณที่จะจ่ายไฟฟ้าให้กับประชาชนแล้วจึงติดตั้งหม้อแปลงลดแรงดันอีกครั้งให้เหลือ 220 โวลท์ สำหรับบ้านอยู่อาศัยทั่วไปและ 380/220 โวลท์ 3 ยก 4 สาย สำหรับอาคารขนาดใหญ่ หรือย่านอุตสาหกรรมที่ใช้ไฟฟ้ามาก โดยจ่ายไปตามสายจำหน่ายแรงต่ำ แล้วต่อสายจ่ายไฟฟ้าเข้าอาคารโดยผ่านเครื่องวัดหน่วยไฟฟ้าของการไฟฟ้าฯ สำหรับผู้ใช้ไฟฟ้ารายใหญ่สามารถซื้อพลังงานไฟฟ้าในระบบ 12,000, 24,000 และ 69,000 โวลท์ จากการไฟฟ้านครหลวงได้โดยตรง ในปัจจุบันการไฟฟ้านครหลวงสามารถจ่ายไฟฟ้าได้ครบตามความต้องการของทุกเขตจำหน่าย (2)

---

(1) การไฟฟ้านครหลวง, รายงานประจำปี 2523 , (กรุงเทพ: การไฟฟ้านครหลวง 2524) หน้า 36

(2) นายอนันต์ อติสักษณะ รองผู้ว่าการไฟฟ้านครหลวง

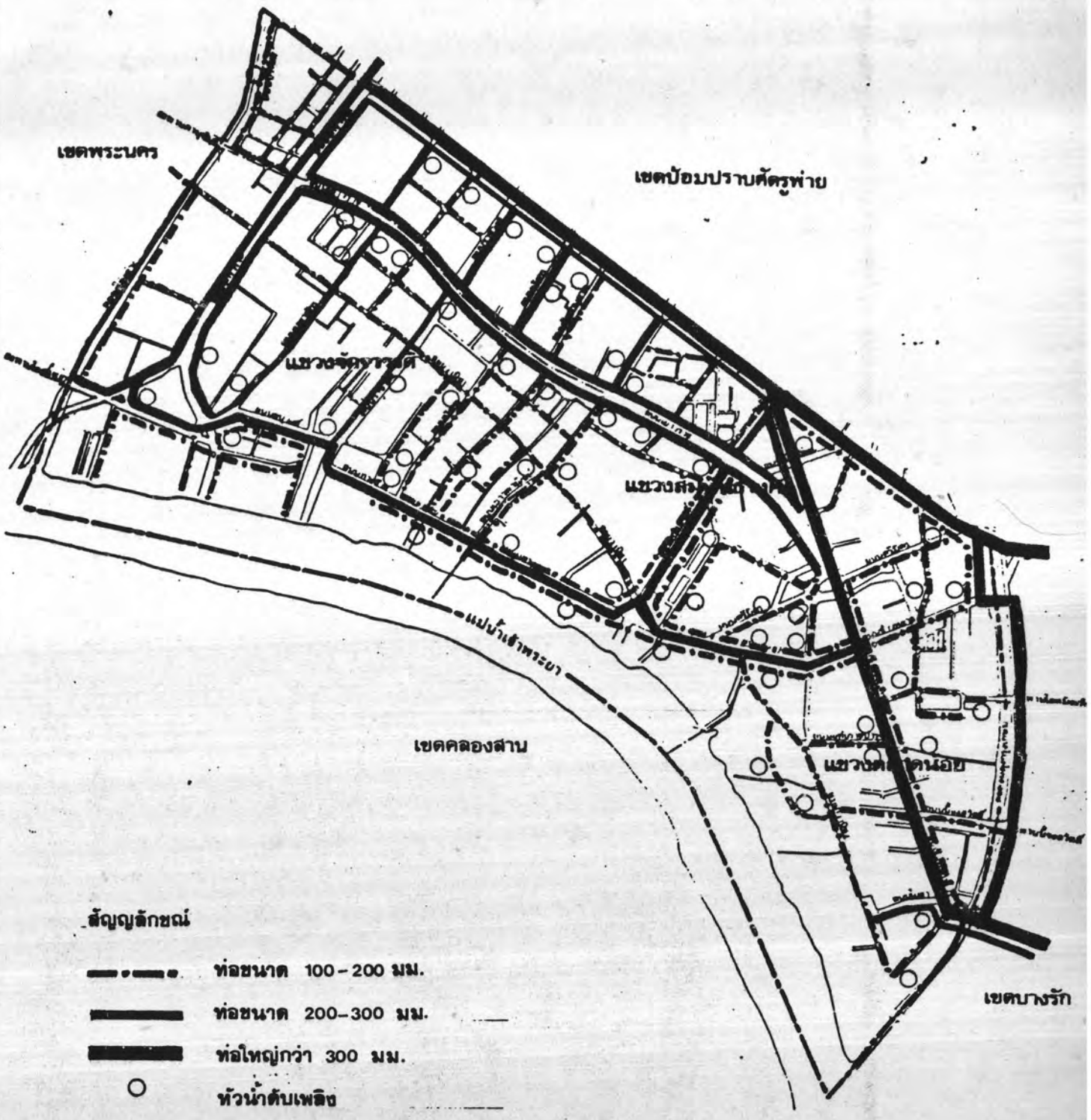

วิทยานิพนธ์ "การศึกษาการใช้ที่ดินเพื่อเป็นแนวทางในการวางแผนพัฒนาเขตสัมพันธวงศ์"

N

แสดงเขตการปกครอง
เขตสัมพันธวงศ์
เส้นแบ่งเขต
เส้นหมู่แขวง

แผนที่แสดง ระบบประปา

แผนที่ ๔.๑๐

มาตราส่วน 0 1 2 3
100เมตร

ข้อมูล: กองควบคุมระบบระบายน้ำ กปน.

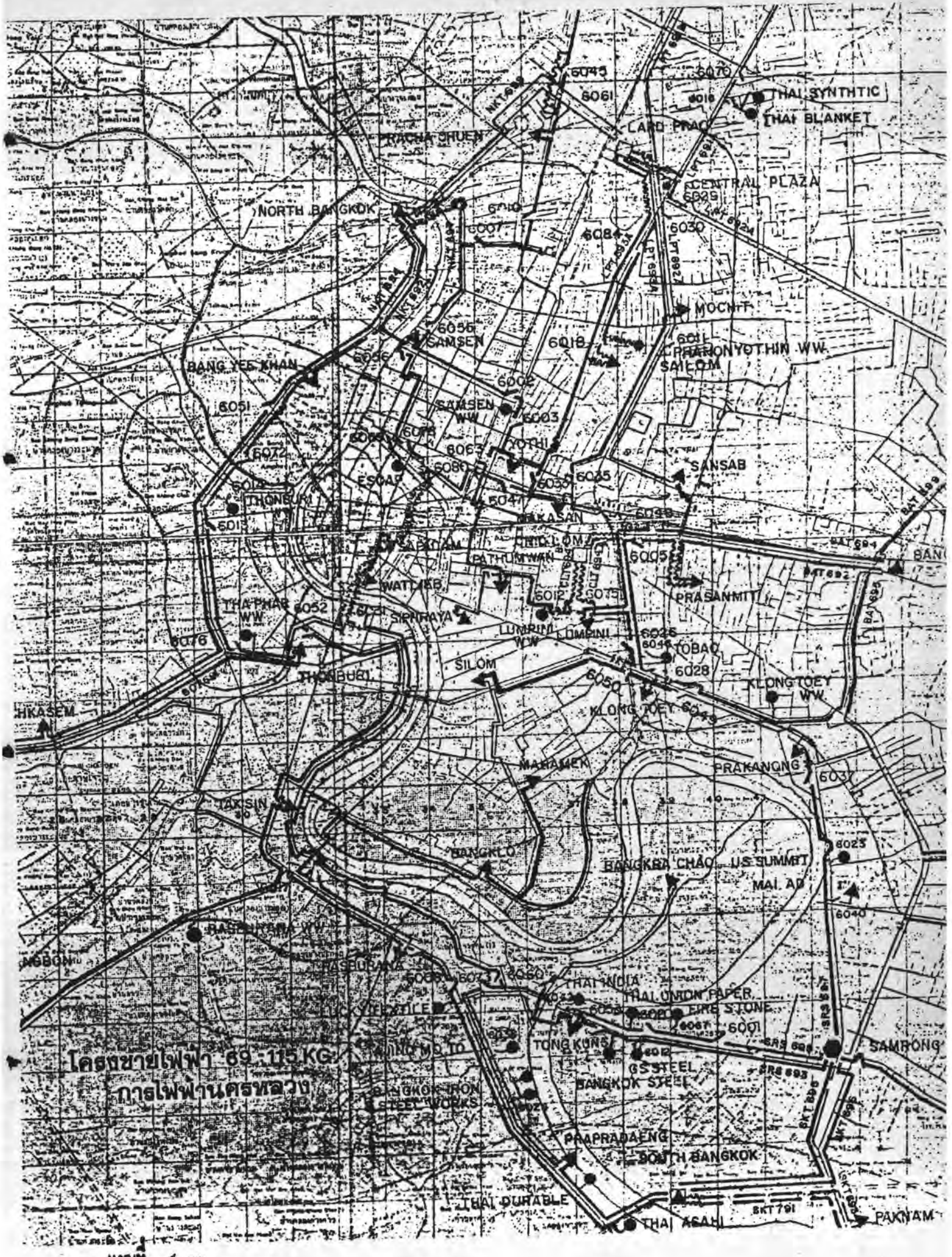
THAI SYNTHTIC
THAI BLANKET
LARD PRAO
CENTRAL PLAZA
PRACHA CHUEN
NORTH BANGKOK
MOCHIT
PRAJONYOTHIN WW.
SAILOM
BANG YEE KHAN
SAMSEN
SAMSEN WW
YOTHI
SANSAB
ESCAP
THONBURI
MAKASAN
PATHUMWAN
PRASANMIT
WATLAB
THA PHAE WW
SIPHRAYA
LUMPINI WW
LUMPINI
TOBAO
SILOM
THONBURI
KLONG TOEY WW
KLONG TOEY
MAHAMEK
PRAKANONG
TAKSIN
BANGKLO
BANGKEA CHAO
U.S SUMMIT
MAI AD
RAMA IV WW
RASBURANA
THAI INDIA
THAI UNION PAPER
FINE STONE
TEXTILE
TONG KUNG
GS STEEL
SAMPONG
BANGKOK STEEL
BANGKOK IRON STEEL WORKS
PRAPRADAENG
SOUTH BANGKOK
THAI DURABLE
THAI ASAHI
PAKNAM
โครงข่ายไฟฟ้า 69-115 KV.
การไฟฟ้านครหลวง

แผนที่ 6.00

เขตสัมพันธวงศ์ใช้ไฟฟ้าเขตจำหน่ายของการไฟฟ้านครหลวงสถานีวัดเสียบให้บริการถึงชุมชนอย่างทั่วถึงมาเป็นเวลานาน เนื่องจากมีความเจริญมาก่อนจึงไม่เป็นปัญหาสำหรับผู้ใช้บริการ แต่ปัญหาที่สำคัญที่มีผลต่อส่วนรวมคือ การบักเสา พาดสายไป ตามถนนสายต่าง ๆ ไม่เป็นระเบียบเรียบร้อยสายไฟห้อยระโรงระยางไม่ได้รับการจัดระเบียบที่ดีอาจเป็นอันตรายต่อชีวิตและทรัพย์สินของประชาชนทั้งผู้ที่อยู่ในพื้นที่และผู้ที่สัญจร นอกจากนี้ยังเป็นการทำลายคุณภาพทางทัศนียภาพของชุมชนอีกอย่างหนึ่งด้วย ซึ่งควรได้รับการวางแผนปรับปรุงแก้ไข อย่างไรก็ดี ปัญหาดังกล่าวการไฟฟ้านครหลวงกำลังวางระบบการเดินสายเมนเสียใหม่ เพื่อให้ได้มาตรฐานที่ดีจากการอภิปรายในหัวข้อ "การประสานงานระหว่างกรุงเทพมหานครกับหน่วยงานสาธารณูปโภคสาธารณูปการ" ของการฝึกอบรมหลักสูตรนักบริหารระดับอาวุโส รุ่นที่ 1 กรุงเทพมหานคร ประจำปี 2527 เมื่อวันที่ 3 เมษายน 2527 ผู้แทนของการไฟฟ้านครหลวง (1) ได้แจ้งให้ทราบว่า "การไฟฟ้านครหลวงมีโครงการที่จะเปลี่ยนระบบการเดินสายไฟฟ้าใหม่จากบนดินให้ลงไปใต้ดิน โดยมีท่อห่อหุ้มสายเมนตามถนนสายต่าง ๆ ซึ่งจะต้องได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานต่าง ๆ เช่น กรุงเทพมหานคร การประปานครหลวง เป็นต้น ขณะนี้อยู่ในระหว่างการสำรวจและวางแผน สำหรับชุมชนที่เกิดใหม่ก่อน และจะค่อย ๆ ขยายปรับปรุงเปลี่ยนแปลงชุมชนเก่าที่มีปัญหาในเขตพื้นที่กรุงเทพมหานครต่อไป" โครงการนี้หากได้มีการดำเนินการตามที่วางไว้ได้จะเป็นการช่วยแก้ปัญหาในการปรับปรุงฟื้นฟูเมืองได้อีกทางหนึ่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งเขตสัมพันธวงศ์กำลังประสพปัญหาดังกล่าว

4.4.6 การคมนาคมขนส่ง ระบบการคมนาคมขนส่งในเขตสัมพันธวงศ์ ที่สำคัญแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะใหญ่ คือ

4.4.6.1 การคมนาคมทางน้ำ อันได้แก่ระบบเรือโดยสารข้ามฟากแม่น้ำเจ้าพระยา และระบบเรือด่วนเลียบฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา

4.4.6.2 การคมนาคมทางบก อันได้แก่ระบบการคมนาคมขนส่งทางรถยนต์

นอกจากนี้ยังมีระบบคมนาคมขนส่งที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับพื้นที่นี้ ได้แก่ระบบการคมนาคมขนส่งโดยรถไฟฟ้า ซึ่งขณะนี้การทางพิเศษกำลังดำเนินการอยู่ ในการศึกษานี้ได้นำเอาระบบนี้เข้ามาพิจารณาด้วย

---

(1) นายอนันต์ อติลักษณะ รองผู้ว่าการไฟฟ้านครหลวง

4.4.6. <u>การคมนาคมทางน้ำ</u> มี 2 ลักษณะ คือ

ก. ระบบเรือโดยสารข้ามฟากแม่น้ำเจ้าพระยา เนื่องจากพื้นที่เขตสัมพันธวงศ์ตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา ซึ่งเป็นแม่น้ำใหญ่กั้น 2 ฟากฝั่งตะวันออกและตะวันตก ในขณะที่ประชาชนจำนวนมากมีการสัญจรติดต่อกันตลอดมาตั้งแต่อดีต เพื่อประกอบกิจกรรมงานธุรกิจต่าง ๆ แม้จะมีสะพานข้ามแม่น้ำหลายแห่งก็ตาม แต่ก็ยังไม่เพียงพอที่จะอำนวยความสะดวกในการติดต่อระหว่างทั้งสองฝั่ง ฉะนั้นประชาชนจำนวนหนึ่งได้อาศัยการข้ามฟากโดยเรือโดยสาร ซึ่งมีมากมายหลายท่าตลอดแนวแม่น้ำเจ้าพระยา

ปัจจุบันการข้ามฟากแม่น้ำเจ้าพระยา จากช่วงนนทบุรี ถึงบริเวณสมุทรเจดีย์ จังหวัดสมุทรปราการ มีจำนวน 36 ท่าทั้ง 2 ฟาก ซึ่งในจำนวนนี้มี 14 ท่าที่อยู่ในช่วงแม่น้ำเจ้าพระยาตามความยาวในพื้นที่เป็นท่าเรือฝั่งตะวันออก(เขตสัมพันธวงศ์)จำนวน 7 ท่า ท่าที่สำคัญได้แก่ท่าราชวงศ์ ท่ากรมเจ้าท่า ท่าวัดกัลหว่า และท่าสวัสดี

จากการศึกษาสำรวจเมื่อปี 2526 จำนวนคนข้ามฝั่งจากตะวันตกมายังฝั่งตะวันออก ปรากฏว่าท่าน้ำราชวงศ์ เป็นท่าที่มีผู้โดยสารเข้ามามากที่สุดเป็นอันดับหนึ่ง คือ 12,471 คนต่อวัน และผู้โดยสารข้ามไปฝั่งตะวันตก 11,929 คนต่อวัน ในช่วง 9.00 - 8.00 น. มีผู้โดยสารเข้ามา 2,400 คน ต่อชั่วโมง และผู้โดยสารข้ามไปฝั่งตะวันตก 200 คนต่อชั่วโมง สรุปแล้วในชั่วโมงเร่งด่วนจะมีผู้โดยสารมาใช้เรือข้ามฟากนี้ประมาณ 2,600 คนต่อชั่วโมง ส่วนท่าวัดกัลหว่า ท่ากรมเจ้าท่า และท่าสวัสดี มีปริมาณผู้โดยสารวันละ 6,112 , 4,382 และ 4,167 คน ตามลำดับ ในชั่วโมงเร่งด่วนผู้โดยสารเข้ามาฝั่งตะวันออกมากกว่าข้ามไปฝั่งตะวันตก คิดเป็นสัดส่วนประมาณ 5 ต่อ 1

ข. ท่าเรือด่วนเลียบแม่น้ำเจ้าพระยา เป็นระบบเรือด่วนที่อำนวยความสะดวกต่อประชาชนในแนวยาวตามแม่น้ำเจ้าพระยา ระหว่างจังหวัดนนทบุรีถึงวัดพระยาไกร กรุงเทพฯ ทิศทางการใช้บริการมี 2 ทิศคือ เรือที่แล่นจากท่านนทบุรีถึงท่าวัดพระยาไกร เรียกว่าขาล่อง และเรือที่แล่นจากวัดพระยาไกรถึงท่านนทบุรี เรียกว่าขาขึ้น

ท่าเรือด่วนทั้งสองฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยาตั้งแต่นนทบุรี ลงมาถึงวัดพระยาไกรมีจำนวน 35 ท่า อยู่ในพื้นที่เขตสัมพันธวงศ์ จำนวน 2 ท่า คือท่าราชวงศ์และท่ากรมเจ้าท่า

จากการศึกษาสำรวจจำนวนผู้โดยสารปรากฏว่าขาขึ้นเฉลี่ย 3,100 คนต่อวัน จากจำนวนวันละ 33 เที่ยว และขาล่อง 2,700 คนต่อวัน จากจำนวนวันละ 33 เที่ยว ในพื้นที่เขตสัมพันธวงศ์ ท่าราชวงศ์เรือจำนวนขาขึ้น ผู้โดยสารมาลงมากที่สุดเฉลี่ย 121 คนต่อวัน และมาขึ้นที่ท่าราชวงศ์เฉลี่ย 81 คนต่อวัน รองลงมาเป็นท่ากรมเจ้าท่า ส่วนเรือด่วนขาล่องมีผู้โดยสารมาขึ้นและลงมากที่สุดคือมาลงเฉลี่ย 90 คนต่อวัน และมาขึ้นเฉลี่ย 200 คนต่อวัน

การคมนาคมทางน้ำทั้ง 2 ลักษณะนี้ยังคงมีความสำคัญต่อพื้นที่เขตสัมพันธวงศ์ จะเห็นได้จากสถิติประชาชนผู้มาใช้บริการเป็นจำนวนมาก เป็นการคมนาคมที่ให้ความสะดวกสบายพอควร ผู้โดยสารที่มาใช้บริการไม่ต้องประสพปัญหาอากาศเป็นพิษอีกทั้งเก็บค่าโดยสารในราคาต่ำ จึงเห็นสมควรได้รับการพัฒนาให้ดีขึ้น ด้วยการจัดท่าเรือให้สัมพันธ์กับกิจกรรมในพื้นที่และกับการคมนาคมทางบก จะเป็นการช่วยแก้ปัญหาการจราจรในปัจจุบัน

4.4.6.2 <u>การคมนาคมทางบก</u> เขตสัมพันธวงศ์มีระบบคมนาคมขนส่งโดยทางรถยนต์เป็นหลัก ซึ่งอาศัยระบบถนน ที่มีอยู่ในพื้นที่ตั้งแต่ดั้งเดิม และเนื่องจากเป็นพื้นที่ที่มีประวัติเป็นเมืองเก่าตั้งแต่แรกเริ่มสร้างกรุงรัตนโกสินทร์ จึงมีอัตราส่วนของพื้นที่นับว่ามากกว่าที่ในเขตอื่น ๆ ซึ่งคิดเป็นอัตราเฉลี่ยของพื้นที่ถนนประมาณร้อยละ 25 ของพื้นที่ทั้งหมด

การคมนาคมในพื้นที่นี้จัดให้มีระบบการเดินทางเดียวโดยยึดถือถนนเจริญกรุงและถนนเยาวราชเป็นถนนสายหลักในการหมุนเวียนของยวดยาน กล่าวคือให้รถเดินทางเดียวตามถนนเจริญกรุงจากเหนือลงมาใต้ และตามถนนเยาวราชจากใต้ขึ้นไปเหนือโดยมีถนนจักรวรรดิ์ และถนนราชวงศ์ ซึ่งตัดเป็นตารางให้รถเดินสองทางช่วยหมุนเวียนยวดยานให้เกิดความคล่องตัว ถนนสายหลักทั้ง 4 สายดังกล่าวปริมาณการจราจรจึงสูง เฉลี่ยแล้วไม่ต่ำกว่าชั่วโมงละ 1,700 คัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งถนนเยาวราชจะมีปริมาณของยวดยานมากที่สุดในชั่วโมงเร่งด่วน ยวดยานจะไม่ต่ำกว่า 2,000 คันต่อชั่วโมง

จากการศึกษาสำรวจบริเวณที่มีการจราจรหนาแน่นเมื่อปี 2526 ในชั่วโมงเร่งด่วนปรากฏว่า

ถนนเจริญกรุง จากคลองโอ่งอ่างถึงถนนพระราม 4 มีปริมาณการจราจร

เฉลี่ย 1,645 คันต่อชั่วโมง

ถนนเยาวราช ตลอดสายมีปริมาณการจราจรเฉลี่ย 2,117 คันต่อชั่วโมง

ถนนราชวงศ์ ตลอดสายมีปริมาณการจราจรเฉลี่ย 1,106 คันต่อชั่วโมง

ถนนทรงวาด ตลอดสายมีปริมาณการจราจรเฉลี่ย 734 คันต่อชั่วโมง

เนื่องจากบริเวณถนนดังกล่าวเป็นย่านการค้าที่สำคัญ มีกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกาะกลุ่มกันกับถนนสายเหล่านี้ ในขณะเดียวกับปริมาณของถนนอยู่ในขีดจำกัดไม่สามารถขยายออกไปได้อีก ความสมดุลย์ระหว่างยวดยานกับพื้นที่ถนนจึงห่างไกลกันออกไป ประกอบกับการขาดแคลนที่จอดรถ ทำให้ผู้ใช้รถใช้พื้นที่ถนน ซอย เป็นที่จอดรถ ขนถ่ายสินค้า และทำธุรกิจ แผงลอยต่าง ๆ ขาดความเป็นระเบียบเรียบร้อย ซึ่งเกิดปัญหาการจราจรติดขัดและความไม่สะดวกปลอดภัยต่อคนเดินเท้าซึ่งมีอยู่มากในพื้นที่เหล่านี้

ถนนราชวงศ์ เป็นถนนสายหลักอีกเส้นหนึ่งที่มีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนกว่าถนนเจริญกรุงและถนนเยาวราชถึงแม้จะมีความยาวน้อยกว่าเป็นเส้นทางที่สัมพันธ์กับการคมนาคมทางน้ำ ที่ท่าราชวงศ์ได้เป็นอย่างดี ที่ขนถ่ายผู้โดยสารและสินค้าขึ้นลงไปตามพื้นที่ต่าง ๆ โดยเรือด่วนและเรือข้ามฟาก บริเวณท่าราชวงศ์จึงมีผู้มาใช้บริการกันอย่างหนาแน่น เนื่องจากเป็นบริเวณเดียวที่เชื่อมโยงกับระบบการจราจรทางบกได้ดีที่สุด บริเวณดังกล่าวจึงควรได้รับการพัฒนาด้วยการเปิดพื้นที่วางแผนและออกแบบให้เหมาะสมกับพื้นที่ต่อไป

ในอนาคตอันใกล้นี้ กรุงเทพมหานครจะมีบริการขนส่งสาธารณะในอีกระบบหนึ่ง โดยที่รัฐจะจัดให้มีบริการขนส่งสาธารณะในระบบรถไฟฟ้าขนส่งมวลชนดำเนินการโดยการทางพิเศษแห่งประเทศไทย รถไฟฟ้าขนส่งมวลชนสามารถขนส่งผู้โดยสารได้ครั้งละประมาณ 1,150 คนต่อหนึ่งขบวน มีความเร็วสูงสุด 80 กม/ชม. และกำหนดว่าจะสามารถขนส่งผู้โดยสารได้เป็นจำนวน 4,000 คนต่อชั่วโมงต่อทิศทาง ระบบรถไฟฟ้าขนส่งมวลชนที่จะจัดให้มีนี้จะประกอบด้วย 3 แนวทาง 3 สาย ผ่านไปตามแนวถนนสาธารณะทางรถไฟหรือลดลงในชุมชนหนาแน่นผ่านย่านธุรกิจการค้า และหน่วยราชการที่สำคัญ แนวทางทั้ง 3 สายคือ

1. สายพระโขนง - หัวลำโพง - สามเสน - บางซื่อ รวมระยะทางทั้งสิ้นประมาณ 23 กิโลเมตร

2. สายวงเวียนใหญ่ - สาธร - ลาดพร้าว รวมระยะทางทั้งสิ้นประมาณ

20 กิโลเมตร

3. สายดาวคะนอง - สะพานพุทธฯ - มักกะสัน รวมระยะทางทั้งสิ้นประมาณ 16 กิโลเมตร

ในพื้นที่เขตสัมพันธวงศ์ มีโครงการระบบไฟฟ้าขนส่งมวลชนผ่านตอนบนของพื้นที่ คือสายดาวคะนอง - สะพานพุทธฯ - มักกะสัน โดยใช้แนวถนนจักรวรรดิ์เป็นส่วนหนึ่งของเส้นทางสายนั้น หากโครงการนี้ดำเนินไปตามเป้าหมายจะแก้ปัญหาการจราจรในพื้นที่ให้ผ่อนคลายลงได้มากและจะมีผลกระทบต่อกิจกรรมต่าง ๆ ในพื้นที่การเปลี่ยนแปลงทางกายภาพย่อมเกิดขึ้น

4.4.7 <u>สภาพการจราจร</u> สภาพการจราจรของชุมชนต่าง ๆ ว่ามีสภาพเป็นอย่างไร ขึ้นอยู่กับองค์ประกอบที่สำคัญหลายประการ เช่น ระบบโครงข่ายของถนน สภาพถนนและความสามารถที่รับปริมาณของยวดยาน ความเร็วของยวดยาน ที่จอดรถ และการบริหารจราจรของชุมชนนั้น ตลอดรนการปฏิบัติตามกฎระเบียบการจราจรของผู้ใช้รถใช้ถนน

เขตสัมพันธวงศ์มีระบบโครงข่ายถนนประกอบถนนสายหลัก 4 สาย คือ ถนนเจริญกรุง ถนนเยาวราช ถนนราชวงศ์ และถนนจักรวรรดิ์ และมีถนนสายรองที่สำคัญคือ ถนนทรงวาด ถนนอนุวงศ์ ถนนมิตร ถนนทรงสวัสดิ์ ถนนลำพูนไชย ถนนข้าวหลาม และถนนโยธา นอกจากนี้ยังมีถนนสายย่อย ตรอก ซอย อีกจำนวน 79 สาย รวมความยาว 31.82 กม. รวมพื้นที่ถนนและทางเท้าทั้งสิ้น 395,913 ตารางเมตร คิดเป็นร้อยละ 27.96 ของพื้นที่ทั้งเขต คิดเป็นพื้นที่ผิวจราจรร้อยละ 23.26 ของพื้นที่ทั้งเขต เมื่อพิจารณาตามตัวเลขแล้วจะเห็นได้ว่าพื้นที่ที่เป็นถนนของเขตสัมพันธวงศ์มีสัดส่วนที่พอเหมาะพอควร แต่อย่างไรก็ดีพื้นที่ของถนนส่วนใหญ่เป็นถนนสายย่อย ซึ่งเป็นตรอก ซอย เป็นจำนวนมากถึง 79 สาย ซึ่งตรอก ซอย เหล่านี้ส่วนใหญ่คับแคบและสายสั้น ๆ บางแห่งไม่มีทางเท้า จึงไม่เกิดผลดีต่อการจัดระบบการจราจรให้คล่องตัว จึงเห็นสมควรให้มีการวางแผนปรับถนนสายย่อยเหล่านี้เสียใหม่ให้พื้นที่ถนนได้ใช้ประโยชน์ในการสัญจรอย่างแท้จริง โดยจัดระบบทางเดินของยวดยานและคนเดินเท้าให้เป็นสัดส่วนไม่ปนเปกันจะเป็นการแก้ปัญหาสภาพการจราจรได้อีกทางหนึ่ง

สภาพการจราจรขึ้นอยู่กับสภาพของถนนและปริมาณของยวดยานเป็นองค์ประกอบประการหนึ่ง ถนนสายหลักที่สำคัญที่ก่อให้เกิดปัญหาการจราจรติดขัด คือ ถนน

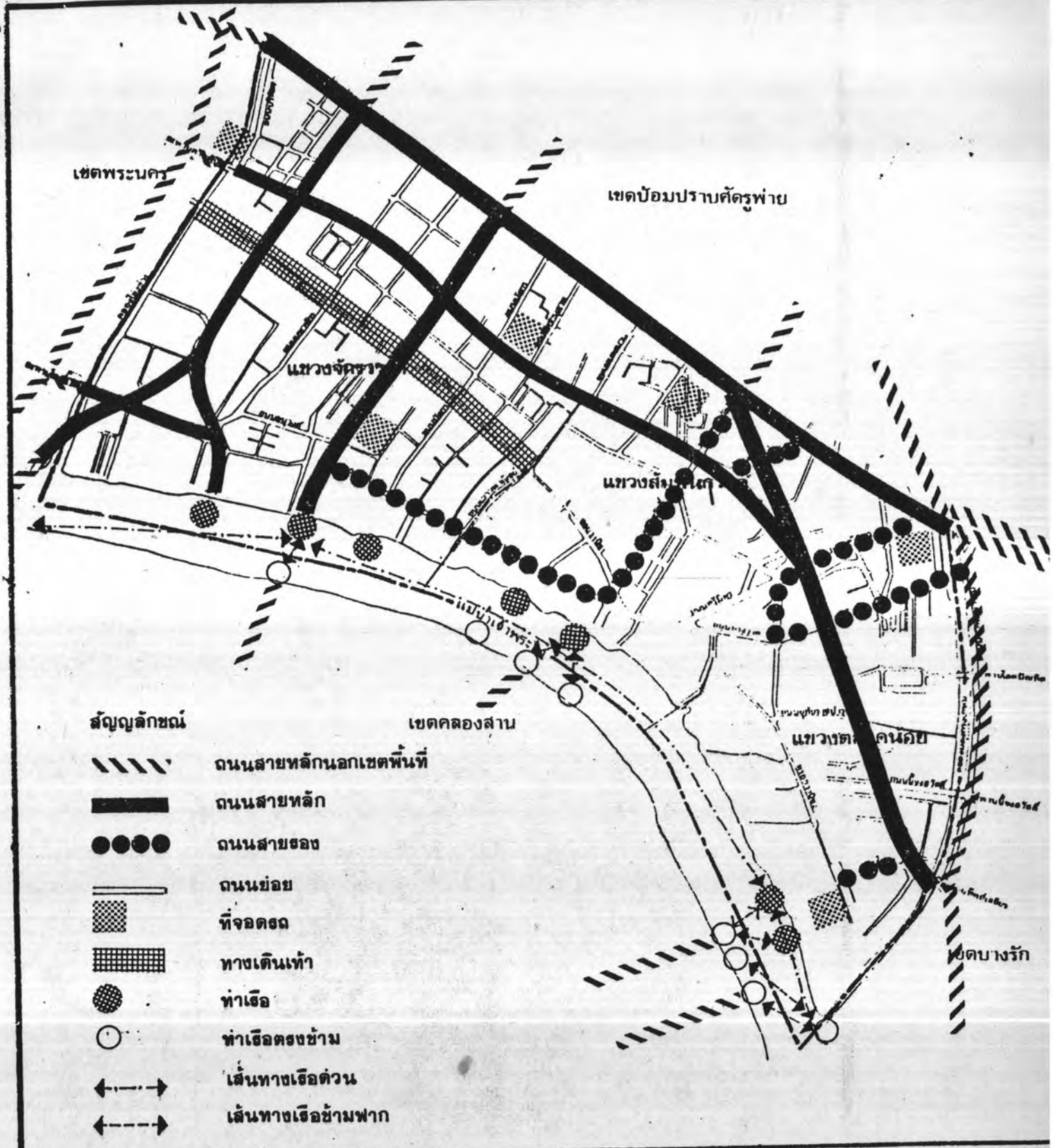

วิทยานิพนธ์ "การศึกษาการใช้ที่ดินเพื่อเป็นแนวทางในการวางแผนพัฒนาเขตสัมพันธวงศ์"

N

แสดงเขตการปกครอง
เขตสัมพันธวงศ์
เส้นแบ่งเขต
เส้นแบ่งแขวง

แผนที่ 4.1

มาตราส่วน 0 1 2 3
100เมตร

แผนที่แสดงโครงข่ายการคมนาคม

ข้อมูล : ผังการจราจรทางบก , กรมเจ้าท่า

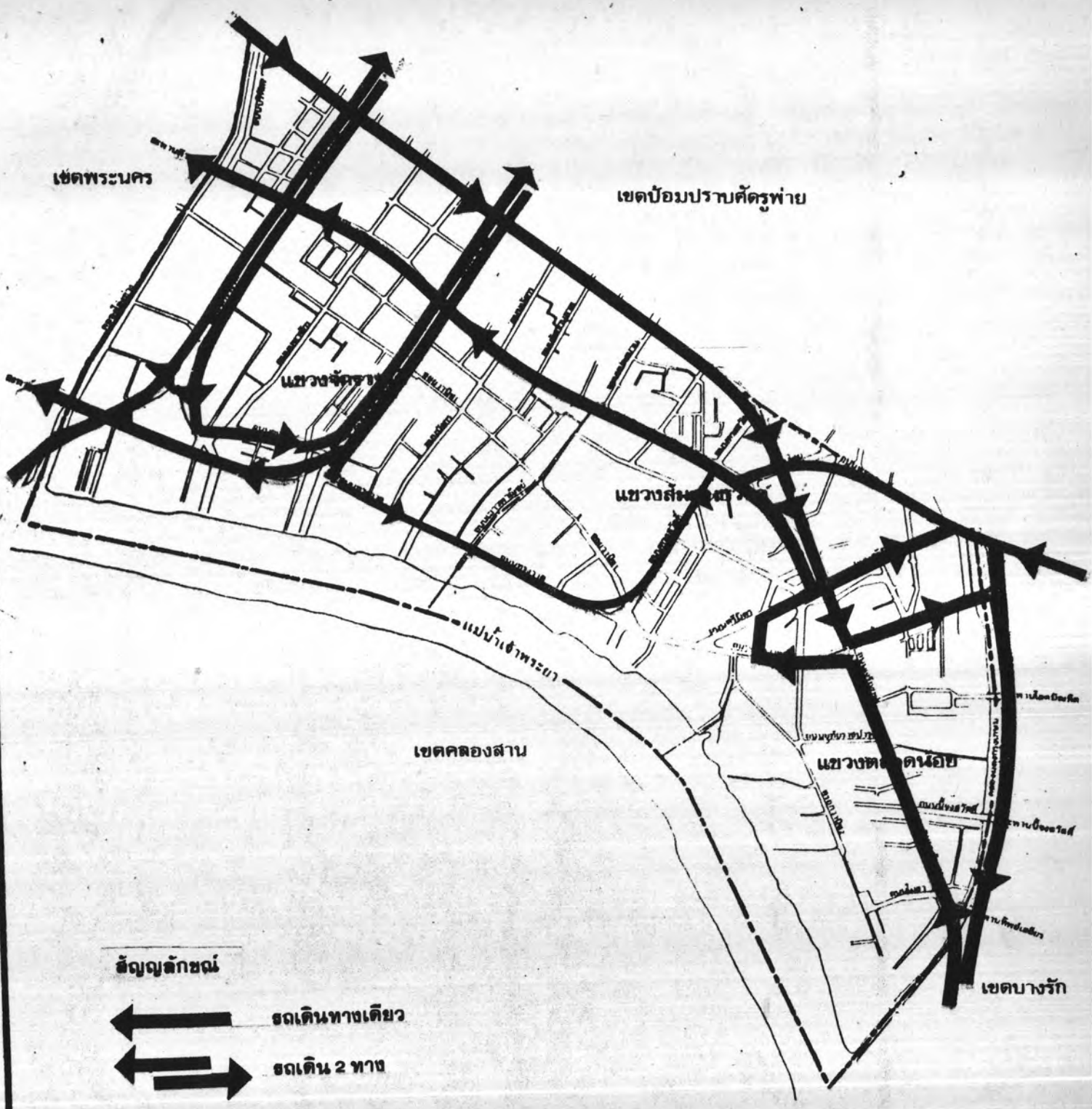

วิทยานิพนธ์ "การศึกษาการใช้ที่ดินเพื่อเป็นแนวทางในการวางแผนพัฒนาเขตสัมพันธวงศ์"

N

แสดงเขตการปกครอง
เขตสัมพันธวงศ์
เส้นแบ่งเขต
เส้นแบ่งแขวง

แผนที่แสดงการจัดระบบรถเดินทางเดียว

แผนที่ ๔.๑๓

มาตราส่วน 0 1 2 3
100เมตร

ข้อมูล: จากการสำรวจ

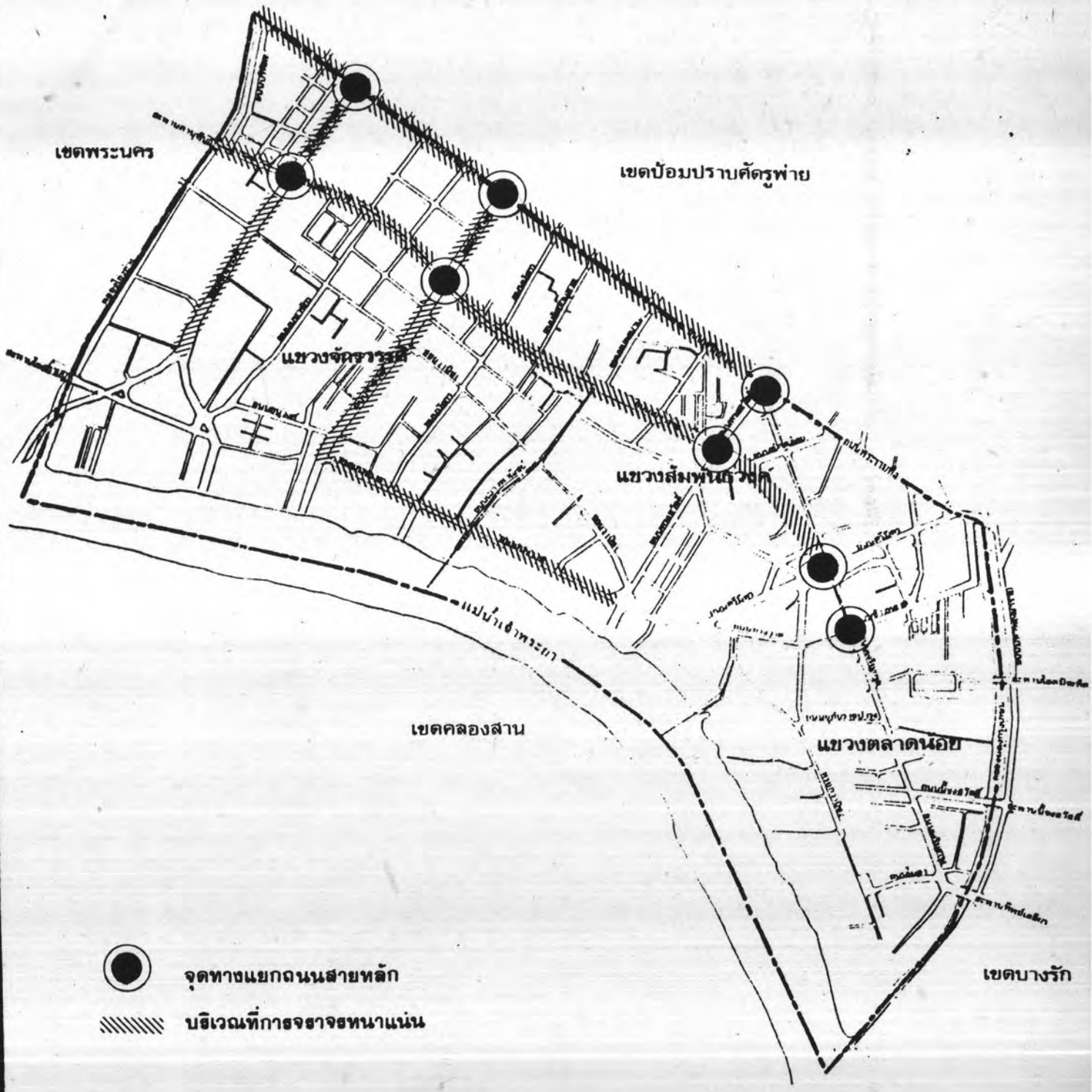

วิทยานิพนธ์ "การศึกษาการใช้ที่ดินเพื่อเป็นแนวทางในการวางแผนพัฒนาเขตสัมพันธวงศ์"

N

แสดงเขตการปกครอง
เขตสัมพันธวงศ์
เส้นแบ่งเขต
เส้นแบ่งแขวง

แผนที่แสดง ทางแยกถนนสายหลัก

แผนที่ ค.๑๔

มาตราส่วน 0 1 2 3
100เมตร

ข้อมูล: จากการสำรวจ

แผนที่ ๔.๑๕

ข้อมูล: กองผังเมือง, กทม. 2525

วิทยานิพนธ์ "การศึกษาการใช้ที่ดินเพื่อเป็นแนวทางในการวางแผนพัฒนาเขตสัมพันธวงศ์"

เจริญกรุง ถนนเยาวราช ถนนราชวงศ์ และถนนทรงวาด มีรายละเอียดดังนี้-

ถนนเจริญกรุงมีผิวจราจรกว้างประมาณ 11.00 - 12.00 เมตร เขตทางประมาณ 17.00 เมตร การจราจรหนาแน่นตั้งแต่คลองโอ่งอ่างลงมาถึงถนนข้าวหลาม รถเดินทางเดียว ถนนสายนี้มีจุดทางแยกที่สำคัญ 5 แห่งคือสี่แยกถนนจักรวรรดิ์ ถนนราชวงศ์ ถนนตรีมิตรและถนนข้าวหลาม ทำให้ยวดยานเคลื่อนไปอย่างเชื่องช้า เพราะต้องรอสัญญาณไฟ ริมถนนทั้งสองฝั่งมีป้าย ห้ามจอดรถ ปริมาณการจราจรเฉลี่ย 1,106 คันต่อชั่วโมง

ถนนเยาวราชมีผิวจราจรกว้างประมาณ 19.00 เมตร เขตทางประมาณ 25 เมตร ถนนสายนี้มีจุดทางแยกที่สำคัญ 3 แห่ง คือที่สี่แยกถนนจักรวรรดิ์ ถนนราชวงศ์ ถนนทรงสวัสดิ์ รถเดินทางเดียว การจราจรหนาแน่นตลอดเส้นทางประมาณ 2,117 คันต่อชั่วโมง ทั้งสองฝั่งมีป้ายห้ามจอด

ถนนราชวงศ์มีผิวจราจรกว้างประมาณ 16 เมตร เขตทางกว้างประมาณ 20 เมตร ถนนสายนี้มีจุดทางแยกที่สำคัญ 2 แห่ง คือ ที่ถนนเจริญกรุง ถนนเยาวราช รถเดิน 2 ทาง การจราจรหนาแน่นตลอดสายประมาณ 1,114 คันต่อชั่วโมง ทั้งสองฝั่งมีป้ายห้ามจอด

ถนนทรงวาด ซึ่งต่อเชื่อมกับถนนราชวงศ์ เป็นถนนสายที่แคบมีความกว้างเพียง 7.00 - 12.00 เมตร เขตทางกว้างประมาณ 12.00 - 21.00 เมตร เปิดให้รถเดินทางเดียว มีป้ายห้ามจอด ถนนสายนี้เป็นย่านการขนส่งสินค้าจึงแออัดไปด้วยรถบรรทุกจอดขนถ่ายสินค้า ทำให้การจราจรติดขัดมากที่สุด

4.4.8 <u>สาธารณูปการ</u> เป็นบริการสาธารณะซึ่งรัฐให้บริการแก่ชุมชนในด้านต่าง ๆ โดยกำหนดสถานที่การให้บริการกระจายไปทั่วพื้นที่ เพื่อให้ประชาชนเข้ามารับบริการสาธารณูปการ ได้แก่ งานด้านการศึกษา, สุขภาพอนามัยของประชาชน ตลอดจนการให้บริการอื่น ๆ ที่เกี่ยวกับชีวิตประจำวันของประชาชน

เขตสัมพันธวงศ์มีบริการสาธารณะทุกด้าน เช่น เกี่ยวกับเขตอื่น ๆ ที่หน่วยงานต่าง ๆ ทั้งที่มาจากส่วนกลางและส่วนท้องถิ่นเข้าเกี่ยวกันและรับผิดชอบในพื้นที่นี้ เพื่อให้บริการในด้านต่าง ๆ ตามที่กล่าวมาข้างต้น บริการสาธารณะมีดังนี้

4.4.8.1 <u>ที่ว่าการเขตสัมพันธวงศ์</u> เป็นหน่วยงานของกรุงเทพมหานครเขตหนึ่งในจำนวน 24 เขต ตั้งอยู่ที่ถนนโยธา แขวงตลาดน้อย มีหน้าที่รับผิดชอบ

ในการให้บริการแก่ประชาชนในรูปแบบต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวัน เสมือนเป็นกรุงเทพมหานคร โดยมีหัวหน้าเขตเป็นหัวหน้าผู้บริหารงานตามที่กฎหมายกำหนด งานที่รับผิดชอบประกอบด้วย

1. งานปกครอง มีหน้าที่ความรับผิดชอบเกี่ยวกับการดำเนินการงานปกครองท้องที่ตามที่กฎหมายกำหนด เช่น การสอบสวนรับรอง การรับรองบุคคล การสอบสวนสารบบความแพ่ง การป้องกันฝ่ายพลเรือนและอาสารักษาดินแดน การป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย เป็นต้น การจดทะเบียนสมรส การจดทะเบียนหย่า การรับและเสิกรับบุตรบุญธรรม การรับรองบุตร การขอแก้ไขสัญชาติ การลงทะเบียนสมาคม มูลนิธิ ศาลเจ้า มัสยิด งานด้านนิติกรรม ส่งเสริมอาชีพ ตลอดจนการวางแผนงานโครงการต่าง ๆ และการประชาสัมพันธ์ของเขต

2. งานทะเบียน มีหน้าที่รับผิดชอบการดำเนินงานด้านทะเบียนราษฎร์ ได้แก่ การจัดทำทะเบียนบ้าน ทะเบียนคนเกิด คนตาย การรับแจ้งย้ายที่อยู่อาศัย การให้หมายเลขบ้าน การรับแจ้งขอเพิ่มชื่อตกสำรวจ การรับแจ้งตั้งชื่อบุตร การเปลี่ยนชื่อตัว ชื่อสกุล การแก้ไขเปลี่ยนแปลงรายการต่าง ๆ ในทะเบียนบ้าน การแก้ไขรายการต่างๆ ในสูติบัตร การแจ้งย้าย เก็บฝัง เผาศพ การรับแจ้งบ้านร้อ บ้านถูกเพลิงไหม้ การตรวจสอบทะเบียนบ้านเพิ่ม ขึ้นทะเบียนทหาร และเพื่อการต่าง ๆ การเปรียบเทียบปรับกรีความผิดตาม พ.ร.บ.ทะเบียนราษฎร์ การจัดทำทะเบียนรายชื่อผู้มีสิทธิ์เลือกตั้ง สถิติต่าง ๆ และงานที่เกี่ยวกับทะเบียนบัตรประจำตัวประชาชน

3. งานโยธา มีหน้าที่รับผิดชอบเกี่ยวกับการดำเนินการก่อสร้าง ซ่อมแซมบูรณะสิ่งก่อสร้างตามงบประมาณที่ได้รับ การควบคุม บังคับการหรือปฏิบัติงานให้เป็นไปตามกฎหมายว่าด้วยการควบคุมอาคาร และงานที่เกี่ยวกับการดูแลรักษาที่สาธารณะ เช่น ถนน ตรอก ซอย ทางเท้า คูคลอง เป็นต้น ในเขตพื้นที่ให้เป็นไปตามกฎหมายที่กำหนด

4. งานรักษาความสะอาด มีหน้าที่รับผิดชอบเกี่ยวกับการดำเนินการจัดเก็บขยะมูลฝอย, งานล้างถนน, งานบำรุงรักษา คูคลอง ท่อระบายน้ำ และงานที่เกี่ยวกับการรักษาความสะอาดอื่น ๆ ในเขตพื้นที่

5. งานอนามัย มีหน้าที่เกี่ยวกับการดำเนินงานสุขาภิบาล ร้านอาหาร, การสุขาภิบาลตลาด, การสุขาภิบาลโรงงาน, การสุขาภิบาลสิ่งแวดล้อม การ

สุขาภิบาลทั่วไป เช่น ตรวจแนะนำสถานที่แต่งผม, การอนุญาตใช้เครื่องเสียง เป็นต้น

6. งานศึกษาธิการ มีหน้าที่ความรับผิดชอบเกี่ยวกับการให้บริการศึกษาแก่เด็กที่อยู่เกณฑ์ตาม พ.ร.บ.ประถมศึกษา และการบริหารงานลูกเสือ อนุกาชาด มีโรงเรียนในสังกัดของกรุงเทพมหานครในเขตพื้นที่นี้จำนวน 4 โรงเรียน

7. งานคลัง มีหน้าที่ความรับผิดชอบเกี่ยวกับการดำเนินการและควบคุมเกี่ยวกับการเงิน การเบิกจ่าย การจัดทำบัญชี ตลอดจนงานด้านการจัดซื้อวัสดุอุปกรณ์ของเขต การจัดทำงบประมาณประจำปีเพื่อพัฒนาพื้นที่ตามโครงการที่จัดทำ

8. งานรายได้ มีหน้าที่รับผิดชอบเกี่ยวกับการดำเนินการจัดเก็บภาษีโรงเรือน, ภาษีที่ดิน, ภาษีบำรุงท้องที่, ภาษีป้าย ค่าธรรมเนียมต่าง ๆ ในเขตพื้นที่กรุงเทพมหานคร เช่น ค่าอากรฆ่าสัตว์, ค่าธรรมเนียมโรงฆ่าสัตว์ เป็นต้น

9. งานตำรวจเทศกิจ มีหน้าที่รับผิดชอบเกี่ยวกับการดำเนินการกับผู้ฝ่าฝืนหรือกระทำความผิดกฎหมายลักษณะต่าง ๆ เช่น การรักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของบ้านเมือง, การควบคุมอาคาร, การเวรยาม เป็นต้น ตลอดจนการจัดระบบหาบเร่ แผงลอยซึ่งลุกล้ำที่สาธารณะ ด้านการวางระเบียบกฎเกณฑ์และหาที่ซึ่งเหมาะสมโดยมิให้เกิดความเดือดร้อนต่อประชาชน

นอกจากนี้ยังมีหน่วยงานของส่วนกลางซึ่งเป็นงานฝาก คือ สรรพากรเขต ของกรมสรรพากร ซึ่งรับผิดชอบในการจัดเก็บภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา, ภาษีเงินได้นิติบุคคล, ภาษีการค้า, อากรแสตมป์, อากรมหรสพ และค่าขายของเบ็ดเตล็ดต่าง ๆ ในเขตพื้นที่ให้เป็นไปตามเป้าหมาย และงานสัสดีอำเภอ มีหน้าที่รับผิดชอบในการคัดเลือกบุคคลเข้าเป็นทหารตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ในกฎหมาย

4.4.8.2 ศูนย์บริการสาธารณสุข ในพื้นที่เขตสัมพันธวงศ์ มีศูนย์บริการสาธารณสุข สังกัดสำนักอนามัย กรุงเทพมหานคร จำนวน 1 แห่ง คือ ศูนย์บริการสาธารณสุข 13 ตั้งอยู่ที่ ถนนจักรวรรดิ์ แขวงจักรวรรดิ์ มีหน้าที่รับผิดชอบเกี่ยวกับการให้บริการด้านการบำบัดรักษาแก่เด็กและประชาชนทั่วไป การป้องกันโรค การตรวจสุขภาพเด็ก การสังคมสงเคราะห์ การตรวจรักษาโรคทางช่องปาก การให้บริการด้านวางแผนครอบครัวและการให้การสุขศึกษาแก่ประชาชน

ศูนย์บริการสาธารณสุข 13 [1] มีอัตรากำลังเจ้าหน้าที่จำนวน 12 อัตรา

---

(1) ศูนย์บริการสาธารณสุข 13 สำนักอนามัย กรุงเทพมหานคร

ประกอบด้วยแพทย์ 1 อัตรา ทำหน้าที่เป็นหัวหน้าศูนย์ พยาบาล 8 อัตรา และผู้ช่วยพยาบาล 3 อัตรา สถิติมีผู้มาใช้บริการเฉลี่ยประมาณวันละ 50 - 60 คน

4.4.8.3 การบริการด้านการศึกษา มีโรงเรียนทั้งของภาครัฐบาลและภาคเอกชน ดังนี้ (1)

- สังกัดกรมอาชีวศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ จำนวน 2 โรงเรียน คือ วิทยาลัยเขตบพิตรพิมุข เป็นระดับอาชีวศึกษา มีจำนวนนักศึกษาประมาณ 1,000 คน และโรงเรียนเอี่ยมละออ มีนักศึกษาประมาณ 200 คน

- สังกัดกรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ จำนวน 3 โรงเรียน คือ โรงเรียนไตรมิตรวิทยาลัย เป็นระดับมัธยม มีจำนวนนักเรียนประมาณ 800 คน โรงเรียนมหาวีรานุวัตร เป็นระดับประถมมีจำนวนนักเรียนประมาณ 1,000 คน และโรงเรียนวัดชัยชนะสงคราม เป็นระดับประถม มีจำนวนนักเรียนประมาณ 800 คน

- สังกัดกรุงเทพมหานคร จำนวน 4 โรงเรียน เป็นระดับประถม คือโรงเรียนวัดจักรวรรดิ์ มีนักเรียนประมาณ 500 คน โรงเรียนวัดสัมพันธวงศ์ มีนักเรียนประมาณ 120 คน โรงเรียนวัดปทุมคงคา มีนักเรียนประมาณ 500 คน และโรงเรียนวัดไตรมิตร มีนักเรียนประมาณ 800 คน

นอกนั้นเป็นโรงเรียนของเอกชน จำนวน 4 โรงเรียน เป็นระดับประถม คือ โรงเรียนกุหลาบวัฒนา และกุหลาบวิทยา เป็นระดับมัธยมมีนักเรียนรวมประมาณ 5,000 คน โรงเรียนเผอิงเป็นระดับประถม มีนักเรียนประมาณ 200 คน โรงเรียนมังกุจิ-เตอะกุ้งเซี้ยะ เป็นระดับประถม มีนักเรียนประมาณ 200 คน

4.5 ประชากร

เขตสัมพันธวงศ์มีประชากร 53,504 คน คิดเป็นสัดส่วน 1 ใน 100 ของประชากรกรุงเทพมหานคร อยู่ในพื้นที่ 1.416 ตารางกิโลเมตร จำแนกเชื้อชาติเป็นไทย 42,030 คน จีน 11,180 คน อินเดีย 62 คน อเมริกัน 11 คน และเชื้อชาติอื่น ๆ อีก 221 คน แบ่งออกเป็นเพศชาย 27,703 คน เพศหญิง 25,801 คน ความหนาแน่นของประชากร 37,785 คน/ตารางกิโลเมตร หรือ 60 คน/ไร่ จัดว่าอยู่ในระดับความหนาแน่นเกินมาตรฐานที่กำหนด

---

(1) งานศึกษาธิการ เขตสัมพันธวงศ์ กรุงเทพมหานคร

4.5.1 ความหนาแน่นประชากร

ในการศึกษาความหนาแน่นของประชากรและการเปลี่ยนแปลงประชากร จะทำการศึกษาในช่วงระยะของปี พ.ศ. 2521-2525 เนื่องจากตั้งแต่ พ.ศ.2526 เป็นต้นมา กรุงเทพมหานครมีการแจกนับประชากรทั้งหมดในระบบใหม่ ซึ่งเป็นผลให้ตัวเลขประชากรในปี พ.ศ.2526 มีความแตกต่างจากปีก่อน ๆ มาก จะทำให้การวิเคราะห์มีความผิดพลาดจากความเป็นจริง

ตารางที่ 4.7 ความหนาแน่นประชากรรายแขวง เขตสัมพันธวงศ์ พ.ศ.2521 และ พ.ศ. 2525

แขวง	พื้นที่ กม.^{2}	จำนวนประชากร		ความหนาแน่นต่อ กม.^{2}			
		พ.ศ.2521	พ.ศ.2525	พ.ศ.2521	ลำดับ	พ.ศ.2525	ลำดับ
จักรวรรดิ์	0.484	28,886	27,355	59,681.80	1	56,518.59	1
สัมพันธวงศ์	0.483	27,031	25,668	55,964.80	2	53,142.85	2
ตลาดน้อย	0.449	23,619	22,558	52,603.56	3	50,240.53	3
รวม	1.416	79,536	79,581	56,169.49	-	53,376.41	-

ความหนาแน่นประชากรเขตสัมพันธวงศ์ มีความหนาแน่นเกินมาตรฐานที่กำหนดสูง เป็นอันดับสองรองจากเขตป้อมปราบฯ จำนวนประชากรลดลงตามลำดับในช่วง 10 ปี ทำให้ความหนาแน่นประชากรลดลงด้วย จากการเปรียบเทียบประชากรในปี พ.ศ.2521 กับปี พ.ศ.2525 ในตาราง ที่พบว่าปี พ.ศ.2521 เขตสัมพันธวงศ์มีประชากรทั้งสิ้น 79,536 คน ความหนาแน่นเฉลี่ย 56,169.49 คนต่อตารางกิโลเมตร แขวงจักรวรรดิ์มีจำนวนประชากรมากที่สุด 28,886 คน ความหนาแน่น 59,681.81 คนต่อตารางกิโลเมตร รองลงมาแขวงสัมพันธวงศ์มีจำนวนประชากร 27,031 คน ความหนาแน่น

---

(1) งานเลือกตั้งและสถิติ กองการปกครองและทะเบียน สำนักงานปลัดกรุงเทพฯ พ.ศ.2526

(2) สำนักผังเมือง กระทรวงมหาดไทย กำหนดความหนาแน่นประชากรของชุมชนไว้คือ

ความหนาแน่นปานกลางเฉลี่ย 27 คน/ไร่

ความหนาแน่นสูงเฉลี่ย 50 คน/ไร่

55,364.80 คนต่อตารางกิโลเมตร และน้อยที่สุดแขวงตลาดน้อย มีจำนวนประชากรประมาณ 23,619 คน ความหนาแน่น 52,603 คนต่อตารางกิโลเมตร ตามลำดับ จะเห็นได้ว่าแขวงที่มีความหนาแน่นสูงกว่าค่าเฉลี่ยทั้งเขต มีเพียงแขวงจักรวรรดิ์เพียงแขวงเดียว ทั้งนี้เพราะแขวงจักรวรรดิ์เป็นแขวงที่มีการตั้งถิ่นฐานมานานแล้วและสะดวกในการคมนาคมติดต่อทั้งทางบกและทางน้ำ นอกจากนี้แขวงจักรวรรดิ์เป็นแขวงที่มีการติดต่อทางด้านตะวันตกกับเขตพระนครซึ่งเป็นเขตเมืองเก่าดั้งเดิม และมีถนนสายหลักจากฝั่งธนบุรีผ่านสะพานพุทธยอดฟ้าเข้าสู่ถนนจักรวรรดิ์ ถนนเยาวราช ซึ่งมีส่วนช่วยให้มีการย้ายถิ่นของประชากรจากบริเวณใกล้เคียงเข้ามาตั้งถิ่นฐาน ทั้งในลักษณะชั่วคราวและถาวร เพื่อการแสวงหาผลประโยชน์และโอกาสทางด้านเศรษฐกิจ

ในปี พ.ศ.2525 เขตสัมพันธวงศ์มีประชากรรวมกันทั้งสิ้น 75,583 คน มีความหนาแน่นเฉลี่ย 53,376.41 คนต่อตารางกิโลเมตร จำนวนประชากรมีมากที่สุดยังคงอยู่ในแขวงจักรวรรดิ์ จำนวน 27,355 คน ความหนาแน่นประชากร 56,518.59 คนต่อตารางกิโลเมตร รองลงมาแขวงสัมพันธวงศ์ จำนวน 25,668 คน มีความหนาแน่นประชากร 53,142.85 คนต่อตารางกิโลเมตร และน้อยที่สุดแขวงตลาดน้อย จำนวน 22,558 คน ความหนาแน่นประชากร 50,240.53 คนต่อตารางกิโลเมตร ตามลำดับ จะเห็นได้ว่าแขวงที่มีประชากรสูงกว่าความหนาแน่นเฉลี่ยทั้งเขตยังคงเป็นแขวงจักรวรรดิ์ แต่ความหนาแน่นต่อตารางกิโลเมตรลดลงจาก พ.ศ.2521 รวมทั้งแขวงสัมพันธวงศ์และแขวงตลาดน้อยมีความหนาแน่นประชากรลดลงเช่นกัน

ความหนาแน่นประชากรของเขตสัมพันธวงศ์ส่วนใหญ่ ประชากรอยู่กันหนาแน่นมากที่สุดในแขวงจักรวรรดิ์และกระจายไปยังแขวงสัมพันธวงศ์และแขวงตลาดน้อย ตามแนวเส้นทางถนนสายหลัก ได้แก่ ถนนจักรวรรดิ์ ถนนเยาวราช ถนนเจริญกรุง ฯลฯ และจากลักษณะทางด้านภูมิศาสตร์ เขตสัมพันธวงศ์มีอาณาเขตติดต่อกับแม่น้ำเจ้าพระยาทางด้านทิศใต้ ซึ่งเป็นเส้นทางน้ำที่สำคัญของประเทศเพื่อใช้ประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองมาช้านาน และยังเป็นเส้นทางเปิดออกสู่อ่าวไทย ดังนั้นปรากฏว่าเขตสัมพันธวงศ์เป็นย่านธุรกิจการค้าเก่าแก่ที่สำคัญแห่งหนึ่งของกรุงเทพมหานคร เป็นย่านที่มีชาวจีนอาศัยอยู่อย่างหนาแน่น การใช้ที่ดินเพื่ออยู่อาศัยและประกอบกิจกรรมทางด้านเศรษฐกิจและอื่น ๆ หนาแน่นมากยิ่งขึ้นด้วย ทำให้พื้นที่สีเขียวมีน้อยมาก

4.5.2 <u>การเปลี่ยนแปลงประชากรเขตสัมพันธวงศ์ พ.ศ.2521และ พ.ศ.2525</u>

4.5.2.1 การเปลี่ยนแปลงประชากรกับอัตราเพิ่มโดยธรรมชาติ

การเคลื่อนไหวประชากรในกรุงเทพมหานคร ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลง ประชากรมีสาเหตุจากองค์ประกอบของอัตราการเกิด อัตราการตาย และอัตราการย้ายถิ่น ในช่วงระยะเวลาไม่นานมานี้กรุงเทพมหานคร เริ่มมีแนวโน้มของอัตราการเพิ่มประชากรลดลง ทั้งนี้เนื่องจากส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากอัตราการเพิ่มประชากรติดลบในเขตสัมพันธวงศ์ ปรากฏว่าใน พ.ศ.2521 อัตราเพิ่มโดยธรรมชาติในเขตสัมพันธวงศ์ แขวงตลาดน้อยมากที่สุดร้อยละ .24 รองลงมาคือ แขวงสัมพันธวงศ์เท่ากับร้อยละ -1.8 และน้อยที่สุด แขวงจักรวรรดิ์เท่ากับร้อยละ -.29 แสดงให้เห็นว่าอัตราเพิ่มโดยธรรมชาติในเขตสัมพันธวงศ์ลดลงตั้งแต่ก่อน พ.ศ.2521 แล้ว ทั้งนี้เป็นผลมาจากความสำเร็จในความเจริญก้าวหน้าทางด้านวิทยาศาสตร์การแพทย์ มีส่วนทำให้จำนวนคนตายและจำนวนคนเกิดลดลง ซึ่งบรรลุเป้าหมายของนโยบายประชากรกรุงเทพมหานคร

ต่อมาใน พ.ศ.2525 อัตราเพิ่มโดยธรรมชาติในเขตสัมพันธวงศ์มีแนวโน้มลดลงมากยิ่งขึ้นจาก พ.ศ.2521 อัตราเพิ่มโดยธรรมชาติเท่ากับร้อยละ -1.0 เหลือเพียงร้อยละ -2.6 ใน พ.ศ.2525 โดยที่แขวงตลาดน้อยมีแนวโน้มของอัตราเพิ่มโดยธรรมชาติลดลงมากที่สุดเท่ากับร้อยละ .24 ใน พ.ศ.2521 และลดลงเท่ากับร้อยละ -.27 ใน พ.ศ.2525 สำหรับแขวงสัมพันธวงศ์มีแนวโน้มของอัตราการเพิ่มขึ้นจาก พ.ศ. 2521 เท่ากับร้อยละ -.24 ในปี พ.ศ. 2525 อย่างไรก็ตามอัตราการเพิ่มโดยธรรมชาติยังคงติดลบและไม่เพิ่มสูงขึ้นเลยนับตั้งแต่ระยะก่อน พ.ศ.2521 ภาวะเจริญพันธุ์ลดลงถึงระดับทดแทน (REPLACEMEMT FERTILITY) ทั้งนี้เป็นผลมาจากความตื่นตัวของประชากร นิยมมีครอบครัวขนาดเล็กลง และเป็นผลมาจากความกดดันทางด้านเศรษฐกิจและค่านิยมทางสังคม ประกอบความสามารถในการให้บริการวางแผนครอบครัวกระจายได้ทั่วถึงและมีประสิทธิภาพ เขตสัมพันธวงศ์จึงมีแนวโน้มของจำนวนประชากรลดลง

4.5.2.2 การเปลี่ยนแปลงประชากรกับอัตราการย้ายถิ่นสุทธิ

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงประชากร นอกจากอัตราการเพิ่มโดยธรรมชาติแล้วอัตราการย้ายถิ่นสุทธิก็เป็นปัจจัยหนึ่งที่สำคัญ และการกระทำการย้ายถิ่นทุกครั้งเป็นผลมาจากปัจจัยที่เป็นแรงผลัก (PULL FACTOR) และปัจจัยที่เป็นแรงดึง (PUSH FACTOR) จากข้อมูลสถิติการย้ายถิ่นรายแขวงในเขตสัมพันธวงศ์ จากตาราง

ที่ ปรากฏว่า ปี พ.ศ.2521 จำนวนประชากรย้ายเข้าแขวงสัมพันธวงศ์มากที่สุด รองลงมาแขวงจักรวรรดิ์ และแขวงตลาดน้อย ตามลำดับ และขณะเดียวกันมีจำนวนประชากรย้ายถิ่นออกในแขวงสัมพันธวงศ์มากที่สุดเช่นกัน รองลงมาแขวงจักรวรรดิ์และแขวงตลาดน้อย ตามลำดับ และเมื่อพิจารณาอัตราการย้ายถิ่นสุทธิแล้ว ปรากฏว่าเขตสัมพันธวงศ์มีคนย้ายออกมากกว่าคนย้ายเข้า มากที่สุดร้อยละ -2.03 รองลงมาแขวงตลาดน้อยเท่ากับร้อยละ -.85 และน้อยที่สุดแขวงจักรวรรดิ์เท่ากับร้อยละ -.71 จะเห็นได้ว่าทุกแขวงในเขตสัมพันธวงศ์อัตราการย้ายถิ่นสุทธิเกือบจะเป็นศูนย์ ซึ่งแทบจะไม่มีความแตกต่างในจำนวนประชากรย้ายถิ่นเข้าและย้ายถิ่นออกเลย

ในปี พ.ศ.2525 เขตสัมพันธวงศ์ยังคงมีจำนวนประชากรที่ย้ายถิ่นออกมากกว่าย้ายถิ่นเข้าในทุกแขวง จำนวนคนย้ายถิ่นเข้าแขวงสัมพันธวงศ์มากที่สุด รองลงมาแขวงจักรวรรดิ์และแขวงตลาดน้อย ตามลำดับ ขณะเดียวกันจำนวนคนย้ายถิ่นออกแขวงจักรวรรดิ์มากที่สุด รองลงมาแขวงสัมพันธวงศ์และแขวงตลาดน้อยตามลำดับ และเมื่อพิจารณาอัตราย้ายถิ่นสุทธิ แขวงตลาดน้อยมีอัตราคนย้ายออกมากกว่าคนย้ายเข้ามากที่สุดร้อยละ -2.7 รองลงมาแขวงจักรวรรดิ์เท่ากับร้อยละ -1.16 และน้อยที่สุดแขวงสัมพันธวงศ์เท่ากับร้อยละ -9.5 ตามลำดับ จะเห็นได้ว่าในแขวงจักรวรรดิ์และแขวงตลาดน้อยมีแนวโน้มของอัตราการย้ายถิ่นสุทธิติดลบมากขึ้นใน พ.ศ. 2525 เมื่อเปรียบเทียบกับ พ.ศ.2521 และอัตราการย้ายถิ่นสุทธิเกือบจะเป็นศูนย์ในทุกแขวงของเขตสัมพันธวงศ์

อย่างไรก็ตามตลอดช่วงระยะเวลาสี่ปีใน พ.ศ.2521-2525 เขตสัมพันธวงศ์มีแนวโน้มของการเปลี่ยนแปลงจำนวนประชากรลดลง เป็นผลมาจากอัตราการเพิ่มโดยธรรมชาติลดลงมากกว่าการลดลงเนื่องจากอิทธิพลของการย้ายถิ่นสุทธิ ซึ่งการย้ายถิ่นส่วนมากเป็นการย้ายถิ่นชั่วคราว ทั้งนี้เนื่องจากปัจจัยผลักดันในเรื่องของขีดความสามารถในการประกอบอาชีพ และขีดจำกัดของพื้นที่สำหรับใช้ประกอบธุรกิจต่าง ๆ ที่อยู่อาศัยและการรักษาพื้นที่สีเขียวบางส่วนคงไว้ให้สมดุลย์ในระบบนิเวศน์หนึ่ง ๆ ดังนั้นการย้ายถิ่นออกของประชากรในเขตนี้ ส่วนหนึ่งเป็นการย้ายถิ่นออกในระยะทางใกล้ ๆ สามารถเดินทางแบบเช้าไปเย็นกลับได้ เพื่อเดินทางเข้ามาประกอบธุรกิจในตอนเช้า และเดินทางกลับเขตชานเมืองหรือนอกเมืองในตอนเย็น โดยที่การย้ายถิ่นในลักษณะนี้มีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้นเมื่อการคมนาคมขนส่งสะดวกสบายยิ่งขึ้น นอกจากนั้นเขตชานเมืองมีหมู่บ้านจัดสรรและตึกแถวเพิ่มขึ้นมากมาย มีราคาบ้านและที่ดินถูกกว่าย่านธุรกิจใจกลางเมือง และอยู่ในระหว่าง

ตารางที่ 4.8 แสดงอัตราการเพิ่มของประชากรโดยธรรมชาติ เขตสัมพันธวงศ์ รายแขวง พ.ศ.2521, พ.ศ.2525

แขวงการปกครอง	จำนวนประชากร		คนเกิด		คนตาย		อัตราเพิ่มโดยธรรมชาติ	
	พ.ศ.2521	พ.ศ.2525	2521	2525	2521	2525	2521	2525
จักรวรรดิ์	28,886	27,355	2	4	88	69	-.29	-.24
สัมพันธวงศ์	27,031	25,668	44	17	94	87	-.18	-.27
ตลาดน้อย	23,619	22,558	138	23	80	85	-.24	-.27
รวม	79,536	75,581	182	44	262	241	-.10	-.26

$$\text{อัตราการเพิ่มโดยธรรมชาติ} = \frac{\text{จำนวนคนเกิด} - \text{จำนวนคนตาย}}{\text{จำนวนประชากรทั้งหมด}} \times 100$$

ตารางที่ 4.9 แสดงอัตราการย้ายถิ่นสุทธิ เขตสัมพันธวงศ์ รายแขวง พ.ศ.2521, พ.ศ.2525

แขวงการปกครอง	จำนวนประชากร		คนเกิด		คนตาย		อัตราย้ายถิ่นสุทธิ	
	พ.ศ.2521	พ.ศ.2525	2521	2525	2521	2525	2521	2525
จักรวรรดิ์	28.886	27,355	1,646	1,409	1,852	1,729	-0.71	-1.16
สัมพันธวงศ์	27,031	25,668	1,864	1,424	2,415	1,669	-2.03	-0.95
ตลาดน้อย	23,619	22,558	1,376	1,110	1,579	1,726	-0.85	-2.70
รวม	79,536	75,581	4,888	3,943	5,846	4,724	-1.20	-1.03

$$\text{อัตราการย้ายถิ่นสุทธิ} = \frac{\text{จำนวนคนย้ายเข้า} - \text{จำนวนคนย้ายออก}}{\text{จำนวนประชากรทั้งหมด}} \times 100$$

แขวงการปกครอง	จำนวนประชากร		การเปลี่ยนแปลงประชากร		
	พ.ศ.2521	พ.ศ.2525	จำนวน	ร้อยละ	เฉลี่ยต่อปี
จักรวรรดิ์	28.886	27.355	-1,531	-5.30	-1.52
สัมพันธวงศ์	27,031	25.668	-1.362	-5.30	-1.36
ตลาดน้อย	23,619	22.558	-1.060	-4.48	-1.12
รวม	79.536	75.581	-3.955	-4.97	-1.24

การเติบโตเป็นเมืองในอนาคตอันใกล้นี้ ในทางกลับกันกิจการค้าบางประเภท เช่น การค้าของเก่า ซึ่งเดิมตั้งแยู่แถบเชียงกง เป็นกิจการที่ต้องใช้พื้นที่มาก ในปัจจุบันมีที่ตั้งแหล่งใหม่ในบริเวณรังสิต แต่ยังคงติดต่อสัมพันธ์กับแหล่งเดิมอยู่ นอกจากนี้อัตราการย้ายถิ่นยังขึ้นอยู่กับการกำหนดนโยบายของกรุงเทพมหานคร ในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ฉบับที่ 4.5 ได้กำหนดให้โรงงานอุตสาหกรรมกระจายออกไปเขตชานเมือง เพื่อบรรเทามลภาวะเป็นพิษและความแออัดในย่านใจกลางเมือง และยังเป็นการสร้างงานและกระจายงานออกจากย่านธุรกิจใจกลางเมืองมากยิ่งขึ้น และเป็นการกระตุ้นให้เกิดการย้ายถิ่นออกและกระจายประชากรไปสู่เขตชานเมืองมากขึ้นอีกด้วย ขณะเพียวกันรัฐบาลได้กำหนดโครงการพัฒนาชายฝั่งทะเลตะวันออก โครงการพัฒนาเมืองหลักในภูมิภาค โครงการพัฒนาพื้นที่กรุงเทพมหานครและปริมณฑล ฯลฯ ลงในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 5 ยังเพิ่มโอกาสของการย้ายถิ่นออกในระยะทางไกล และย้ายถิ่นออกถาวรมากยิ่งขึ้น

4.5.3 <u>การคาดประมาณจำนวนประชากรของเขตสัมพันธวงศ์ พ.ศ.2536</u>

ประชากรในปี พ.ศ.2521 = To = 79.536 คน

ประชากรในปี พ.ศ.2525 = Pt = 75,581 คน

จำนวนปีที่เปลี่ยนแปลง = n = 4 ปี

R อัตราการเปลี่ยนแปลง

จากสูตร $R = \sqrt[n]{\frac{Pt}{To}} - 1$

$= \sqrt[4]{\frac{75,581}{79,536}} - 1$

$R = - 0.013$

แทนค่า R

จากสูตร $Pn = Pt\ (1+R)^{n}$

Pn = จำแนกประชากรในปี พ.ศ.2536

Pt = จำแนกประชากรในปี พ.ศ.2525

n = จำนวนปีที่เปลี่ยนแปลง = 11 ปี

$Pn = 75,581\ \{1+(-0.013)\}^{11}$

ประชากรของเขตสัมพันธวงศ์ในปี พ.ศ.2536 - 65,449 คน

ตารางที่ 4.11 การคาดประมาณจำนวนประชากรรายแขวง เขตสัมพันธวงศ์ พ.ศ. 2536

แขวง การปกครอง	ประชากร (คน)				
	พ.ศ.2521	พ.ศ.2525	พ.ศ.2536	การเปลี่ยนแ	ร้อยละ
จักรวรรดิ์	28,886	27,355	23,425	3,930	14,30
สัมพันธวงศ์	27,031	25,668	22,228	3,440	13,40
ตลาดน้อย	24,619	22,558	19,796	2,762	12,24
รวม	29,536	75,581	65,449	10,132	13.40

ลักษณะการเคลื่อนไหวประชากรในเขตสัมพันธวงศ์มีแนวโน้มของขนาดประชากรลดลงในช่วงระยะสี่ปี พ.ศ.2521 - 2525 ทั้งนี้เนื่องจากอัตราการเพิ่มประชากรลดลงและเป็นอัตราการเพิ่มที่ได้ผลเกิดคาด ทั้งจากสาเหตุการย้ายถิ่นสุทธิและอัตราการเพิ่มโดยธรรมชาติลดลง และมีแนวโน้มจะลดลงเรื่อย ๆ ต่อไปในอนาคต จากตารางที่ 4.12 การคาดประมาณจำนวนประชากรเขตสัมพันธวงศ์ในอนาคต พ.ศ.2536 จำนวนประชากรลดลงเท่ากับ 65,449 คน ภายใต้การลดลงร้อยละ 13.40 โดยเฉพาะลดลงในแขวงจักรวรรดิ์มากที่สุดเท่ากับ 23,425 คน หรือร้อยละ 14.36 รองลงมาแขวงสัมพันธวงศ์ เท่ากับ 22,228 คน หรือร้อยละ 13.40 และน้อยที่สุดแขวงตลาดน้อยเท่ากับ 19,796 คน หรือร้อยละ 12.24 จะเห็นได้ว่าจำนวนประชากรในทุกแขวงของเขตสัมพันธวงศ์มีแนวโน้มลดลงในอนาคต พ.ศ.2536

ดังนั้นการกำหนดนโยบายในแผนพัฒนากรุงเทพมหานครและแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับต่อ ๆ ไป ควรจะให้สอดคล้องกับแนวโน้มของขนาดประชากรอย่างเหมาะสม (OPTIMUM POPULATION) ขณะเดียวกันทางเลือกของประชากรต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมเพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิตเพิ่มมากขึ้นทั้งในระดับเขตตลอดจนระดับประเทศ ความสามารถของภาครัฐบาลที่จะให้บรรลุเป้าหมายของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติในปัจจุบันและต่อไป ย่อมบรรลุเป้าหมายมากยิ่งขึ้นและโอกาสในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ย่อมสะดวกและรวดเร็ว การเติบโตของเขตสัมพันธวงศ์ก็จะเป็นการเติบโตอย่างมีระเบียบ ความหวังของเขตสัมพันธวงศ์ที่จะจัดระเบียบผังเมืองการใช้ที่ดินที่เหมาะสมและผลการบังคับใช้กฎหมายการใช้ที่ดินย่อมเป็นจริงและสมบูรณ์ยิ่งขึ้นในอนาคตอันใกล้นี้